

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015

Kalajoki

MAAKUNNALLISESTI JA VALTAKUNNALLISESTI (RKY 2009) ARVOKKAAT ALUEET SEKÄ NIIDEN SISÄLTÄMÄT KOHTEET

ALA-KÄÄNTÄ

Kääntä	Käännänpuhto (Isokääntä - Kääntä ja Simonen) Vetenojan puhto	maakunnallisesti arvokas maakunnallisesti arvokas maakunnallisesti arvokas

ETELÄNKYLÄ

Etelänkylän raitti	Hietalan pappila Kärjän talo Ojala-Siipola ja Vanha Ylänkö Omatupa (entinen Suojeluskunnan yhdistystalo) Seuratupa Siipola	maakunnallisesti arvokas maakunnallisesti arvokas maakunnallisesti arvokas maakunnallisesti arvokas paikallisesti arvokas maakunnallisesti arvokas

HIMANKA

Himankakylän raitti ja kalasatama	Himanka (Ala-Himanka) Himankakylän koulu Keiski Niemelä Ylitalo Ylä-Himanka	maakunnallisesti arvokas maakunnallisesti arvokas maakunnallisesti arvokas maakunnallisesti arvokas maakunnallisesti arvokas maakunnallisesti arvokas

KANNUS

Juoponperä	Ahdistus Juopo Pitkäkangas Tuliniemi Tuorila	maakunnallisesti arvokas paikallisesti arvokas paikallisesti arvokas paikallisesti arvokas maakunnallisesti arvokas maakunnallisesti arvokas

Kannuskylän raitti	Iso-Tilus Kannuskyläntie 179 Lainajyvämakasiini ja muuntaja Maa-Tilus	maakunnallisesti arvokas maakunnallisesti arvokas paikallisesti arvokas maakunnallisesti arvokas maakunnallisesti arvokas

Raumankarin vanha asutus ja Himangan kirkko (RKY 2009)	Heikkilä (Reinola) Jokela Kanta-Märsylä Keski-Märsylä (Laksonmäki) Koskenranta Koski-Paavola Koskivirta (Keskivirta) Lahdensuun verkkovajat Mäkirinne Nurmi Penninki Pikkuranta Raumankarin Piispanrannan verkkovajat Siitola Tanskasen kirjakauppa Tyynelä Väinölä	valtakunnallisesti arvokas paikallisesti arvokas maakunnallisesti arvokas maakunnallisesti arvokas maakunnallisesti arvokas paikallisesti arvokas maakunnallisesti arvokas maakunnallisesti arvokas maakunnallisesti arvokas paikallisesti arvokas valtakunnallisesti arvokas paikallisesti arvokas paikallisesti arvokas maakunnallisesti arvokas maakunnallisesti arvokas maakunnallisesti arvokas paikallisesti arvokas maakunnallisesti arvokas

MEHTÄKYLÄ

Jylkän talonpoikaistila (RKY 2009)	Jylkkä	valtakunnallisesti arvokas valtakunnallisesti arvokas

POHJANKYLÄ

Kalajoen pappila (RKY 2009)

valtakunnallisesti arvokas

Plassin vanha markkinapaikka (RKY 2009)

- 1950-luvun Osuuskauppa
- Havula
- Jokisuun koulu
- Kalajoen 1950-luvun kunnansairaala
- Kalajoen kalastusmuseo
- Kauppatorin markkinapuodit
- Kruunun puoji
- Pienelä
- Puistola
- Santaholman sahan rakennukset
- Teatteritalo (työväentalo)
- Tervatori ja vanha kalasatama
- Änkilä (Haarala)

valtakunnallisesti arvokas

- maakunnallisesti arvokas
- maakunnallisesti arvokas
- valtakunnallisesti arvokas
- paikallisesti arvokas
- valtakunnallisesti arvokas
- valtakunnallisesti arvokas
- valtakunnallisesti arvokas
- valtakunnallisesti arvokas
- valtakunnallisesti arvokas
- valtakunnallisesti arvokas
- valtakunnallisesti arvokas
- valtakunnallisesti arvokas

RAHJA

Kallankarien kalastajatukikohta - Maakalla (RKY 2009)

- Maakallan kirkko ja pappila

valtakunnallisesti arvokas

- valtakunnallisesti arvokas

Kallankarien kalastajatukikohta - Ulkokalla (RKY 2009)

- Ulkokallan majakka

valtakunnallisesti arvokas

- valtakunnallisesti arvokas

Pohjanmaan rantatie - Roukala-Himankakylä (RKY 2009)

- Roukalan mäki

valtakunnallisesti arvokas

- maakunnallisesti arvokas

RAUTIO

Rautio

- Petäistö
- Raution kirkko, kirkkopuisto ja hautausmaa
- Raution kotiseutumuseo
- Raution seurakuntakoti

maakunnallisesti arvokas

- maakunnallisesti arvokas
- maakunnallisesti arvokas
- maakunnallisesti arvokas
- paikallisesti arvokas

TYNGÄNKYLÄ

Tyngän mylly ja Hihnalankoski

- Tyngän mylly ja saha

maakunnallisesti arvokas

- maakunnallisesti arvokas

VASANKARI

Pohjanmaan rantatie - Juolanpää (RKY 2009)

valtakunnallisesti arvokas

Pohjanmaan rantatie - Vasankari (RKY 2009)

valtakunnallisesti arvokas

Vasankarinpuhto

- Lanteri
- Vasankarinpuhto

maakunnallisesti arvokas

- maakunnallisesti arvokas
- maakunnallisesti arvokas

MAAKUNNALLISESTI ARVOKKAAT KOHTEET, JOTKA EIVÄT SISÄLLY ALUEISIIN

Kohteet on merkitty luetteloon maarekisterikylittäin

ETELÄNKYLÄ

- Aliila
- Iso-Pahkalan ateljeerakennus
- Kalajoen kirkko ja tapuli
- Kelloseppä Hoffrenin, leipuri Lehtisen ja herra Viljamaan kalamaja
- Saari
- Vihaspauhan kalamökit ja Vihasniemen mökit

HILLILÄ

- Ala-Hillilä
- Hakala
- Hillilä
- Hillilän koulut

Kinaren talot Tapio ja Kinare
Kinaret
Ojatalo
Piikki
Uusi-Hillilä
Vanha Holmantie

HIMANKA

Hihnala
Kivelä
Lahdensuun koulu
Mikko
Mäkelä
Pajala
Peltola
Rantala (Entinen Osuusmeijeri)
Särkelän kansakoulu
Tuorila
Urheiluseura Roiman talo
Uus-Juhola

KANNUS

Himangan höyrysahan piippu ja konttori
Sautinkarintie 26 b

KÄRKINEN

Mäkitalon mäki

MEHTÄKYLÄ

Ala-Sorvari, Kivelä ja Mehtäkylän osuusmeijeri
Keski-Sorvari
Mehtäkylän kyläkaupat
Mehtäkylän vanha koulu
Silvasti
Yli-Nikula

PITKÄSENKYLÄ

Ala-Nauha
Etelänkylän koulu (Rantala), Keski-Naatus ja Naatus
Kiviriinta
Nauha (Yli-Nauha)
Niemelä
Tavasti (Saukko)

POHJANKYLÄ

Entinen poikakansakoulu (Kansalaisopisto)
Kalajoen kotiseutumuseo
Kalajoen Osuuskauppa
Kivioja
Laitala
Lepistö
Merenoja
Omapohja (Entinen Kalajoen Säästöpankki)
Pahikkala
Rahkola
Ventelä

RAHJA

Alajoki
Joensuu
Juusolanmäki
Jätkälä
Kurikkala
Piekkon Aukkon mökki
Siiponkosken mylly
Siirasen kalamökki

RAUTIO

Ala-Typpö
Haapamäki
Raution entinen pappila (Koivumaa)

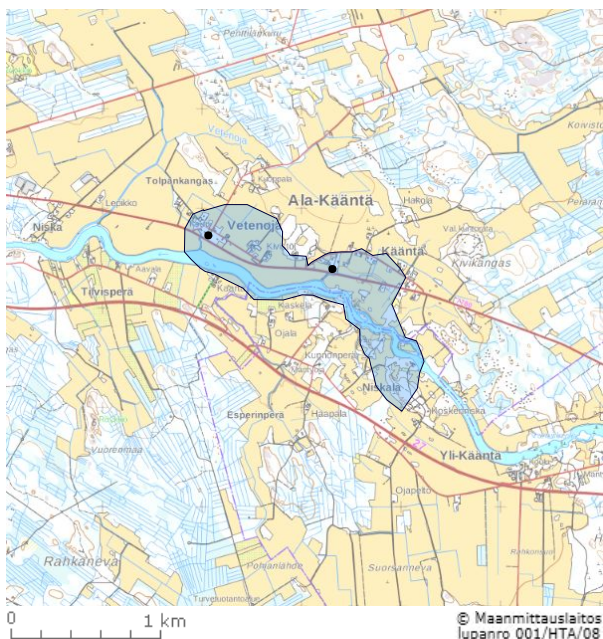
TYNGÄNKYLÄ

Entinen Yli-Tyngän kansakoulu
Kalajoen Osuuskaupan viljamakasiini
Keski-Simi ja Simintien asutus

Kiviojan savipaja
Peltola
Rantatalo
Siminsilta
Tavasti (Tynkä)
Tavastin koulu
Tyngän kyläkauppa

VASANKARI

Hirsikarin verkkovajat
Manninen
Puskala
Vasankarin nuorisoseurantalo

alueen nimi: **Kääntä**
 pääas. kunta: Kalajoensuu
 pääas. kylä/k.osa: Ala-Kääntä
 tyyppi: agraarimaisema
 arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

alueen sisältämät kohteet:

Käännänpuhto (Isokääntä - Kääntä ja Simonen)
 Vetenojan puhto

kuvaus:

Käännänpuhto ja Vetenojanpuhto sijaitsivat Käännäntien tuntumassa Alavieskan ja Kalajoen rajalla paikassa, missä Kalajoki mutkittellee todella lähdellä tietä muodostaen lukuisia pieniä koskia. Joen varsilla on maisemallisesti hienoja paikkoja, joilla on myös vanhaa asutusta. Joen eteläpuoli on ollut asuttuna 1560-luvulta saakka. Esimerkkejä perinteisestä jokivarren asutuksesta ovat Korvan piha aittoineen maisemallisesti hienolla niemenkärjellä sekä Jokelan ja Heikintalon upea hyvin säilynyt pihapiiri navettoineen metsäsaarekkeen suojassa koskien suvantopaikassa. Aktiivijäljelyssä olevat puhdot antavat alueen maisemaan kerroksellisen, mutta maaseutumaisen eheän kuvan. Käännänpuhdossa on tiivis rakenne ja lukuisia säilyneitä 1700-luvun aittoja. Pohjoisrannalla Käännästä seuraava puhto alajuoksulle päin on päärakennuksiltaan merkittävä Vetenojanpuhto.

Käännänpuhdon sekä Vetenojanpuhdon asutus on yhä puhtomaisen tiheää. Käännän päärakennuksista Kerälän ja Ahon (Simonen) perinteiset pohjalaitalojen hahmot erottuvat maisemassa. Isokäännän - Käännän vanhat aitat ovat merkittäviä maamerkkejä maisemassa ja Simosen pihapiiri rakennuksineen on hyvin säilynyt. Vetenojanpuhdon rakennuksista merkittäviä ovat Käännän koulu sekä Vetenojan ja Aksilan rakennukset, jotka ovat yksityiskohdiltaan hyvin säilyneitä. Aksilan tilan historiaan kuuluu Kalajoella vaikuttanut merkittävä Helanderien messinkivalurien suku.

historia:

Suur-Kalajoen historian mukaan Käännänkoskella mainitaan ensimmäinen talo vuonna 1556. Vielä 1540-luvulla maat ovat olleet Alavieskan talojen kaukoniittyjä. Varsinainen Käännän talo (Matti Erkinpoika) sijaitsi Kalajoen etelärannalla ja joen pohjoispuolelle Niku Ollinpoika perusti Raution vuotta myöhemmin. Tätäkin taloa alettiin myöhemmin kutsua Käännäksi. Seuraavaksi tulivat ylemmäs juoksulle Haapakosken talo sitten Niskala, josta ensimmäinen maininta on vuodelta 1562. Alimmaksi kylässä sijoittui Vetenojan talo (ensimmäinen maininta v. 1577). Uudistilojen perustaminen lakkasi kunnes Niskalan ja Käännän veljekset alkoivat jakaa talojaan 1500 ja 1600 lukujen taitteissa. Jakamisen myötä kylään syntyi kaikenkaikkiaan kahdeksan taloa.

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

Inventointiaineisto. Vanhat rakennukset -projekti. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2003-2004. Alajoki, Sari.

Huurre, M., Virrankoski, P. & Viikuna, K.. Suur-Kalajoen historia 1, Esihistoriallisesta ajasta isoonvihaan. Keski-Pohjanmaan historiasarja 1. 1956.

kohteen nimi: **Käännänpuhto (Isokääntä - Kääntä ja Simonen)**

kunta: Kalajoki

kiinteistötunnus: 208-401-2-32

kylä/k.osa: Ala-Kääntä

tyyppi: maa- ja metsätalous

ajoitus: 1722-1808

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Käännänpuhto sijaitsee Käännäntien tuntumassa Alavieskan ja Kalajoen rajalla paikassa, missä Kalajoki mutkittelee tien läheisyydessä muodostaen lukuisia pieniä koskia. Pohjoisrannalla Käännästä seuraava puhto on alajuoksulle päin maakunnallisesti merkittävä Vetenojanpuhto.

Alueen vanha rakennuskanta on harventunut. Eniten alueella on säilynyt aittoja, joista useat on tietävästi rakennettu jo 1700-luvulla. Käännänpuhdon asutus on yhä puhtomaisen tiheää ja päärakennuksista Kerälän ja Ahon (Simonen) perinteiset pohjalaistalojen hahmot antavat itsestään viitteitä maisemaan, vaikkakin talouskeskukset navettoineen ovat pitkälti uusittuja.

Näkyvällä paikalla julkisivut maantien suuntaisesti sijaitsee vierekkäin kaksi läpiajettavaa luhtikäytävällä varustettua kolmiosaista aittaa. Tanhuan varteen sijoitetut aitat toimivat maamerkkinä porttina vanhalle puhtoasutukselle ja ovat lähes ainoa ulospäin näkyvä merkki Käännän vanhasta asutuksesta uusia talouspihojen keskellä.

Käännän (nyk. Rantalan) rakennuksiin kuuluu suora-aukkoinen kolmiosainen läpiajettava luhti vuodelta 1768 sekä perinteistä talonpoikaisrakentamista edustava asuinrakennus.

Isokäännän (nyk. Laitilan) luhti on vuodelta 1778. Siinä on kolmella profiloidulla aukolla varustettu luhtikäytävä ja sen keskimäinen osa on muutettu läpiajettavaksi.

Käännän rakennusryhmän takana Pajatanhuan tien varressa sijaitsee Kerälän muita pihvoja eheämpänä säilynyt pihapiiri lukuisine talousrakennuksineen. Simosen (nyk. Ahon) piha sijoittuu kauemmas. Sen pihassa on kaksi aittaa, joista vanhempi on vuodelta 1794. Piharakennus on vuodelta 1793 ja siihen on tehty aukkomuutoksia.

historia:

Suur-Kalajoen historian mukaan Käännänkoskella mainitaan ensimmäinen talo vuonna 1556. Vielä 1540-luvulla maat ovat olleet Alavieskan talojen kaukoniittyjä. Varsinainen Käännän talo (Matti Erkinpoika) sijaitsi Kalajoen etelärannalla ja joen pohjoispuolelle Niku Ollinpoika perusti Raution vuotta myöhemmin. Tätäkin taloa alettiin myöhemmin kutsua Käännäksi. Seuraavaksi tulivat ylemmäs juoksulle Haapakosken talo sitten Niskala, josta ensimmäinen maininta on vuodelta 1562. Alimmaksi kylässä sijoittui Vetenojan talo (ensimmäinen maininta v. 1577). Uudistilojen perustaminen lakkasi kunnes Niskalan ja Käännän veljekset alkoivat jakaa talojaan 1500 ja 1600 lukujen taitteissa. Jakamisten myötä kylään syntyi kaikenkaikkiaan kahdeksan taloa.

arviointi:

MRKY15: R, M

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

Inventointiaineisto. Vanhat rakennukset -projekti. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2003-2004. Alajoki, Sari.

Huurre, M., Virrankoski, P. & Viikuna, K.. Suur-Kalajoen historia 1, Esihistoriallisesta ajasta isoonvihaan. Keski-Pohjanmaan historiasarja 1. 1956.

kohteen nimi: **Vetenojan puhto**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: mm. 208-401-3-39
kylä/k.osa: Ala-Kääntä
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1809-1863
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Puhto on maakunnallisesti arvokas kohde. Paikkaan liittyy merkittävää paikallis- ja sukuhistoriallista merkitystä. Historiallisia arvoja sisältävä Aksila on kuisteja lukuun ottamatta säilyttänyt erittäin hyvin alkuperäisen asunsa.

Käännänkyläntien (vanha Alavieskan tie) pohjoispuolella Käännänpuhdon tuntumassa on säilynyt vanhasta puhtoasutuksesta useita iäkkäitä päärakennuksia pihapiireineen. Paikalle tunnusomaisesti suurin osa asuinrakennuksista sijaitsee vieläkin osin Vetenojanpuhdon eteläpuolella ja talousrakennukset pohjoispuolella. Puhtoa koristaa jugend-aiheinen Käännän koulu Vetenojantien päättенä.

Vuonna 1874 rakennettu Vetenojan klassistinen päärakennus suojaisine pihapiireineen sijaitsee koulun vieressä ja oja virtaa sen tontin viertä. Vetenojalla on korkea porakiviperustus ja sen kaunis ristikoiduin ikkunoin varustettu kuisti on hyvin säilynyt. Vetenojan punatiilinen navetta rajaa tietä antaen sille tiiviin kylämäisen tunnun.

Vieressä sijaitseva Mustosen 1800-luvun pihapiiri on uudistetussa asussa. Päärakennuksen suhteet ovat säilyneet maisemassa ja talousrakennukset on tehty 1980-luvulla vanhojen rakennusten mallia ja mittasuhteita noudattaen.

Aksilan tilan historiaan kuuluvat Kalajoella vaikuttanut merkittävä Helanderien messinkivalurien suku. Päärakennus on vuodelta 1811, ja siinä on jäljellä mm. kaarevasti profiloitu räystäslistoitus ja sileä pystysuuntainen umpiponttivuorilauditus, joka on alkuperäinen. Pihalla sijainneet paja, valimorakennus ja renkitupa on purettu. Naapurissa, Yli-Aksilassa, on jäljellä paja, mutta tilan päärakennus on purettu 1970-luvun rakennuksen tieltä. Paja sijaitsee ulkorakennuksen eteläpäädyssä, muu osa on rankorakenteinen. Pajassa on yhä tallella vanhasta, joen rannalla alkuaan sijainneesta pajasta peräisin olevat sepän työkalut.

historia:

Paikan historiaan liittyy Helanderien valurisuku. Tunnettu kalajokinen Jaakko Merenoja (1825-1912, Olli H:n vävy) valmisti kynttilänjalkoja, kattokruunuja, huhmareita ja aisakelloja ylivieskalaissyntyisen Olli Helanderin (Aksila) kanssa. Helanderien suku oli sittemmin messinkivalutyön varsinainen kehittäjä Kalajoella. Olli Ollinpoika (Veten Olli) nai Maria Vedenojan, jonka kotitaloon (Aksila) pari asettui. Veli Leander siirtyi joen toiselle puolel Tilvikseen. Aksilan tila toimi aikanaan mallitilana, messinkivalu oli aluksi sivutoimista. Veten Ollin pojat alkoivat vasta päätoimisesti harjoittaa tätä teollisuudenalaa. Klaes mm. kävi opissa Fiskarsin tehtaassa. Valutöitä myytiin sitten Helsinkiä ja Viipuria myöten. Olli Helander oli myös valtiopäivämies, hän osallistui v. 1867 valtiopäiville.

arviointi:

MRKY15: R, H, M, S

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

Inventointiaineisto. Vanhat rakennukset -projekti. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2003-2004. Alajoki, Sari.

alueen nimi: **Etelänkylän raitti**
pääas. kunta: Kalajoki
pääas. kylä/k.osa: Etelänkylä
tyyppi: kyläympäristö
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

alueen sisältämät kohteet:

Hietalan pappila
Kärjän talo
Ojala-Siipola ja Vanha Yläkö
Omatupa (entinen Suojeluskunnan yhdistystalo)
Seuratupa
Siipola

kuvaus:

Kalajokivarren näyttävä talonpoikaismaisema, jossa jäljellä olevat lukuisat kookkaat talonpoikaistilojen päärakennukset ja virkatalot liittyvät kylänraittiin sekä ympäröivään jokirannan viljelyksiin. Rakennukset sijaitsevat korkeahkolla jokitöyräällä julkisivut rannan ja tien suuntaisesti. Niiden edustan tulvapellot on muutettu puistoksi ja niinpä rakennukset näkyvät pitkälle pohjoisrannan taajamassa ja nostavat koko kyläkeskuksen arvoa.

Vanhalta Ylivieskaan johtaneelta pääraitilta erkanevat tanhuat edelleen mautille ja avoimen viljelymaiseman äärelle. Tällä aivan kirkonkylän tuntumaan sijoittuvalla alueella on maanviljelysäilynyt vahvana ja näkyvänä osana maisemaa. Eteläkyläntien varressa ovat suuret pohjalaistalot, Vanha Kärjä, Hietalan pappila, Ojala-Siipola ja Siipola, säilyttäneet hallitsevan asemansa maisemassa, uuden pientaloasutuksen sijoituessa pienimittakaavaisempaan hieman taaemmassa vanhojen tanhuiden varteen. Kaupunkikuvallisesti merkittäviä ovat myös nuorisoseuran talo ja viereinen Seuratupa.

Luetteloitujen kohteiden lisäksi kokonaisuuteen kuuluu merkittävä määrä pienimuotoisia vanhoja pihapiirejä Eteläkyläntien varressa sekä hiukan kauempana tanhuoilla. Näistä esimerkkejä ovat Koskela ja Juhala (Eteläkyläntie 9 ja 24) sekä Alila ja Pajula, jotka ovat Eteläkyläntien varressa maisemassa näkyvästi sijoittuvia perinteisen ilmeensä säilyttäneitä ja kyläkuvalle tunnusomaisia 1900-luvun alun asuinrakennuksia pihapiireineen.

Hieman kauempana taajaman kerroksellisesta asutustihentymästä sijaitsee myös Etelänkylän vanha koulu, Rantala, Toivo Salervon suunnittelema 1920-luvun kouluarkkitehtuuria edustava taitekattoinen ja kaksikuistinen koulurakennus. Koulurakennukset muodostavat tihentymän tien varteen tilasta erotettujen Keski-Naatuksen ja Naatuksen kanssa.

kohteen nimi: **Hietalan pappila**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 208-402-9-36
kylä/k.osa: Etelänkylä
tyyppi: uskonnon harjoittaminen
ajoitus: 1809-1863
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Hietalan pappila kuuluu Kalajokivarren eteläpuolen näyttävään kylämaisemaan, jossa jäljellä olevat lukuisat kookkaat talonpoikaistilojen päärakennukset ja virkatalot liittyvät kylänraittiin sekä ympäröivään jokirannan viijelyksiin. Rakennukset sijaitsevat korkeahkolla jokitöyräällä julkisivut rannan ja tien suuntaisesti. Niiden edustan tulvapelot on muutettu puistoksi ja niinpä rakennukset näkyvät pitkälle pohjoisrannan taajamassa ja nostavat taajaman arvoa.

Hietalan pappila sijaitsee puistomaisen pihan keskellä. Pihaa ympäröi voimakas puusto. Rakennuksen korkea kaksikerroksinen hyvin säilynyt kuisti katsoo Etelänkyläntieltä lähestyttäessä kohti jokea tiheän kuusiaidan ja koivukujanteen porttimaisten jäänteiden läpi.

Julkisivujen hirsienpäitä peittävät pilasterit rytmittävät keskeissalipohjakaavan käsittävää rakennusta. Räystäät on muotoiltu profiloituista hirsistä. Sisätilat on modernisoitu, korkeaan kellarikerrokseen on 1960-luvulla valettu märkätilat ja autotalli, josta on seurannut julkisivumuutoksia, jotka eivät kuitenkaan vaikuta rakennuksen arvoon maisemassa.

historia:

Hietalan tilan historia ulottuu keskiajalle, jolloin se on todennäköisesti jo perustettu. Vuoden 1547 kymmenysluettelossa Hietalan taloja oli Etelänkylässä kaksi. Pietari Arctophilacius hankki Kalajoelle tultuaan kaksi taloa; 1607 hän omisti Siipolan ja Hietalan toisen talon, jonka yhdisti Siipolaan. Toinen Hietala siirtyi kappalainen Jaakko Teudschoviukselle ja hänen perillisilleen v. 1664. Häntä kutsuttiin "Hietalan ruhtinaaksi". Isonvihan jälkeen Hietalan aution runnutilan maat liitettiin 1732 Ellilään, josta oli tullut kappalaisenpuustelli Calamniuksen aikana vuonna 1726.

Nykyinen rakennus on vuodelta 1826 ja sen rakensi Niilo Koskela. Hietalassa 1800-luvulla asunut pastori Jaakko Hemming oli vaatimaton mies ja korjauksia puustellissa tehtiin vain vähän. 1880 tehtiin vähäisiä korjauksia, viisi vuotta myöhemmin otettiin lattiat ylös. Perusteellisempi korjaus tehtiin 1895, tuolloin mm. päärakennuksessa kaikki ikkunat korjattiin ja maalattiin. Päärakennukseen on myöhemmin, joko 1800-lopulla tai 1900-luvun alussa, tehty nykyinen komea lasiveranta. Myös nykyinen vuoraus ja ikkunoiden kehyslistat koristeineen ovat myöhempää perua. Sodan aikana Hietalaan sijoittui vuokralle Sortavalan naisten kotiteollisuuskoulu vuodesta 1940 lähtien. Se oli alkuna Kalajoen pysyväälle naiskotiteollisuuskoululle.

Pappilan päärakennuksen nykyinen asu on seurausta 1963 tehdystä remontista. Tuolloin vanha luonnonkivijalka korvattiin betonikellarilla autotalleineen ja harrastustiloineen. Samalla julkisivu muuttui uuden aukotuksen seurauksena. Myös toiseen päähän varustettu uusi kuisti on muuttanut ulkoasua. Kuisti on säilyttänyt hienosti alkuperäisen asunsa, myös muut ikkunat ovat pääosin uusimatta. Julkisivujen hirsienpäitä peittävät pilasterit rytmittävät keskeissalipohjakaavan käsittävää rakennusta. Räystäät on muotoiltu profiloituista hirsistä. Sisätilat on modernisoitu, ullakolla on vielä näkyvillä talon alkuperäistä hahmoa. Ullakon haukkaikkunat ovat vanhan valokuvat perusteella olleet alkuaan pyöreät. Pihan vanha koivukuja on kaadettu.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, S

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

Inventointiaineisto. Vanhat rakennukset -projekti. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2003-2004. Alajoki, Sari.

kohteen nimi: **Kärjän talo**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 208-402-19-70
kylä/k.osa: Etelänkylä
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1809-1863
ajoitusselite: 1855
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Rakennus on poikkeuksellisen komea ja kookas, todennäköisesti virkataloksi alkuaan rakennettu ja siten edustaa alueen harvalukuista säätyläisrakennustyyppiä.

Niin sanottua maaseutuklassismia edustava Kärjän talo kuuluu Kalajoen Etelänkylän komeaan talonpoikaisten virkatalojen kokonaisuuteen. Päärakennus on kunnostettu 2012. Sen julkisivua hallitsee toiseen sisäänkäyntiin asennettu kulkuluiska.

historia:

Kärjän tila on syntynyt jo keskiajalla, viimeistään 1400-luvun lopulla. Se on toiminut paitsi tavallisena talonpoikaistalona myös virkatalona, mm. 1685-1702 kappalaispappilana. Kalajoelle 1813 nimismiehen virkaan valittu Nils Sandman ja Katarina Sofia Brander ostivat tilan 1820. Perimätiedon mukaan Sandman olisi rakentanut talon, mikä pitänee paikkansa. Sandmanin leski myi tilan 1870 nykyisen Kärjän suvun kantavanhemmille Kauko-Kärjille, jolta suvulta talo siirtyi nykyisille omistajille.

Perimätiedon mukaan Kärjän nykyisen päärakennuksen olisi rakentanut nimismies Nils Sandman (1791-1867). Sandmanin isä oli Uumajasta Raahen tullivahtimestariksi vuonna 1780 tullut Jonas Sandman, jonka kalajokelainen merimies Antti Jylkkä murhasi vuonna 1832. Nils Sandman oli naimisissa raahelaisen raatimies G. J. Branderin tyttären Katariina Sofian kanssa. Sandmanista tuli kirjuri Salon kihlakunnankirjurin konttoriin vuonna 1805 ja verokirjuri ja varakihlakunnankirjuri viisi vuotta myöhemmin. Kalajoen alapiirin nimismiehen virkaan hänet nimitettiin vuonna 1813. Ansioistaan Sandman sai vuonna 1819 toimitusvoudin arvonimen. Kärjän manttaalin tilan Sandman osti 24.5.1820 talollisilta Juho ja Matti Juhonpoika Kärjiltä, jotka muuttivat viereiselle Ojalan tilalle. Sandman oli tunnettu aikanaan mielivaltaisena ja omahyväisenä virkamiehenä. Laajemmin hänet muistetaan Kalajoen kuulujen herännäiskäräjien (1838-39) alkuunpanijana ja pääsyyttäjänä. Sandman otti tehtävästään virkaeron vuonna 1860.

arviointi:

MRKY15: H, R, M, S

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaaliitto, Oulu 1993.

Inventointiaineisto. Vanhat rakennukset -projekti. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2003-2004. Alajoki, Sari.

kohteen nimi: **Ojala-Siipola ja Vanha Ylänkö**

kunta: Kalajoki

kiinteistötunnus: 208-402-8-183

kylä/k.osa: Etelänkylä

tyyppi: maa- ja metsätalous

ajoitus: 1809-1863

ajoitusselite: 1860

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Rakennukset sijaitsevat Siipolanmäellä, Ojala-Siipola aivan tien vierellä hallitsevalla ja näkyvällä paikalla. Vanha-Ylänkö sijaitsee Ojala-Siipolasta vähän taaempaa, mäenpäällä sekin.

1800-luvun lopulla talon itäpäätyyn on lisätty kaksi kamaria. Talon vanhat luonnonkiviperustukset on 1968 korvattu betonikellarilla, samoin sisätilat ja kuisti ovat kokeneet muutoksia. Talossa on kuitenkin säilynyt vanhaa kiinteää sisustusta, mm. peliovia 1700-luvun tyylisine saranoineen sekä erikoisia messinkikahvoja.

Väinö Siipolan omistama Siipola sillankupeessa on peräisin tästä pihapiiristä. Talolle on myönnetty Suomen talonpoikaiskulttuurisäätiön kunniakilpi.

Vanha –Ylänkö on myös ollut Siipolan-suvun omistuksessa. Pihalla on jäljellä vanha leipomotupa ja aitta. Sen tulotietä reunustaa sotien jälkeen rakennettu betonitiilinavetta.

historia:

Ojala-Siipolan (Siipola, juontaa nimestä Sigfrid) talo kuuluu Kalajoen vanhimpiin kantataloihin. Siipolan talo kuuluu todennäköisesti myös niihin tiloihin, jotka ovat syntyneet jo keskiajalla, lähteissä talo mainitaan ensi kerran 1553.

Calamnius-suvun kantaisän, kirkkoherra Pietari Arctophilaciuksen tiedetään omistaneen Kalajoella kaksi yksityistä taloa vuonna 1607, Siipolan ja siihen yhdistetyn Hietalan talon. Talon peri sitten hänen poikansa Kaarle Kalling vanh. ja hänen poikansa Kaarle Kalling nuor. antautui kokonaan kotitalan viljelemiselle; vuonna 1691 talon tuotto oli 7,5 tynnyriä enemmän kuin parhaimman sadon saaneilla talonpojilla. 1700-luvulla talossa pidettiin myös usein käräjiä ja muita kokouksia. 1800-luvulla Siipolassa asuivat maanmittarit Fredrik Johan Lundström ja Fineman Suomen sodan aikana sattuneeseen kuolemaansa saakka. 1800-luvun alussa Siipolan omistajaksi mainitaan nimismies Stårck. Vuonna 1820 osa vanhasta Siipolasta joutui maanmittari Stenrothille. Vuonna 1846 Siipola mainitaan yhdeksi Kalajokivarren majataloista.

Kuntakokouksia on pidetty Siipolassa 1910-luvun puolivälissä. Siipolassa on naapurin Kärjän tavoin pidetty käräjiä aina 1940-luvulle saakka. Talo toimi myös vankien ja kuljettajien levähdyspaikkana, josta talossa on muistona vanhoja käsirautoja ja ketjuja, joilla vangit olivat kahlittuna talon seinään lepoajaksi. Pihalla on ollut myös piiskauspaikka, missä rikollisia rangaistiin pieksämällä. Rangaistut juoksivat sen jälkeen jokirantaan ihoansa vilvoittelemaan. Viimeisenä Kalajoen kihlakunnan pieksäjänä oli Siipolan isäntä Matti Naatus (1817-1904). Hän oli kirkkotyömaalla rampautunut, mutta piiskurina häntä pidettiin täsmällisenä ja peräänantamattomana.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

Inventointiaineisto. Vanhat rakennukset -projekti. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2003-2004. Alajoki, Sari.

K.H. Renlundin museo - Keski-Pohjanmaan maakuntamuseo, Kokkola. Keskipohjalaisia museoita ja kulttuuriympäristöjä. Haettu 9.5.2014. <http://museot.kokkola.fi/kalajoki/perintoa.htm>

kohteen nimi: **Omatupa (entinen Suojeluskunnan yhdistystalo)**

kunta: Kalajoki

kiinteistötunnus: 208-402-6-11

kylä/k.osa: Etelänkylä

tyyppi: kulttuuri

ajotus: 1918-1944

ajoitusselite: siirretty nykyiselle paikalleen 1930

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Rakennus liittyy Kalajoen Santaholman sahan historiaan sekä aatteellisten liikkeiden toimintaan Suomessa. Lisäksi se muodostaa tärkeän osan kyläkuva.

Santaholman sahan metsänhoitajan rakennus pystytettiin nykyiselle paikalleen 1930 Nuorisoseuran taloksi. Rakennus sai silloisten ihanteiden mukaan 1920-luvun klassismin piirteitä. Siihen tehtiin päätykolmiolla varustettu avokuisti ja alkuperäisiin ikkunoihin korkeuttaan leveämpi ruutujaottelu. Rakennuksen päädyissä on kapeat koristeelliset kolmionmuotoiset haukkaikkunat.

Rakennus liittyy Etelänkylän merkittävään rakennettuun kokonaisuuteen muodostaen parin Seurantuvan kanssa kylänraitin varten. Se on harvoja säilyneitä suojeluskuntataloja seudulla ja edustaa rakennustyyppiä tyypillisimmillään.

historia:

Omatuvan runko on alkuaan peräisin Merijärveltä, Männistönpuhdistosta Koskelan pihapiiristä. Koskelassa on asunut 1900-luvun alussa Santaholman sahan metsänhoitaja, ja talon on Kalajoelle lahjoittanut sittemmin Santaholma Oy ja siitä tuli Suojeluskunnan yhdistystalo nimeltään puolustustahtoa ja voimaa ilmentävä Suoja. Suojeluskunnalla oli Kalajoella vahva kannatus, ja sen toimintaa täällä on luonnehdittu "innokkaaksi". Urheilu ja varsinkin ammunta nousi Kalajoella suureen suosioon.

Suojeluskunnille myytiin tontti 1930. Talo Merijärveltä siirrettiin paikalle. Sitä on mahdollisesti tuolloin korotettu kaksikerroksiseksi. Talosta tuli tyypillinen 1920-luvun klassismin henkeen toteutettu rakennus. Ikkunat olivat yläkerrassa kuusiruutuiset ja alakerrassa kahdeksanruutuiset, klassismin hengessä korkeuttaan leveämmin ruuduin. Julkisivussa oli päätykolmiollinen avokuisti. Talosta tehtiin sotien jälkeen terveystalo ja nykyisin se on nuorisotalona. Taloon uusitut tummaksi petsatut, paksut ikkunanpuitteet T-karmeineen ovat talon alkuperäiseen henkeen sopimattomat.

arviointi:

MRKY 15: H, M

lähteet:

Inventointiaineisto. Vanhat rakennukset -projekti. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2003-2004. Alajoki, Sari.

Sari Alajoki, Kirkoilta kareille. Ylivieskan seutukunnan kulttuuriympäristöstä. Pohjois-Pohjanmaan TE-keskuksen julkaisuja 22, 2005.

Rakennetun kulttuuriympäristön selvitys. Selvitys osana Kalajoen keskustan osayleiskaavaa. Kalajoen kaupunki 2013. Stadionark.

kohteen nimi: **Seuratupa**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 208-402-7-7
kylä/k.osa: Etelänkylä
tyyppi: uskonnon harjoittaminen
ajoitus: 1864-1917
ajoitusselite: 1911
arvottaminen: paikallisesti arvokas

kuvaus:

Kalajoen Rauhanyhdistyksen 1911 valmistunut entinen toimitalo. Se on edustava, ulko-osiltaan alkuperäisyytensä hyvin säilyttänyt jugendin piirteitä omaava entinen seuratuparakennus. Seuratupa liittyy Etelänkylän raitin merkittävään rakennettuun kokonaisuuteen muodostaen parin entisen suojelukunnan talon kanssa.

historia:

Kalajoen Rauhanyhdistys perustettiin vuonna 1909, ja kaksi vuotta myöhemmin se sai uuden toimitalon. Talo on ostettu Tuomas Poukkuralta Pitkäsenkylältä. Tontin lahjoittivat aikoinaan Kurikkalan tilan omistajat.

arviointi:

MRKY15: H, R, M

lähteet:

Inventointiaineisto. Vanhat rakennukset -projekti. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2003. Alajoki, Sari.

Kalajoen kaupunki. 2013. Rakennetun kulttuuriympäristön selvitys. Selvitys osana Kalajoen keskustan osayleiskaavaa. Stadionark.

kohteen nimi: **Siipola**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 208-402-8-166
kylä/k.osa: Etelänkylä
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1864-1917
ajoitusselite: päärakennus 1900-luvun alkupuoli
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Saarisillan kupeessa joen eteläpuolella sijaitseva rakennus on osa sillalta itäänpäin lähtevän, jokivartta seuraavan tieosuuden kookkaiden pohjalaistalojen riviä (Siipola, Ojala-Siipola, Kärjä). Sillan Pohjoispuolelta katsottaessa Siipola on ensimmäinen ja näkyvin osa Etelänkylän arvokasta pohjalaistalojen kokonaisuutta.

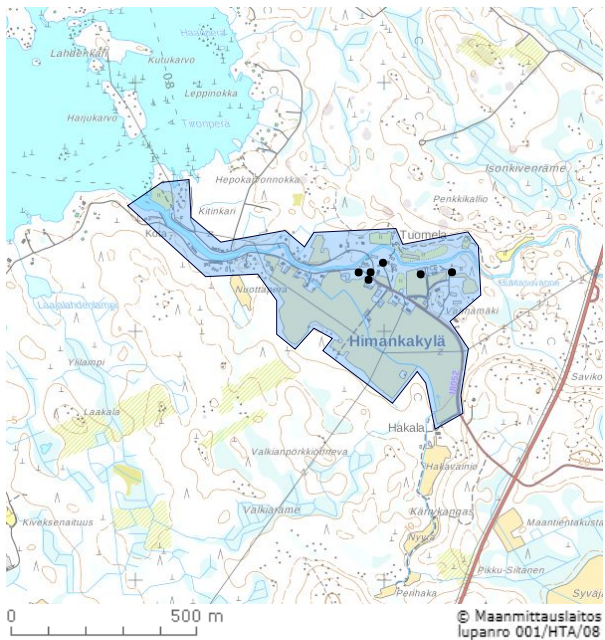
Siipolan tila on yksi vanhoja Kalajoen kantataloja. Sen nimi mainitaan jo 1500-luvulla. Siipolan päärakennus on tyypillinen 1900-luvun alun maatilan päärakennus. Talo on siirretty viereisestä Ojala-Siipolan pihapiiristä, alkuaan se omistajan mukaan olisi tuotu Rautiosta. Siipola on säilyttänyt kohtalaisen hyvin alkuperäisen asunsa, profiilipeltikatetta ja sinistä väriä lukuun ottamatta. Myös vaaka-/pystyvuoraus on todennäköisesti myöhempää perua. Päädyt on laudoitettu peiterimavuorauksella. Kuisti on 1900-luvun puolelta. Myös sisältä talo on uudistuksista huolimatta säilyttänyt hyvin alkuperäistä luonnettaan.

Pihapiirissä on aitta, joka on siirretty tänne Hietalan pappilasta, jossa se on toiminut mm. kanalana. Vastapäätä päärakennusta on komea, betonitiili/rankorakenteinen, säterikattoinen navetta.

arviointi:

MRKY15: R, M

alueen nimi: **Himankakylän raitti ja kalasatama**

pääas. kunta: Kalajoki

pääas. kylä/k.osa: Himanka

tyyppi: kyläympäristö

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

alueen sisältämät kohteet:

Himanka (Ala-Himanka)

Himankakylän koulu

Keiski

Niemelä

Ylitalo

Ylä-Himanka

kuvaus:

Himankakylä on edustava ja perinteinen rannikkoalueen maaseutukylä. Kylässä harjoitetaan edelleen maanviljelystä, karjanhoitoa, veneiden rakentamista ja kalastusta. Kylämaisemaan kuuluvat viljjava peltoaukea, jota elävöittävät laidunalueet, ja jokivartta myötäilevä kyläraitti. Kylän talot ovat sijoittuneet raitin ja joen varteen noin kilometrin pituiselle matkalle. Raitti ja sen varrella sijaitsevat, paikoin tietä tiiviisti rajaavat kookkaat rakennukset ovat sekä arkkitehtonisesti että maisemallisesti arvokas kokonaisuus. Kylän ydinosan muodostavat neljä hyväkuntoista kookasta pohjalaistaloa: Niemelä, Keiski, Ala-Himanka ja Ylä-Himanka. Kylään tulijalle avautuu idyllistä ja sopusointuista kyläkeskuskäymää täydentävät pihapiirien ympärille rakentuneet jälleenrakennuskauden pihapiirit. Kylässä on myös aivan uusia rakennuksia.

Jokisuulla asutusraitin jatkeena sijaitseva Himankakylän kalasatama on yksi parhaiten perinteisessä asussaan säilyneitä kalasatamia Keski-Pohjanmaalla. Venevajat ja kala-aitat reunustavat satama-aluetta tiiviinä rivistönä. Kokonaisuuteen kuuluu sekä vanhoja että uusia, vanhojen rinnalle hyvin sopeutuvia rakennuksia. Jokisuu, josta avautuu kaunis näkymä saaristoon, on hyvin hoidettu ja miljöö on hyvin säilynyt pienimittakaavaisena.

historia:

Himankakylän ensimmäiset asukkaat, joita olivat todennäköisesti veljekset Pietari ja Heikki Erkinpojat, tulivat paikalle luultavasti jo ennen 1560-lukua. Pietari Erkinpojan omistama talo oli nimeltään Himanka eli Himanko. 1560-luvulla kylään ilmestyi kolmas talollinen Juho Juhonpoika. Ei ole tiedossa, asuivatko kaikki kolme jokisuulla, vai olivatko Heikki Erkipoika ja Juho Juhonpoika sijoittuneet ylemmäksi Himanganjoen varrelle. Jokivarteen perustetut talot Kuru ja Pahka mainitaan heti 1600-luvun alussa, mutta erinimisten isäntien hallussa.

lähteet:

Inventointiaineisto. Arvokkaat kulttuurimaisemat Keski-Pohjanmaan jokilaaksoissa (Heikkuri-Alborzi, S. & P. Niemi, 1993, Vaasan läänin seutukaavaliitto)

Keski-Pohjanmaan arvokkaat maisema- ja kulttuurialueet. Keski-Pohjanmaan liitto, Sigma Konsultit Oy 2001.

kohteen nimi: **Himanka (Ala-Himanka)**

kunta: Kalajoki

kiinteistötunnus: 09540200120115

kylä/k.osa: Himanka

tyyppi: maa- ja metsätalous

ajoitus: 1864-1917

ajoitusselite: Vanhempi päärakennus todennäk. 1800-l lopulta tai 1900-l alusta, uudempi asuinr. RHR 1974

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Ala-Himanka on yksi kolmesta komeasta ja korkeasta Himankakylän keskelle sijoittuvista pohjalaisista maatilan päärakennuksista. Rakennukset muodostavat maamerkkimäisen tihentymän kylänraitin risteyspisteeseen. Rakennuksen päädyssä on kissanpenkin, kaksi ikkunariviä ja niiden yläpuolella puolikaaren muotoinen ikkuna. Pihaan liittyy muiden muassa pitkä hirsinen navetta.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, S

kohteen nimi: **Himankakylän koulu**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 09540200120021
kylä/k.osa: Himanka
tyyppi: opetus ja koulutus
ajoitus: 1918-1944
ajoitusselite: Koulurakennus todennäköisesti 1930-luvulta
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Himankakylän koulu on hillityn klassistinen vaalea koulurakennus Himankakylän peltoaukean laidalla. Rakennuksessa on avokuisti ja päädyissä kissanpenkit.

arviointi:

MRKY 15: H, M

kohteen nimi: **Keiski**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 09540200120123
kylä/k.osa: Himanka
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1864-1917
ajoitusseleite: Päärakennus todennäköisesti 1800-luvun loppupuoliskolta
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Keiski on yksi kolmesta komeasta ja korkeasta Himankakylän keskelle sijoittuvista pohjalaisista maatalan päärakennuksista. Rakennukset muodostavat maamerkkimäisen tihentymän kylänraitin risteyspisteeseen. Rakennuksen nurkissa on kiviladontaa imitoivat pilasteriaiheet ja komea kaksikerroksinen satulakattoinen kuisti, päädyissä kaksi ikkunariviä ja niiden yläpuolella puolikaaren muotoinen ikkuna.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, S

kohteen nimi: **Niemelä**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 09540200120095
kylä/k.osa: Himanka
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1864-1917
ajoitusselite: Päärakennus todennäköisesti 1800-luvun loppupuoliskolta
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Niemelä on yksi kolmesta komeasta ja korkeasta Himankakylän keskelle sijoittuvista pohjalaisista maatilan päärakennuksista. Rakennukset muodostavat maamerkkimäisen tihentymän kylänraitin risteyspisteeseen. Rakennuksen päädyissä on kaksi ikkunariviä ja niiden yläpuolella vielä yksi kuusiruutuinen ikkuna. Niemelän ikkunat ovat saaneet jugendvaikutteita. Rakennuksen kuusikulmainen kuisti on uudempaa perua.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M

kohteen nimi: **Ylitalo**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 09540200120011
kylä/k.osa: Himanka
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1918-1944
ajoitusselite: Päärakennus RHR 1929
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Ylitalo on kapea ja korkea, 1900-luvun alun asuinrakennus. Rakennuksen hahmo muodostuu suorakaiteen muotoisesta satulakattoisesta rungosta, jonka etujulkisivun molemmin puolin on rakennettu kaksi harjakattoista kaksikerroksista suurikokoista vinkkeliosaa, joista toinen palvelee kuistina.

historia:

Ylitalon päärakennus on rakennettu vuonna 1921, ja puolet rakennuksesta on siirretty Kannuksen Märsylästä.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M

lähteet:

Suullisia tietoja antaneet: Anneli Ylitalo.

kohteen nimi: **Ylä-Himanka**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 09540200120018
kylä/k.osa: Himanka
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1864-1917
ajoitusseleite: Päärakennus todennäköisesti 1800-luvun loppupuoliskolta
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Ylä-Himanka on komea vaalea pohjalainen maatilan päärakennus Himanganjoen partaalla. Rakennuksessa on kaunis kuusikulmainen kuisti ja pihaan liittyy runsaasti vanhaa talousrakennuskantaa. mm.sauna alempana rannassa, aittoja sekä navetta.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, S

alueen nimi: **Juoponperä**
 pääas. kunta: Kalajoki
 pääas. kylä/k.osa: Kannus
 tyyppi: kyläympäristö
 arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

alueen sisältämät kohteet:

Ahdistus
Juopo
Pitkäkangas
Tuliniemi
Tuorila

kuvaus:

Juoponperä sijaitsee noin 1,5 kilometrin päässä Himangan kirkolta lounaaseen Valtatie 8 länsipuolella, ja reilun kilometrin päässä meren rannasta. Juoponperän alueen erottaa valtatiestä kepeä metsäkaistale.

Juonperän asutus on keskittynyt vanhaa perua olevan ja Valtatie 8 itäpuolelle Kannuskyläntiehen asti jatkuvan Juonperäntien varelle. Tien molemmilla puollilla sijaitsee ulkorakennuksineen seitsemän ennen 1930-lukua rakennettua pää- ja asuinrakennusta. Juonperällä alueen pohjoisosassa sijaitsevat isot kasvihuoneviljelmät, ja alueen etelä-lounaispuolella aukeavat laajat viljelyaukeat. Asutuksen pohjoispuolella sijaitsee Meksinsmätsän metsäalue ja Akolanperän viljelyaukeat. Juonperän uudemmat asuinrakennukset (3) sijaitsevat kehämäisesti vanhemman ydinalueen pihapiirin etelä- ja pohjoispuolella.

Juoponperän länsipuolella sijaitsee maakunnallisesti arvokkaaksi luokiteltu ja natura-alueeseen kuuluva Maakannuskarinlahti, sekä sen pohjoispuolella maisemallisesti arvokkaaksi luokiteltu Meksinkallio.

kuvaus:

Juonperä on parin vanhan maatilakeskuksen ja niiden ympärille rakentuneiden vaatimattomampien mökkien muodostama pieni ja tiivis maaseudun asutuskeskittymä Himangan taajaman läheisyydessä. Alue on säilynyt rakennuskannaltaan eheänä. Juonperältä lähtee reitti läheiseen Meksinmetsään, jossa sijaitsee maisema- ja luontoarvoiltaan arvokas Meksinkallio.

arviointi:

Juoponperän alue on rakenteeltaan hyvin säilynyt kokonaisuus, huolimatta alueelle rakennetuista uusista asuinrakennuksista. Alueen pohjoisosissa sijaitsevat isot kasvihuoneet muine rakennuksineen on sijoitettu vanhemmasta kerrostamasta erilleen omaksi kokonaisuudekseen. Vanhan linjauksen säilyttäneen Juoponperäntien varrelle sijoittuneiden vanhojen pihapiirien lisäksi lisäarvoa Juoponperän alueelle tuovat avoimena säilynyt kaunis viljelyaueka latoineen kylän etelä-lounaispuolella, sekä vaihtelua aukeaan maisemaan tuova Päkinkankaan metsäalue.

Juonponperän yhteyden läheiseen Kannuskyläntien varrella sijaitsevaan Kannuskylään on katkaissut 1950-luvulla rakennettu Valtatie 8.

Lähteet:

Keski-Pohjanmaan arvokkaat maisema- ja kulttuurialueet. Keski-Pohjanmaan liitto, Sigma Konsultit Oy. [Kokkola 2001].

kohteen nimi: **Ahdistus**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 09540300060001
kylä/k.osa: Kannus
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1864-1917
ajoitusselite: Päärakennus todennäköisesti 1900-luvun alkupuolelta
arvottaminen: paikallisesti arvokas

kuvaus:

Vaatimaton 1900-luvun alun asuinrakennus on keskeinen osa Juoponperän tiivistä asutuskeskittymää.

historia:

Nimi Ahdistus on peräisin päärakennuksen sijainnista ahtaassa mutkassa.

arviointi:

MRKY 15: M

lähteet:

Suullisia tietoja antaneet: Terttu Tuliniemi ja Mikko Tuliniemi

kohteen nimi: **Juopo**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 09540300060041
kylä/k.osa: Kannus
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1918-1944
ajoitusselite: Päärakennus RHR 1925
arvottaminen: paikallisesti arvokas

kuvaus:

Huomautus: Juopon pihapiiriä ei tämän inventoinnin aikana käyty läpi. Juopon pihapiiri olisi syytä inventoida ainakin kohdetasolla. Juoponperä lienee saanut nimensä nimenomaan Juoppo tai Juopo -nimisestä talosta.

kohteen nimi: **Pitkäkangas**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: ? 09540300050002
kylä/k.osa: Kannus
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1864-1917
ajoitusseleite: Päärakennus todennäköisesti 1900-luvun alkupuolelta, RHR (?) 1978
arvottaminen: paikallisesti arvokas

kuvaus:

Kyseessä ilmeisesti RHR-tiedoissa esiintyvä Kankaanpää, jonka rakennusvuodeksi ilmoitettu 1978. Vanhemman päärakennuksen kaakkoispuolella toinen uudempi asuinrakennus.

kuvaus:

Pitkäkangas on punaiseksi maalattu pieni tupa. Kuiva kankainen pihamaa sijoittuu koivujen katveeseen ja näkymät avautuvat hyvin hoidettuun peltomaisemaan, jossa on jäljellä lukuisia aittoja.

kohteen nimi: **Tuliniemi**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 09540300050043
kylä/k.osa: Kannus
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1809-1863
ajoitusselite: Päärakennus 1800-luvun alusta, navetta 1950. Päärakennuksen peruskorjaus noin 10 vuotta sitten
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Lindberg on pieni 1900-luvun alun harjakattoinen maatilan päärakennus, jossa on kaksikerroksinen kuisti, tummin listoin jaoteltu vuoraus ja porakiviperusta. Pihapiiri sijoittuu koivujen katveeseen ja avartuu ketomaiseen peltomaisemaan. Pihapiiriin liittyy kolme erittäin iäkästä hyväkuntoista otsallista poskiltaan profiloitua aittaa, pitkä sementtitiilinen navetta sekä pieni saunakamarirakennus.

arviointi:

MRKY 15: R

lähteet:

Suullisia tietoja antaneet: Terttu Tuliniemi ja Mikko Tuliniemi

kohteen nimi: **Tuorila**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 09540300060059
kylä/k.osa: Kannus
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1864-1917
ajoitussele: Päärakennus todennäköisesti 1900-luvun alusta
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Tuorila on toinen Juoponperän vanhoista maatilan pihapiireistä. Pihan päärakennus on muita kookkaampi ja komeampi, joskin kokenut joitain julkisivumuutoksia. Rakennus sijoittuu Juoponperäntien käänneasteeseen näyttävälle paikalle. Sitä ympäröivät lukuisat talousrakennukset, muiden muassa kookas otsallinen vilja-aitta, puoleksi porakivistä tehty navetta sekä kolmiosainen puoji-talli.

historia:

Tuorilan päärakennus on siirretty Toholammilta.

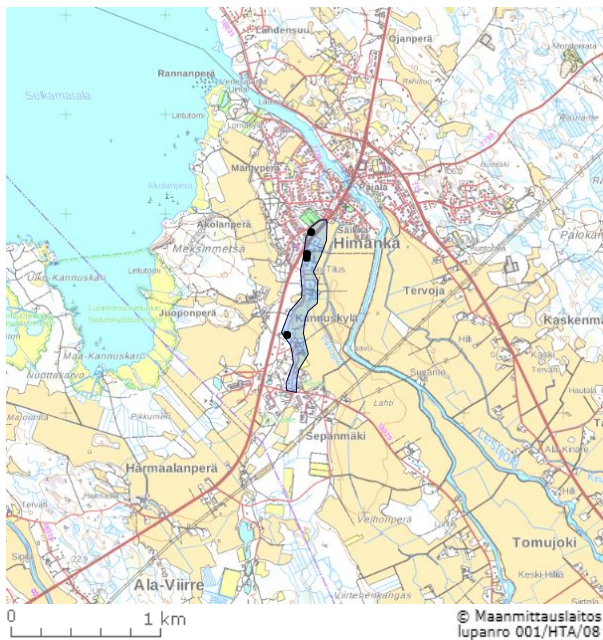
arviointi:

MRKY 15: R, H, M, S

lähteet:

Suullisi tietoja antaneet: Terttu Tuliniemi ja Mikko Tuliniemi

alueen nimi: **Kannuskylän raitti**
 pääas. kunta: Kalajoki
 pääas. kylä/k.osa: Kannus
 tyyppi: kyläympäristö
 arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

alueen sisältämät kohteet:

Iso-Tilus
 Kannuskyläntie 179
 Lainajyvämakasiini ja muuntaja
 Maa-Tilus

kuvaus:

Kannuskylä sijaitsee aivan nykyisen Himangan kirkonkylän tuntumassa Lestijokeen laskevan Pikkujoen rannalla Kannuskyläntien varrella nykyisen Valtatie 8 itäpuolella. Kannuskylän vanhempi asutus on RHR-tietojen mukaan sijoittunut Tiluksen eteläpuolelle, vuonna 1789 rakennetun Raution ympäristöön, sekä Sepänmäen pohjoispuolelle vuonna 1809 rakennetun Mäki-Sepän ympäristöön.

Kannuskylän aluetta ei tämän inventoinnin yhteydessä käyty läpi, ja alueen inventoiminen ainakin kohdetasolla olisi tärkeää.

kuvaus:

Kannuskylän asutus tukeutuu raittimaisesti vanhan Pohjanmaan rantatien varteen Himangan arvokkaan peltoaukean läntiselle reunavyöhykkeelle. Kannuskylän raitin varrelle sijoittuvista yksittäisistä kohteista voidaan mainita Maatiluksen ja Raution pihapiirit sekä maamerkeinä toimivat seurakunnan entinen lainajyvämakasiini ja muuntaja.

Himangan peltoaukea on huomattavan tasainen ja maisemasta nousevat rakennukset sekä metsäsaarekkeet erottuvat hyvin ollen ainoita kiintopisteitä katsojalle. Maiseman edustavuuteen vaikuttaa pitkälti alueen pitkistä häiriöttömistä näkymistä erottuvat yksittäiset rakennukset ja pihapiirit sekä joen maisemaan vetämät yksityiskohdat ja piirteet.

Vanha Pohjanmaan rantatie on Kannuskylän kohdalla polveileva ja tiiviisti rakentunut. Raittiasutus täydentyy luontevasti jälleenrakennuskauden pihapiireillä, joista avautuu näkymiä aavalle peltoaukealle.

lähteet:

Inventointiaineisto. Arvokkaat kulttuurimaisemat Keski-Pohjanmaan jokilaaksoissa (Heikkuri-Alborzi, S. & P. Niemi, 1993, Vaasan läänin seutukaavaliitto)

Keski-Pohjanmaan arvokkaat maisema- ja kulttuurialueet. Keski-Pohjanmaan liitto, Sigma Konsultit Oy 2001.

kohteen nimi: **Iso-Tilus**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 09540300120069
kylä/k.osa: Himanka
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1864-1917
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Iso-Tiluksen päärakennus sijaitsee Himangan kirkonkylän eteläosassa, ja Kannuskylän pohjoispuolella. Kannuskyläntienä jatkuvan Tiluksentien varrella oleva Iso-Tilus on sijoittunut rakennuksen pitkäsiivu tien suuntaisesti Maa-Tiluksen (kohdeid: 26473) päärakennuksen eteläpuolelle. Tiluksentien länsipuolella sijaitsee Maa- ja Iso-Tiluksen aittarivi joka on muodostettu kuudesta yksittäisestä ja pariaitasta 1920-luvulla. Tiluksentien linjaus on todennäköisesti osa vanhaa Pohjanmaan rantatietä, jonka korvasi 1950-luvulla rakennettu (?) Valtatie 8.

Iso-Tiluksen pihapiiriin kuuluu vuonna 1907 Maa-Tiluksen päärakennuksen suuntaiseksi käännetyn päärakennuksen lisäksi mm. 1930-luvulla rakennettu kanala- ja perunakellarirakennus, 1948 valmistunut sementtitiilinen navettarakennus, 1980-luvulla valmistunut pihatto, sekä uusi toinen asuinrakennus. Pihaton takan aukeavan viljelyaukean poikki virtaa Lestijokeen laskeva Pikkujoki.

Iso-Tiluksen päärakennus on todennäköisesti valmistunut vuoden 1831 jälkeen, jolloin tilaa asuttamaan ryhtyivät Kaustiselta saapunut Wirkkaloiden suku. 1950-luvulla Tilus jaettiin kahdeksi tilaksi I. Maa- ja Iso-Tilukseksi. Päärakennus on peruskorjattu 1970- ja 1980-lukujen vaihteessa.

kuvaus:

Maa-Tiluksen ja Iso-Tiluksen komeat pohjalaiset maatalan päärakennukset sijoittuvat pitkittäin vanhan Pohjanmaan rantatien varteen. Niiden pihapiirissä huomionarvoista ovat paitsi päärakennukset, myös poikkeuksellisen komea yhteinen aittarivistö tien toisella puolen sekä 1920-luvun navetat pihan perällä. Rakennukset ovat raitin vanhinta ja arvokkainta rakennuskantaa ja pihoilta aukeaa näkymiä Himangan kauniisti hoitettuun viljelysmaisemaan.

Iso-Tilus on nimensä mukaisesti rakennuskannaltaan isompi, mikä viestii voimallisesta ja menestyksekkäästä viljelystä. Sementtitiilinen navetta on hyvin pitkä. Pihassa on lisäksi perunakellari, jossa on hirsirakenteinen yläosa.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, S

lähteet:

Suullisia tietoja antaneet: Seppo Tilus

lähteet:

Inventointiaineisto. Arvokkaat kulttuurimaisemat Keski-Pohjanmaan jokilaaksoissa (Heikkuri-Alborzi, S. & P. Niemi, 1993, Vaasan läänin seutukaavaliitto)

Keski-Pohjanmaan arvokkaat maisema- ja kulttuurialueet. Keski-Pohjanmaan liitto, Sigma Konsultit Oy 2001.

kohteen nimi: **Kannuskyläntie 179**

kunta: Kalajoki

kiinteistötunnus: 208-433-4-22

kylä/k.osa: Kannus

tyyppi: asuinrakentaminen

ajotus: 1918-1944

arvottaminen: paikallisesti arvokas

kuvaus:

Kannuskyläntien varteen sijoittuvassa maatilalla pihapiirissä omaleimaisuutta luovia piirteitä ovat laaja piha ja persoonallinen kaksiosainen, harjakattoinen päärakennus. Pihassa on maatilalle ominainen runsas rakennuskanta: pitkä osittain sementtitiilinen vinkkelinavetta-lato ja tallirakennus, saunatupa pihan perällä sekä metsän siimeksessä kaksi vanhaa otsallista aittaa.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, S

kohteen nimi: **Lainajyvämäkasiini ja muuntaja**

kunta: Kalajoki

kiinteistötunnus: 208-433-12-67

kylä/k.osa: Himanka

tyyppi: maa- ja metsätalous

ajoitus: 1809-1863

ajoitusselite: Lainajyvämäkasiini 1857

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Vanhan Pohjanmaan rantatien maaseutumaisen asutuksen porttina toimivat seurakunnan entinen Lainajyvämäkasiini sekä persoonallinen puurakenteinen muuntaja tien jakajaksi muodostuneen pienen peltoaukean keskellä. Kannuskylän asutus tukeutuu raittimaisesti vanhan Pohjanmaan rantatien varteen Himangan arvokkaan peltoaukean läntiselle reunavyöhykkeelle.

suojelutilanne:

Nykyisin museokäytössä oleva lainajyvämäkasiini, ja läheinen lautarakenteinen muuntaja on suojeltu kaavalla.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M

lähteet:

Suullisia tietoja antaneet: Aarne Mattila

lähteet:

Inventointiaineisto. Arvokkaat kulttuurimaisemat Keski-Pohjanmaan jokilaaksoissa (Heikkuri-Alborzi, S. & P. Niemi, 1993, Vaasan läänin seutukaavaliitto)

Keski-Pohjanmaan arvokkaat maisema- ja kulttuurialueet. Keski-Pohjanmaan liitto, Sigma Konsultit Oy 2001.

kohteen nimi: **Maa-Tilus**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 09540300420007
kylä/k.osa: Himanka
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1809-1863
ajoitusseleite: Päärakennus RHR 1830
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Maa-Tiluksen ja Iso-Tiluksen komeat pohjalaiset maatilan päärakennukset sijoittuvat pitkittäin vanhan Pohjanmaan rantatien varteen. Niiden pihapiirissä huomionarvoista ovat paitsi päärakennukset, myös poikkeuksellisen komea yhteinen aittarivistö tien toisella puolen sekä 1920-luvun navetat pihan perällä. Rakennukset ovat raitin vanhinta ja arvokkainta rakennuskantaa ja pihoilta aukeaa näkymiä Himangan kauniisti hoitettuun viljelysmaisemaan.

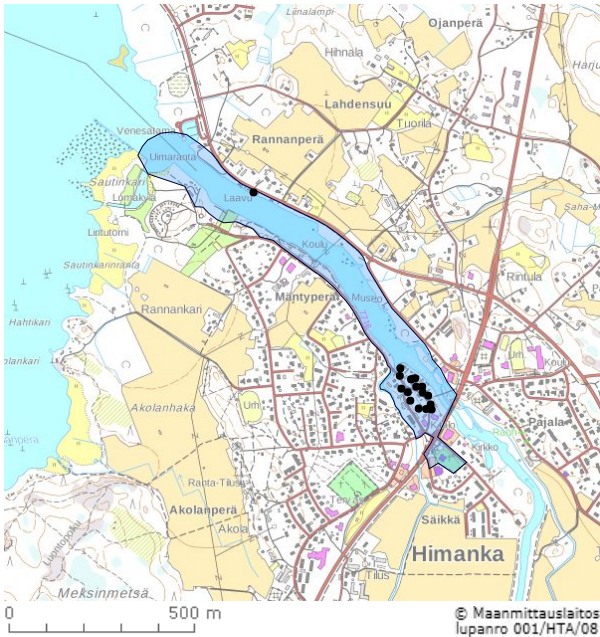
arviointi:

MRKY 15: H, M

lähteet:

Inventointiaineisto. Arvokkaat kulttuurimaisemat Keski-Pohjanmaan jokilaaksoissa (Heikkuri-Alborzi, S. & P. Niemi, 1993, Vaasan läänin seutukaavaliitto)

Keski-Pohjanmaan arvokkaat maisema- ja kulttuurialueet. Keski-Pohjanmaan liitto, Sigma Konsultit Oy 2001.

alueen nimi: **Raumankarin vanha asutus ja Himangan kirkko (RKY 2009)**
pääas. kunta: Kalajoki
pääas. kylä/k.osa: Kannus
tyyppi: kirkkoympäristö
arvottaminen: valtakunnallisesti arvokas

alueen sisältämät kohteet:

Heikkilä (Reinola)
Jokela
Kanta-Märsylä
Keski-Märsylä (Laksonmäki)
Koskenranta
Koski-Paavola
Koskivirta (Keskivirta)
Lahdensuun verkkovajat
Mäkirinne
Nurmi
Penninki
Pikkuranta
Raumankarin Piispanrannan verkkovajat
Siitälä
Tanskasen kirjakauppa
Tyynelä
Väinölä

kuvaus:

Raumankari on yksi tunnetuimmista Pohjanmaan rannikkopitäjien jokisuussa sijaitsevista historiallisista markkinapaikoista. Markkinapaikalle kehittynyt kirkonkylä on säilyttänyt tiiviin rakenteensa ja pienimittakaavaisen rakennuskantansa. Himangan kirkko on tunnetun keskipohjalaisen kirkonrakentajan Jacob Rijfin 1700- ja 1800-luvun taitteessa suunnittelema kirkko, jonka 1800-luvun lopulla tehdyistä korjauksista peräisin oleva asu on erinomaisesti säilynyt.

Lestijokisuussa sijaitseva Raumankarin vanha markkinapaikka muodostaa Himangan kirkonkylän vanhan ytimen. Asuintontit sijaitsevat tiheästi kahden raitin ja entisen Vaasan maantien varrella. Vanhalla Vaasan maantiellä olleen ansassillan kiviarkkujen varaan on rakennettu kevyen liikenteen silta. Vanhimmat Raumankarin asuinrakennuksista ovat 1800-luvun alkupuolelta. Useimpiin pihapiireihin liittyy vanhoja aittoja ja karjasuojia. Kylän yhteismaalla Piispanrannassa on kylän verkkovajojen rivistö. Piispanrannasta jokisuuhun päin olevalla rannalla on muutamia kookkaita makasiinirakennuksia, muuten rantavyöhyke on rakentamatonta.

Raumankarin läpi kulkevan tien maisemallisena päätteenä, valtatie 8 toisella puolella, on Jacob Rijfin 1794 suunnittelema Himangan kirkko tapuleineen. Vanhan hautausmaan ympäröimä Himangan kirkko on muodoltaan tasavartinen, sisäviisteinen ristikirkko, jonka ristikeskuksesta kohoaa kahdeksankulmainen torninalusrakenne. Kirkko on korjattu nykyasuunsa 1897. Erillinen, puinen kellotapuli on rakennettu 1823 keskipohjalaisen kirkonrakentaja Niilo Koskelan eli Pyörteen (Pyörret) johdolla.

"Tämän asutuskeskuksen [Himanka] keskipisteenä voidaan pitää rakennettua isoa Kirkonkylää, joka muistuttaa miltei kauppala tai pientä kaupunkia; siellä on mm. säästöpankki, puhelinkeskus, postitoimisto, apteekki, lääkärin asunto, useita kauppapuoteja, suuri höyrysaha, laivatelakka ja muita teollisuuslaitoksia. Kirkon edustalla on hyväpohjainen, suojattu Himangan eli Rauman satama, johon aavalta mereltä johtaa turvallinen laivareitti" (Suomen Maa 1925). Yllä kuvattu Raumankarin perusrakenne on säilynyt.

historia:

Raumankari oli tunnettu markkinapaikka jo 1600-luvulla. Kiinteää asutusta Himangan kirkonkyläksi myöhemmin muodostuneelle Raumankarille syntyi viimeistään 1700-luvun alussa. 1790-luvulla paikka vaurastui, kun kokkolalainen liikemies Anders Roos perusti Raumankoskeen sahan. Raumankarin sahaustoiminta siirtyi sittemmin jokisuuhun Sautinkarille, jossa se lakkasi vasta 1950-luvulla. Raumankarin asutus tiivistyi joen etelärannan ja Lestijokeen laskevan puron, Vähärauman väliselle karille.

Himanka perustettiin Lohtajan saarnahuonekunnaksi 1700-luvulla ja kappeliksi 1846. Himangan kirkko rakennettiin 1794 pietarsaarelaisen kirkonrakentaja ja rakennusmestari Jacob Rijfin johdolla, joka oli valittu 1784 Länsipohjan viralliseksi lääninrakennusmestariksi. Omaksi seurakunnakseen Himanka perustettiin 1906, kun Himangan kunta oli erotettu Lohtajasta 1898. 1866 aloitettu hanke Raumankarin muuttamiseksi kauppalaksi kaatui osittain Kokkolan porvarien vastustukseen.

Maantielinjauksen siirto pois Raumankarilta 1950-luvulla valtatie 8:n rakentamisen yhteydessä siirsi asutuksen ja palvelujen painopisteen uuden maantien varrelle.

lähteet:

Museovirasto. Valtakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt. Haettu 29.9.2014.
http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1640

kohteen nimi: **Heikkilä (Reinola)**

kunta: Kalajoki

kiinteistötunnus: 09540300090108

kylä/k.osa: Himanka

tyyppi: maa- ja metsätalous

ajoitus: 1918-1944

ajoitusselite: päärakennus RHR 1935

arvottaminen: paikallisesti arvokas

kuvaus:

Lestijokisuussa sijaitseva Raumankarin vanha markkinapaikka muodostaa Himangan kirkonkylän vanhan ytimen. Asuintontit sijaitsevat tiheästi kahden raitin ja entisen Vaasan maantien varrella. Vanhimmat Raumankarin asuinrakennuksista ovat 1800-luvun alkupuolelta. Useimpiin pihapiireihin liittyy vanhoja aittoja ja karjasuojia.

Heikkilä on perinteinen jälleenrakennuskauden päärakennus pihapiireineen. Rakennukset täydentävät kokonaisuutta sijoittuen tiiviisti kiinni raitin varteen.

arviointi:

MRKY 15: M

lähteet:

Himanka, Raumankari. Museoviraston rakennushistorian osasto. 1974.

lähteet:

Museovirasto. Valtakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt. Haettu 29.9.2014.
http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1640

kohteen nimi: **Jokela**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 09540300250023
kylä/k.osa: Himanka
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1809-1863
ajoitussele: Ajoitettu vuoden 1974 inventoinnissa 1800-l alkuun, RHR 27.7.1981
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Lestijokisuussa sijaitseva Raumankarin vanha markkinapaikka muodostaa Himangan kirkonkylän vanhan ytimen. Asuintontit sijaitsevat tiheästi kahden raitin ja entisen Vaasan maantien varrella. Vanhimmat Raumankarin asuinrakennuksista ovat 1800-luvun alkupuolelta. Useimpiin pihapiireihin liittyy vanhoja aittoja ja karjasuojia. Kylän yhteismaalla Piispanrannassa on kylän verkkovajojen rivistö.

"Tämän asutuskeskuksen [Himanka] keskipisteenä voidaan pitää rakennettua isoa Kirkonkylää, joka muistuttaa miltei kauppala tai pientä kaupunkia; siellä on mm. säästöpankki, puhelinkeskus, postitoimisto, apteekki, lääkärin asunto, useita kauppapuoteja, suuri höyrysaha, laivatelakka ja muita teollisuuslaitoksia. Kirkon edustalla on hyväpohjainen, suojattu Himangan eli Rauman satama, johon aavalta mereltä johtaa turvallinen laivareitti" (Suomen Maa 1925). Yllä kuvattu Raumankarin perusrakenne on säilynyt.

Jokela sijoittuu alueen ytimeen ja on keskeisimpiä ja edustavimpia rakennuksia raitilla.

arviointi:

MRKY 15: R, M

lähteet:

Himanka, Raumankari. Museoviraston rakennushistorian osasto. 1974.

lähteet:

Museovirasto. Valtakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt. Haettu 29.9.2014.
http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1640

kohteen nimi: **Kanta-Märsylä**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 09540300090106
kylä/k.osa: Himanka
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1864-1917
ajoitusselite: Päärakennus ajoitettu vuoden 1974 inventoinnissa vuoteen 1879, luhtiaitta 1700-l
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Lestijokisuussa sijaitseva Raumankarin vanha markkinapaikka muodostaa Himangan kirkonkylän vanhan ytimen. Asuintontit sijaitsivat tiheästi kahden raitin ja entisen Vaasan maantien varrella. Vanhimmat Raumankarin asuinrakennuksista ovat 1800-luvun alkupuolelta. Useimpiin pihapiireihin liittyy vanhoja aittoja ja karjasuojia.

Kanta-Märsylään kuuluu luhtiaitta, navetta sekä otsallinen aitta tien toisella puolen. Vaatimaton päärakennus muodostuu kahdesta osasta ja seisoo korkealla kivijalalla rinteessä. Vanhat talousrakennukset sijoittuvat tiiviisti raitin varteen ja muodostavat sille ominaisen kylänraitin tunnun.

arviointi:

MRKY 15: M

lähteet:

Himanka, Raumankari. Museoviraston rakennushistorian osasto. 1974.

lähteet:

Museovirasto. Valtakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt. Haettu 29.9.2014.
http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1640

kohteen nimi: **Keski-Märsylä (Laksonmäki)**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 09540300090126
kylä/k.osa: Himanka
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1809-1863
ajoitusselite: Ajoitettu vuoden 1974 inventoinnissa: Sautinkarintie 3a 1800-l loppu ja 3b 1850-l
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Lestijokisuussa sijaitseva Raumankarin vanha markkinapaikka muodostaa Himangan kirkonkylän vanhan ytimen. Asuintontit sijaitsevat tiheästi kahden raitin ja entisen Vaasan maantien varrella. Vanhimmat Raumankarin asuinrakennuksista ovat 1800-luvun alkupuolelta. Useimpiin pihapiireihin liittyy vanhoja aittoja ja karjasuojia. Kylän yhteismaalla Piispanrannassa on kylän verkkovajojen rivistö.

"Tämän asutuskeskuksen [Himanka] keskipisteenä voidaan pitää rakennettua isoa Kirkonkylää, joka muistuttaa miltei kauppala tai pientä kaupunkia; siellä on mm. säästöpankki, puhelinkeskus, postitoimisto, apteekki, lääkärin asunto, useita kauppapuoteja, suuri höyrysaha, laivatelakka ja muita teollisuuslaitoksia. Kirkon edustalla on hyväpohjainen, suojattu Himangan eli Rauman satama, johon aavalta mereltä johtaa turvallinen laivareitti" (Suomen Maa 1925). Yllä kuvattu Raumankarin perusrakenne on säilynyt.

Nimensä mukaisesti Keski-Märsylä sijoittuu aivan alueen keskelle. Pihapiiriin kuuluu kaksi vanhaa toisiinsa nähden kulmittain sijoittuvaa asuinrakennusta.

arviointi:

MRKY 15: R, M

lähteet:

Himanka, Raumankari. Museoviraston rakennushistorian osasto. 1974.

lähteet:

Museovirasto. Valtakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt. Haettu 29.9.2014.
http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_def.aspx?KOHDE_ID=1640

kohteen nimi: **Koskenranta**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 09540300250016
kylä/k.osa: Himanka
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1864-1917
ajoitussele: Päärakennus rakennettu 1800-luvun puolella, RHR 1977.
arvottaminen: paikallisesti arvokas

kuvaus:

Lestijokisuussa sijaitseva Raumankarin vanha markkinapaikka muodostaa Himangan kirkonkylän vanhan ytimen. Asuintontit sijaitsevat tiheästi kahden raitin ja entisen Vaasan maantien varrella. Vanhimmat Raumankarin asuinrakennuksista ovat 1800-luvun alkupuolelta. Useimpiin pihapiireihin liittyy vanhoja aittoja ja karjasuojia. Kylän yhteismaalla Piispanrannassa on kylän verkkoajojen rivistö.

"Tämän asutuskeskuksen [Himanka] keskipisteenä voidaan pitää rakennettua isoa Kirkonkylää, joka muistuttaa miltei kauppala tai pientä kaupunkia; siellä on mm. säästöpankki, puhelinkeskus, postitoimisto, apteekki, lääkärin asunto, useita kaupapuoteja, suuri höyrysaha, laivatelakka ja muita teollisuuslaitoksia. Kirkon edustalla on hyväpohjainen, suojattu Himangan eli Rauman satama, johon aavalta mereltä johtaa turvallinen laivareitti" (Suomen Maa 1925). Yllä kuvattu Raumankarin perusrakenne on säilynyt.

Koskenranta on perinteinen jälleenrakennuskauden päärakennus pihapiireineen. Rakennus täydentää kokonaisuutta sijoittuen tiiviisti kiinni raitin varteen.

arviointi:

MRKY 15: M

lähteet:

Suullisia tietoja antaneet: Alli Ylikangas.
Himanka, Raumankari. Museovirasto, rakennushistorian osasto. 1974.

lähteet:

Museovirasto. Valtakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt. Haettu 29.9.2014.
http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1640

kohteen nimi: **Koski-Paavola**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 09540300250012
kylä/k.osa: Himanka
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1918-1944
ajoitusselite: Päärakennus RHR 1925
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Lestijokisuussa sijaitseva Raumankarin vanha markkinapaikka muodostaa Himangan kirkonkylän vanhan ytimen. Asuintontit sijaitsevat tiheästi kahden raitin ja entisen Vaasan maantien varrella. Vanhimmat Raumankarin asuinrakennuksista ovat 1800-luvun alkupuolelta. Useimpiin pihapiireihin liittyy vanhoja aittoja ja karjasuojia. Kylän yhteismaalla Piispanrannassa on kylän verkkovajojen rivistö.

"Tämän asutuskeskuksen [Himanka] keskipisteenä voidaan pitää rakennettua isoa Kirkonkylää, joka muistuttaa miltei kauppala tai pientä kaupunkia; siellä on mm. säästöpankki, puhelinkeskus, postitoimisto, apteekki, lääkärin asunto, useita kauppapuoteja, suuri höyrysaha, laivatelakka ja muita teollisuuslaitoksia. Kirkon edustalla on hyväpohjainen, suojattu Himangan eli Rauman satama, johon aavalta mereltä johtaa turvallinen laivareitti" (Suomen Maa 1925). Yllä kuvattu Raumankarin perusrakenne on säilynyt.

Koski-Paavola on komea Jugend-aihein koristeltu vaalea, kapearunkoinen ja kaksikerroksinen 1900-luvun alun rakennus. Vinkkelinmuotoinen rakennus sijoittuu vanhan kyläkeskuksen pohjoiskärkeen, Lestijoen ja sen sivuhaaran väliin jäävälle kiialle.

arviointi:

MRKY 15: R, M

lähteet:

Himanka, Raumankari. Museovirasto, rakennushistorian osasto. 1974.

lähteet:

Museovirasto. Valtakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt. Haettu 29.9.2014.
http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1640

kohteen nimi: **Koskivirta (Keskivirta)**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 09540300250014
kylä/k.osa: Himanka
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1864-1917
ajoitusseleite: Asuinrakennus 1800-luvulta
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Lestijokisuussa sijaitseva Raumankarin vanha markkinapaikka muodostaa Himangan kirkonkylän vanhan ytimen. Asuintontit sijaitsivat tiheästi kahden raitin ja entisen Vaasan maantien varrella. Vanhimmat Raumankarin asuinrakennuksista ovat 1800-luvun alkupuolelta. Useimpiin pihapiireihin liittyy vanhoja aittoja ja karjasuojia. Kylän yhteismaalla Piispanrannassa on kylän verkkovajojen rivistö.

"Tämän asutuskeskuksen [Himanka] keskipisteenä voidaan pitää rakennettua isoa Kirkonkylää, joka muistuttaa miltei kauppala tai pientä kaupunkia; siellä on mm. säästöpankki, puhelinkeskus, postitoimisto, apteekki, lääkärin asunto, useita kauppapuoteja, suuri höyrysaha, laivatelakka ja muita teollisuuslaitoksia. Kirkon edustalla on hyväpohjainen, suojattu Himangan eli Rauman satama, johon aavalta mereltä johtaa turvallinen laivareitti" (Suomen Maa 1925). Yllä kuvattu Raumankarin perusrakenne on säilynyt.

Koskivirta on kaunis matalahko vinkkelinmuotoinen 1800-luvun asuinrakennus.

arviointi:

MRKY 15: R, M

lähteet:

Himanka, Raumankari. Museovirasto, rakennushistorian osasto. 1974.

kohteen nimi: **Lahdensuun verkkovajat**

kunta: Kalajoki

kiinteistötunnus: 208-431-878-7, 878-9

kylä/k.osa: Himanka

tyyppi: merenkulku

ajoitus: 1918-1944

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Lestijoen suulle pohjoisrannalle sijoittuva vanhojen sekä uudempien hyvin kokonaisuuteen sovitettujen verkkovajojen tiivis ja runsas rivistö.

arviointi:

MRKY 15: M, H

kohteen nimi: **Mäkirinne**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 09540300250019
kylä/k.osa: Himanka
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1945-1974
ajoitusselite: Ajoitettu vuoden 1974 inventoinnissa 1940-luvulle, RHR 1979
arvottaminen: paikallisesti arvokas

kuvaus:

Lestijokisuussa sijaitseva Raumankarin vanha markkinapaikka muodostaa Himangan kirkonkylän vanhan ytimen. Asuintontit sijaitsevat tiheästi kahden raitin ja entisen Vaasan maantien varrella. Vanhimmat Raumankarin asuinrakennuksista ovat 1800-luvun alkupuolelta. Useimpiin pihapiireihin liittyy vanhoja aittoja ja karjasuojia. Kylän yhteismaalla Piispanrannassa on kylän verkkovajojen rivistö.

"Tämän asutuskeskuksen [Himanka] keskipisteenä voidaan pitää rakennettua isoa Kirkonkylää, joka muistuttaa miltei kauppala tai pientä kaupunkia; siellä on mm. säästöpankki, puhelinkeskus, postitoimisto, apteekki, lääkärin asunto, useita kauppapuoteja, suuri höyrysaha, laivatelakka ja muita teollisuuslaitoksia. Kirkon edustalla on hyväpohjainen, suojattu Himangan eli Rauman satama, johon aavalta mereltä johtaa turvallinen laivareitti" (Suomen Maa 1925). Yllä kuvattu Raumankarin perusrakenne on säilynyt.

Vanhalla Vaasan maantiellä olleen ansassillan kiviarkkujen varaan on rakennettu kevyen liikenteen silta.

Mäkirinne on perinteinen jälleenrakennuskauden päärakennus pihapiireineen. Rakennus täydentää kokonaisuutta sijoittuen tiiviisti kiinni raitin varteen aivan vanhan sillan kupeeseen.

arviointi:

Mäkirinteen asuinrakennus edustaa Raumankarin rakennetussa ympäristössä jälleenrakennuskauden kerrostumaa, jonka säilyminen olisi suotavaa.

lähteet:

Himanka, Raumankari. Museovirasto, Rakennushistorian osasto. 1974.

lähteet:

Museovirasto. Valtakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt. Haettu 29.9.2014.
http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1640

kohteen nimi: **Nurmi**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 09540300250013
kylä/k.osa: Himanka
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1809-1863
ajoitusseleite: Rakennus ajoitettu vuoden 1974 inventoinnissa 1800-l alkuun
arvottaminen: valtakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Lestijokisuussa sijaitseva Raumankarin vanha markkinapaikka muodostaa Himangan kirkonkylän vanhan ytimen. Asuintontit sijaitsevat tiheästi kahden raitin ja entisen Vaasan maantien varrella. Vanhimmat Raumankarin asuinrakennuksista ovat 1800-luvun alkupuolelta. Useimpiin pihapiireihin liittyy vanhoja aittoja ja karjasuojia. Kylän yhteismaalla Piispanrannassa on kylän verkkovajojen rivistö.

"Tämän asutuskeskuksen [Himanka] keskipisteenä voidaan pitää rakennettua isoa Kirkonkylää, joka muistuttaa miltei kauppala tai pientä kaupunkia; siellä on mm. säästöpankki, puhelinkeskus, postitoimisto, apteekki, lääkärin asunto, useita kauppapuoteja, suuri höyrysaha, laivatelakka ja muita teollisuuslaitoksia. Kirkon edustalla on hyväpohjainen, suojattu Himangan eli Rauman satama, johon aavalta mereltä johtaa turvallinen laivareitti" (Suomen Maa 1925). Yllä kuvattu Raumankarin perusrakenne on säilynyt.

Nurmi on kapea ja korkea satulakattoinen vuosisadan vaihteen asuinrakennus. Sen julkisivu on kauniisti jaoteltu erisuuntaisiin vuorauskenttiin.

arviointi:

MRKY 15: R

lähteet:

Himanka, Raumankari. Museoviraston rakennushistorian osasto. 1974.

lähteet:

Museovirasto. Valtakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt. Haettu 29.9.2014.
http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_def.aspx?KOHDE_ID=1640

kohteen nimi: **Penninki**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 09540300250015
kylä/k.osa: Himanka
tyyppi: ei määritelty
ajoitus: 1918-1944
ajoitusseleite: Asuinrakennus 1932
arvottaminen: paikallisesti arvokas

kuvaus:

Penninki on pieni mutta edustava 1930-luvun mökki aivan kosken rannassa.

arviointi:

MRKY 15: R

lähteet:

Himanka, Raumankari. Museovirasto, rakennushistorian osasto. 1974.

lähteet:

Museovirasto. Valtakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt. Haettu 29.9.2014.
http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1640

kohteen nimi: **Pikkuranta**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 09540300070002
kylä/k.osa: Himanka
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: moniperiodinen
ajoitusselite: Ajoitettu vuoden 1974 inventoinnissa: pr 1870-l, liiteri 1972, aitta 1800-l alkup. vaja 1900-l alku
arvottaminen: paikallisesti arvokas

kuvaus:

Pikkuranta on pieni mutta edustava 1920-luvun mökki aivan tien pinnassa kylänraitin haarauksessa.

arviointi:

MRKY 15: R, M

lähteet:

Himanka, Raumankari. Museoviraston rakennushistorian osasto. 1974.

lähteet:

Museovirasto. Valtakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt. Haettu 29.9.2014.
http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1640

kohteen nimi: **Rauman Karin Piispanrannan verkkovajat**

kunta: Kalajoki

kiinteistötunnus:

kylä/k.osa: Himanka

tyyppi: kalastus

ajoitus: moniperiodinen

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Lestijokisuussa sijaitseva Rauman Karin vanha markkinapaikka muodostaa Himangan kirkonkylän vanhan ytimen. Asuintontit sijaitsevat tiheästi kahden raitin ja entisen Vaasan maantien varrella. Kylän yhteismaalla Piispanrannassa on kylän verkkovajojen rivistö. Piispanrannasta jokisuuhun päin olevalla rannalla on muutamia kookkaita makasiinirakennuksia, muuten rantavyöhyke on rakentamatonta.

suojelutilanne:

Rauman Karin verkkovajat on merkitty vuonna 1980 vahvistetussa asemakaavassa sr1 -merkinnällä.

arviointi:

MRKY 15: H, M

lähteet:

Himanka, Rauman kari. Museovirasto, Rakennushistorian osasto. 1974.

lähteet:

Museovirasto. Valtakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt. Haettu 29.9.2014.
http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1640

kohteen nimi: **Siltala**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 09540300250022
kylä/k.osa: Himanka
tyyppi: liike-elämä ja kaupankäynti
ajoitus: 1864-1917
ajoitussele: Todennäköisesti 1800-l loppupuolella
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Lestijokisuussa sijaitseva Raumankarin vanha markkinapaikka muodostaa Himangan kirkonkylän vanhan ytimen. Asuintontit sijaitsevat tiheästi kahden raitin ja entisen Vaasan maantien varrella. Vanhimmat Raumankarin asuinrakennuksista ovat 1800-luvun alkupuolelta. Useimpiin pihapiireihin liittyy vanhoja aittoja ja karjasuojia. Kylän yhteismaalla Piispanrannassa on kylän verkkovajojen rivistö.

"Tämän asutuskeskuksen [Himanka] keskipisteenä voidaan pitää rakennettua isoa Kirkonkylää, joka muistuttaa miltei kauppala tai pientä kaupunkia; siellä on mm. säästöpankki, puhelinkeskus, postitoimisto, apteekki, lääkärin asunto, useita kauppapuoteja, suuri höyrystin, laivatelakka ja muita teollisuuslaitoksia. Kirkon edustalla on hyväpohjainen, suojattu Himangan eli Rauman satama, johon aavalta mereltä johtaa turvallinen laivareitti" (Suomen Maa 1925). Yllä kuvattu Raumankarin perusrakenne on säilynyt.

Jokela sijoittuu alueen ytimeen kylän korkeimpaan pisteeseen. Se on keskeisimpiä ja edustavimpia rakennuksia raitilla, vähäisistä julkisivumuutoksista huolimatta.

arviointi:

MRKY 15: R, M

lähteet:

Himanka, Raumankari. Museoviraston rakennushistorian osasto. 1974.

lähteet:

Museovirasto. Valtakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt. Haettu 29.9.2014.
http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_def.aspx?KOHDE_ID=1640

kohteen nimi: **Tanskasen kirjakauppa**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: ?
kylä/k.osa: Himanka
tyyppi: liike-elämä ja kaupankäynti
ajoitus: 1809-1863
ajoitusselite: Alunperin makasiinina toiminut rakennus todennäköisesti 1800-luvun alusta
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Lestijokisuussa sijaitseva Raumankarin vanha markkinapaikka muodostaa Himangan kirkonkylän vanhan ytimen. Asuintontit sijaitsevat tiheästi kahden raitin ja entisen Vaasan maantien varrella. Vanhimmat Raumankarin asuinrakennuksista ovat 1800-luvun alkupuolelta. Useimpiin pihapiireihin liittyy vanhoja aittoja ja karjasuojia. Kylän yhteismaalla Piispanrannassa on kylän verkkovajojen rivistö.

"Tämän asutuskeskuksen [Himanka] keskipisteenä voidaan pitää rakennettua isoa Kirkonkylää, joka muistuttaa miltei kauppalaan tai pientä kaupunkia; siellä on mm. säästöpankki, puhelinkeskus, postitoimisto, apteekki, lääkärin asunto, useita kauppapuoteja, suuri höyrysaha, laivatelakka ja muita teollisuuslaitoksia. Kirkon edustalla on hyväpohjainen, suojattu Himangan eli Rauman satama, johon aavalta mereltä johtaa turvallinen laivareitti" (Suomen Maa 1925). Yllä kuvattu Raumankarin perusrakenne on säilynyt.

Tanskasen kirjakauppa on yksinkertainen, satulakattoinen, mittasuhteiltaan lähes kuution muotoinen vanha makasiinirakennus aivan Raumankarin asutuksen kaupallisessa keskiössä vastapäätä Jokelaa ja Siltalaa.

arviointi:

MRKY 15: M

lähteet:

Suullisia tietoja antaneet: Alli Ylikangas
Himanka, Raumankari. Museoviraston rakennushistorian osasto. 1974.

lähteet:

Museovirasto. Valtakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt. Haettu 29.9.2014.
http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1640

kohteen nimi: **Tyynelä**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 09540300250017
kylä/k.osa: Himanka
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1809-1863
ajoitusselite: Ajoitettu vuoden 1974 inventoinnissa 1800-l alkupuolelle
arvottaminen: paikallisesti arvokas

kuvaus:

Tyynelä on vaatimaton 1940-luvun asussa oleva vanha asuinrakennus pihapiireineen. Rakennukset täydentävät Raumankarin asutusta.

lähteet:

Himanka, Raumankari. Museovirasto, rakennushistorian osasto. 1974.

lähteet:

Museovirasto. Valtakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt. Haettu 29.9.2014.
http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1640

kohteen nimi: **Väinölä**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 09540300250018
kylä/k.osa: Himanka
tyyppi: asuinrakentaminen
ajotus: 1864-1917
ajoitusselite: Ajoitettu vuoden 1974 inventoinnissa 1870-luvulle, RHR 1978
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Poikkipäädylinen punaiseksi maalattu rakennus sijoittuu aivan kiinni raitin varteen. Sen kuusikulmainen kuisti paripeiliövineen aukeaa kadulle.

arviointi:

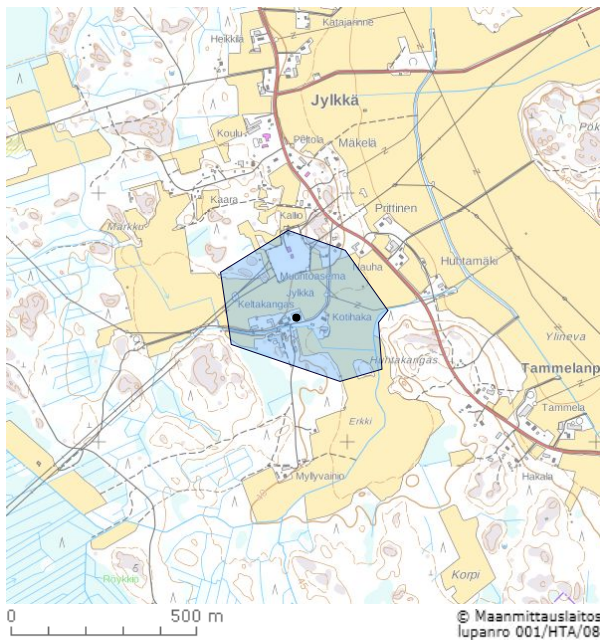
MRKY 15: M

lähteet:

Suullista tietoa antaneet: Alli Ylikangas.
Himanka, Raumankari. Museovirasto, Rakennushistorian osasto. 1974.

lähteet:

Museovirasto. Valtakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt. Haettu 29.9.2014.
http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_def.aspx?KOHDE_ID=1640

alueen nimi: **Jylkkä talonpoikaistila (RKY 2009)**

pääas. kunta: Kalajoensuu

pääas. kylä/k.osa: Mehtäkylä

tyyppi: kyläympäristö

arvottaminen: valtakunnallisesti arvokas

alueen sisältämät kohteet:

Jylkkä

kuvaus:

Jylkkä talonpoikaistilan pihapiiri eri-ikäisine asuinrakennuksineen ja talousrakennuksineen on kertova ja hyvin säilynyt esimerkki vauraasta pohjalaisesta talonpoikaistrakentamisesta 1800-luvun alussa.

Jylkkä sijaitsee Kalajoen Mehtäkylässä Yppärinjoen sivuhaaran lähimaisemassa. Peltojen ympäröimässä metsäsaarekkeessa olevan Jylkkä pihapiirissä on kolme eri-ikäistä asuinrakennusta ja pitkä kaksikerroksinen luhtiaitta. Umpipihaan ulkopuolella on joukko talousrakennuksia kuten navetta ja riipi sekä pieniä aittoja.

historia:

Jylkkä pihapiiri ja sen kolme asuinrakennusta olivat olemassa jo 1800-luvun alussa, jolloin tilalla asui kolme veljestä. Yksi asuinrakennuksista siirrettiin joksikin aikaa Yppäriin, mutta pystytettiin uudelleen Jylkkä pihaan.

Jylkkä kantatalosta olivat lähtöisin kirkonrakentajat Matti Jylkkä sekä hänen poikansa Simo Jylkkä-Silvén.

lähteet:

http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=2199 (25.2.2015)

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet. Osa 3. Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto 1993.

Pasi Kovalainen ja Anna Louekari, Pohjois-Pohjanmaan talonpoikaistrakentamista. Oulu 1994.

Sari Alajoki, Kirkoilta kareille. Ylivieskan seutukunnan kulttuuriympäristöstä. Pohjois-Pohjanmaan TE-keskuksen julkaisuja 22, 2005.

kohteen nimi: **Jylkkä**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 208-404-1-44
kylä/k.osa: Mehtäkylä
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1809-1863
ajoitusselite: päärakennukset 1822, 1824 ja 1904
arvottaminen: valtakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Jylkän talonpoikaistilan pihapiiri eri-ikäisine asuinrakennuksineen ja talousrakennuksineen on kertova ja hyvin säilynyt esimerkki vauraasta pohjalaisesta talonpoikaistrakentamisesta 1800-luvun alussa.

Jylkkä sijaitsee Kalajoen Mehtäkylässä Yppärinjoen sivuhaaran lähimaisemassa. Peltöjen ympäröimässä metsäsaarekkeessa olevan Jylkän pihapiirissä on kolme eri-ikäistä asuinrakennusta ja pitkä kaksikerroksinen luhtiaitta.

Karjapiha sijoittuu miespihan eteläpuolelle. Pihapiiriä ympäröi yhteensä neljä navettaa: kolme puista punamullattua navettaa, joista yksi on 1940-luvun asussa, kaksi 1980-luvulta ja yksi konesuojaksi täysin uudistettu vanha hirsinavetta, sekä yksi betonelementtinavetta johon liittyy suuri konesuoja. Muita talousrakennuksia ovat sauna ja riihi sekä useat ladot, liiterit ja aitat. Alun perin kaikkien päärakennusten kuistit ovat olleet samalla puolella. Keltakankaan sisäänkäynti on muutettu takapuolelle, jonne on rakennettu 1960-luvulla uusi lisäsiipi pesutiloineen. Samaan aikaan on uusittu vuoraus ja ikkunat. Kuten viereisessä rakennuksessa, tässäkin on näkyvillä taidokkaat räystääskonsolit. 1824 rakennetun asuinrakennuksen ulkoasu on alkuperäinen. Rakennus on vuorattu leveällä, peiterimoin varustetulla pystyvuorauksella. Alkuperäisellä paikalla on myös mutterikuisti. Uusin rakennus on tietävästi viety kerran Pyhäjoen Yppäriin ja tuotu paikalle uudelleen 1900-luvun alussa. Nykyisin se on täysin uudistettu, varustettu kellaritiloilla ja uudella kuistilla.

historia:

Jylkän on perustanut Erkki Yrjönpoika Penttilä Kalajoen Pitkäsenkylän Penttilästä noin v. 1600. Tästä kantatalosta on lähtöisin kuuluisat kirkonrakentajat Matti Jylkkä (1713-1782) ja hänen poikansa Simo Jylkkä-Silvén (1747-92).

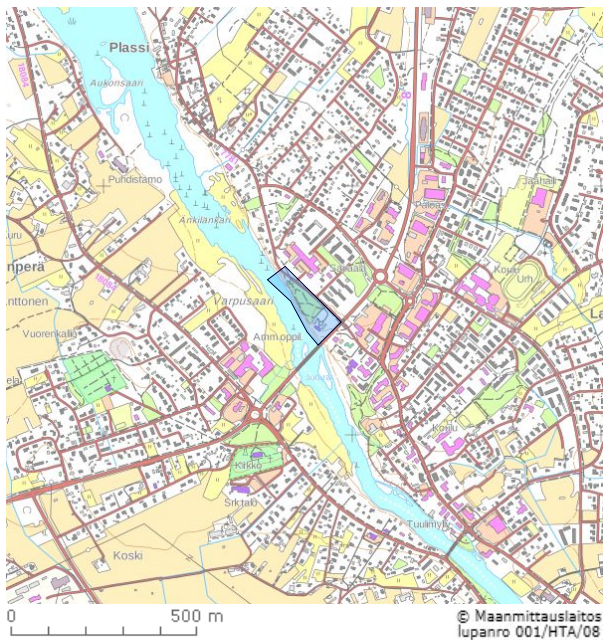
arviointi:

MRKY15: H, I, M, R

lähteet:

Inventointiaineisto. Vanhat rakennukset -projekti. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2003. Alajoki, Sari.

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

alueen nimi: **Kalajoen pappila (RKY 2009)**

pääas. kunta: Kalajoki

pääas. kylä/k.osa: Pohjankylä

tyyppi: kirkkoympäristö

arvottaminen: valtakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Kalajoen kirkkoherranpappilan 1802 valmistunut mansardikattoinen päärakennus on yksi harvoja kustavilaisia pappilarakennuksia maassamme.

Pohjanmaan rannikkopitäjän vaurautta kuvastava nk. Jokelan pappila sijaitsee 1600-luvulta periytyvällä paikallaan Kalajoen törmällä Plassin markkinapaikalle johtavan maantien alkupäässä ja sillä on huomattava asema jokimaisemassa.

Paanukattoinen, punamullattu pappila on Kalajoen rannassa joen suuntaisesti. Se on Kalajoen kirkonseudun vanhimpia rakennuksia. Päärakennuksen molemmin puolin sijaitsevat talousrakennukset; renki- ja leivintupa ja nk. Malmberginkamari. Päärakennuksessa on keskeissalipohjakaava. Alkuperäisen pohjakaavan mukaan sen eteisen oikealla puolen on ollut kirkkoherran kanslia ja yksi asuinhuone, neliömäinen sali ja piispankamari. Toinen pääty on jaettu neljäksi yhtä suureksi huonetilaksi. Koristeellinen kuisti on 1800-luvun loppupuolelta. Pappilassa toimii kirkkoherranvirasto (2009).

Puistoalue pappilan vieressä on entistä pappilan peltoa. Kirkko siirrettiin 1600-luvulla lähelle pappilaa, mistä se kuitenkin siirrettiin pian Etelänselälle. Entisellä kirkonpaikalla jokivarressa on muistomerkki.

historia:

Kalajoki kuului aluksi Salon seurakuntaan, jonka kappeliksi se perustettiin 1500-luvun alussa ja josta seurakunta itsenäistyi 1540. Suur-Kalajoki käsitti kahdeksan Kalajokivarren myöhemmin itsenäistynyttä pitäjää. Emäseurakunnan kirkkoherran pappila Jokela rakennettiin nykyiselle paikalle 1600-luvun alussa. Nykyinen päärakennus valmistui 1802 ja sitä korjattiin 1960. Tulipalo tuhosi noin puolet pappilan päärakennuksesta 24.4.2011.

lähteet:

http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=5263 (25.2.2015)

Matti Huurre, Pentti Virrankoski ja Kustaa Viikuna, Suur-Kalajoen historia 1, Esihistoriallisesta ajasta isovihaan. Keski-Pohjanmaan historiasarja 1. 1956.

Jaakko Tuulasvaara, Suur-Kalajoen historia 2, Isostavihasta pitäjän jakoon. Keski-Pohjanmaan historiasarja 2. 1960.

Panu Kaila, Suomen pappila-arkkitehtuuri vuoteen 1900. Diplomityö 1967.

Eero Sappinen, Pohjois-Pohjanmaan maaseutupappiloiden rakennukset 1600-luvun lopulla. Kansatieteellinen arkisto 34. Helsinki 1985.

Sari Alajoki, Pappila-arkkitehtuuri Keski-Pohjanmaalla 1700-luvulta 1800-luvun alkuun. Pro gradu, Helsingin yliopisto, Taidehistorian laitos 1993.

Anu Soikkeli, Suomen vanhat pappilat - menneisyyden tulevaisuus. Oulun yliopisto 2000.

Irma Lounatvuori, Pappilat - mallitilasta kokoussaliksi. Irma Lounatvuori ja Lauri Putkonen (toim.), Rakennusperintömme, kulttuuriympäristön lukukirja. Ympäristöministeriö, Museovirasto ja Rakennustieto Oy 2001.

Sari Alajoki, Kirkoilta kareille. Ylivieskan seutukunnan kulttuuriympäristöstä. Pohjois-Pohjanmaan TE-keskuksen

julkaisu 22, 2005.

Marja Terttu Knapas et al., Suomalaiset pappilat, kulttuuri-, talous- ja rakennushistoriaa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1238/Tieto. 2009.

alueen nimi: **Plassin vanha markkinapaikka (RKY 2009)**
 pääas. kunta: Kalajoki
 pääas. kylä/k.osa: Pohjankylä
 tyyppi: taajamaympäristö
 arvottaminen: valtakunnallisesti arvokas

alueen sisältämät kohteet:

1950-luvun Osuuskauppa
 Havula
 Jokisuun koulu
 Kalajoen 1950-luvun kunnansairaala
 Kalajoen kalastusmuseo
 Kauppatorin markkinapuodit
 Kruunun puoji
 Pienelä
 Puistola
 Santaholman sahan rakennukset
 Teatteritalo (työväentalo)
 Tervatori ja vanha kalasatama
 Änkilä (Haarala)

kuvaus:

Kalajokisuun pohjoisrannalla on Plassi, vanha markkinapaikka, joka on Iin Haminan ohella Pohjanmeren jokisuiden tärkeimpiä markkinapaikkoja. Suunnittelemattomasti rakennetun alueen tiivis rakenne on säilynyt. Plassin monipuolinen rakennuskanta ja erilaiset toiminnot antavat alueelle monipuolista ajallista ja historiallista syvyyttä.

Varsinainen Plassin alue jakautuu kolmeen osa-alueeseen: Plassin eteläpuoliseen rakennusryhmään, jossa on vanhoja maatilakeskuksia, entisen kauppatorin markkinapuotiryhmään sekä entisen Tervatorin ja kalasataman rakennusryhmään. Vanhimmat rakennuksista ovat 1700-luvulta.

Markkinatorin toisiinsa kiinni rakennetut asuinrakennukset muodostavat pitkän yhtenäisen rivistön. Entisen Tervatorin varrella on Santaholman sahan konttori, noin 38 metriä pitkä puurakennus 1800-luvun alkupuolelta, ja vanhoja 1800-luvun asuinrakennuksia, kuten Ollilan, Tanskan ja Kilpisen talot. Tervatoriin liittyy myös vanha kalasatama aittoineen ja verkkokenttineen.

Kauppatorin markkinamökkejä sijoittuu ja on siirretty Takatielle. Takatie, Kannelkuja ja Plassintie yhdessä rajaavat asuinrakennusten ja talousrakennusten muodostaman tiiviin korttelikehän, jossa piharakennukset sekä markkinamökit sijoittuvat Takatien varteen pihojen perukoille.

Lisäksi maisemakokonaisuuden kannalta merkittäviä ovat Vanhan Raahentien varren pienet asuinrakennukset ympäristöineen sekä Plassintien varrella oleva rakennuskanta. Vanha Plassi oli tunnettu kauppapaikkana jo 1500-luvulla, virallisena markkinapaikkana se on ollut vuodesta 1620 lähtien. Kaupankäynnin hiljennettyä Plassista muodostui pääasiassa kalastajien ja käsityöläisten, myöhemmin myös sahatyöläisten, asuttama yhdyskunta.

Entisen kauppatorin markkinamökeistä ovat jäljellä osin muutetussa asussa mm:

- Markkinamökki. Rakennus, jossa on toiminut mm. leipomo ja kahvila, on peräisin mahdollisesti 1700-luvulta.
- Ojankulma. Alun perin Johan Friemanin omistama markkinatuparakennus. Rakennuksen jugend-aiheet ovat vuodelta 1921, jolloin rakennusta korotettiin ja levennettiin. Korjattu v. 1988.
- Juhonpuoti. Vanha markkinapuoti 1800-luvun alkupuolelta.
- "Orellin pikkupuoti". Plassin vanhimpia säilyneitä kauppapuoteja, rakennettu ilmeisesti 1700-luvulla tai 1800-luvun alussa.
- "Stolpin talo". Mahdollisesti 1700-luvulla rakennettu entinen kauppapuoti.
- "Kalajoen soukka paikka". Vanhan kauppatorin pohjoisreunan muodostaneet kaksi 1800-luvun rakennusta, jotka

on myöhemmin rakennettu yhteen.

Entinen Tervatori, nykyinen markkinapaikka, jakaantuu aukeaan torialueeseen, venevalkamaan ja verkkokenttään. Rakennukset sijaitsevat torin ja verkkokentän ympärillä, ja merkittävimpiä niistä ovat:

- Santaholman talo. Vanha kauppakartano, nykyinen konttorirakennus, jonka pohjoisosa on ilmeisesti 1800-luvun alkupuolelta. Rakennusta on jatkettu 1950-luvulla. Pihapiirissä on 1800-luvulta oleva kaksikerroksinen makasiini ja sen takana torin etelä laidalla viljamakasiini ja lautarakenteinen vaunuvaaja.
- Ollila. Torin itälaidalla oleva suuri asuinrakennus, jonka pohjoissiipi on vuodelta 1850 ja poikittainen laajennusosa 1920-luvun alusta. Lisäksi pihapiiriin kuuluvat entinen pakarirakennus ja kolmiosainen makasiini 1800-luvulta.
- "Tanskan talo". Kapearunkoinen hirsirakennus, jota on laajennettu "vinkkelillä" 1800-luvun lopulla.
- "Kilpisen talo". 1860-luvulta peräisin olevaa rakennusta laajensivat 1920-luvun alussa Efraim, Oskari ja Matti Kilpinen, jotka olivat tunnettuja kanteleenrakentajia.
- "Kistu". Entinen markkina-ajan putka, jossa toimii nykyään Kalajoen Kalastusmuseum.
- Kalasataman aitat ja verkkovajat, verkkokentän reunalla sijaitseva pieni asuinrakennus ja vanha navetta.

Plassin pohjoispuolella sijaitsevalla Santaholman sahan alueella on säilynyt joitain rakennuksia teollisen toiminnan alkuvaiheista sekä entinen paja ja kivieistämö, jotka muodostavat teollisuushistoriallisesti mielenkiintoisen rakennusryhmän. Saha-alueeseen liittyvät sahan entiset työväenasunnot sekä Havula.

Plassin pohjoispuolisella sahan alueella on säilynyt joitakin vanhoja tuotantorakennuksia sekä vanhoja työväen asuinrakennuksia. Sahanomistaja Oskari Santaholman rakennuttama suuri asuinrakennus Havula on vuodelta 1912 (W.G. Palmqvist). Lukuun ottamatta sahan voimalaitosta, höyrykoneita sekä piippua, Santaholman pajaa, Nikkarintupaa, höyläämää sekä höylätavarasuulia sahan muut rakennukset on purettu, maa on puhdistettu ja kaavoitettu asuinaluekäyttöön. Näiden teollisten rakennusten lisäksi tärkeitä merkkejä alueelle merkittävästä teollisesta historiasta ovat Santaholman sahan työväen asunnot, jotka pihapiireineen rajaavat Plassintien pienimuotoista raittia molemmin puolin. Näitä ovat esimerkiksi Haviston, Tuumalan ja Suvelan talot. Muita kokonaiskuvan kannalta merkittäviä pihapiirejä ja rakennuksia ovat Plassintiellä Eroman ja Mustosen talot sekä Tervakujalla Terttula ja Pikkulanttiella Pihlaja.

Plassin eteläpuolen rakennuksista merkittävimpiä ovat:

- Jokisuun koulu. Käytössä oleva koulurakennus, joka on tehty suuresta "Kruunun puojiin" makasiinista.
- "Kruunun puoji", entinen viljamakasiini vuodelta 1753.
- Leinola. Maatilan talouskeskus, jonka rakennukset muodostavat pienen umpipihan. Päärakennus on ilmeisesti 1800-luvun jälkipuoliskolta.
- Pienelä. Päärakennuksen joen suuntainen runko on 1850-luvulta ja kulmittain tehty laajennusosa vuodelta 1885. Rakennus on ollut mm. kieverina, lääkärintalona ja kulkutautisairaala.
- Puistola. Vanha maatila ulkorakennuksineen. Päärakennus on 1800-luvun loppupuolelta.
- Änkilä (Haapala) on Kalajoen Plassin kantatila ja sijaitsee suurella puistomaisella tontilla muuten tiheästi rakennetun Plassin alueen puolivälissä. Päärakennus on tontin takalaidalla joen suuntaisesti. Tontti, jonka pohjoisvua rajaa pitkä aittarivi, avautuu Plassintielle. Asuinrakennus lienee 1800-luvun alusta, mihin viittaavat kiinteän sisustuksen lukuisat säilyneet yksityiskohdat. Huonejako noudattaa virkatalojen yleistä karoliinista pohjakaavaa. Päärakennus, johon liittyy koristeellinen avokuisti, lienee rakennettu 1800-luvun alkupuolella. Puistomaiseen pihapiiriin kuuluu myös neliosainen tallipuoli ja hirsikäymälä.

Plassin itäpuolella kulkeva Raahentie on osa vanhaa Pohjanmaan rantatietä.

historia:

Kalajokisuun edullinen liikenteellinen sijainti takasi yhteydet sisämaahan ja aina Hämeeseen asti ja Kokkolan kaupungin porvarit alkoivat pitää paikalla markkinoita. Plassin alueen käyttö kauppapaikkana juontaa aina 1500-luvulta saakka. Markkinapaikka, jonka päämyyntiartikkeli oli 1600-luvulta aina 1800-luvun puoliväliin terva, erotettiin 1688 Änkilän kantatilasta.

Myöhemmin Plassista muodostui kalastajien ja käsityöläisten asuinalue. Plassin markkinapaikalle haettiin kauppalaiokeuksia 1800-luvun lopulla ja alueelle tehtiin asemakaavaehdotus. Plassista muodostettiin taajaväkinen yhdyskunta 1917. Markkinat siirrettiin vanhalta Kauppatorilta 1921 Tervatorille, nimensä mukaan vanhalle tervan myynti- ja varastointipaikalle.

Santaholman 1903 perustettu saha työläisineen vaikutti yhdyskunnan kehitykseen. Santaholma Oy toimi alueella vuoteen 1996.

lähteet:

Inventointiaineisto. Vanhat rakennukset -projekti. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2003. Alajoki, Sari.

Kalajoen kaupunki. 2013. Rakennetun kulttuuriympäristön selvitys. Selvitys osana Kalajoen keskustan osayleiskaavaa. Stadionark.

Museovirasto. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt. 2009.
http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1312

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet. Osa 3. Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto 1993.

kohteen nimi: **1950-luvun Osuuskauppa**

kunta: Kalajoki

kiinteistötunnus: 27-1

kylä/k.osa: Pohjankylä

tyyppi: liike-elämä ja kaupankäynti

ajotus: 1945-1974

ajoitusselite: 1950-luku

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Kaksikerroksinen, aumakattoinen asuin- myymälärakennus muodostaa vastapäätä sijaitsevan pulpettikattoisen rakennuksen kanssa modernismin piirteitä edustavan kokonaisuuden Plassintien katunäkymässä.

Kadun puolella pohjakerroksessa on ollut isoja näyteikkunoita ja sen päällä rapattu julkisivu neliömäisine ikkuna-aukkoineen. Muutostyön yhteydessä pohjakerroksen entisten myymälätilojen ikkunoita on muutettu ja ulko-ovia on muurattu umpeen. Loiva auma-katto, julkisivun vaaleasävyinen roiskerappaus ja toisen kerroksen neliömäiset ikkunat ovat sodanjälkeiselle modernismille tunnusomaisia piirteitä.

historia:

Plassin kauppatori oli 1800-luvulla kaikkialta sivuiltaan pienten markkinamökkien rajoittama pitkä ja kapea suorakulmio. Kun markkinat 1920-luvulla siirrettiin Tervatorille, alkoi Kauppatori vähitellen menettää alkuperäistä muotoaan. Erityisesti torin länsilaidan rakennuksia purettiin tai niitä siirrettiin lähemmäksi tietä.

Kaksikerroksinen myymälä- asuinrakennus rakennettiin entisen kauppatorin alueelle 1950-luvulla. 1979 rakennukseen sijoitettiin vuokra-asuntoja.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M

lähteet:

Härö, Lounatuori 1980: Kalajoen Plassi – rakennushistoriallinen selvitys

Kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet/ Pohjois- Pohjanmaan maakuntakaava 2003

Rakennetun kulttuuriympäristön selvitys. Selvitys osana Kalajoen keskustan osayleiskaavaa. Kalajoen kaupunki 2013. Stadionark.

Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö RKY 2009/ Museovirasto

kohteen nimi: **Havula**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 208-406-16-237
kylä/k.osa: Pohjankylä
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1864-1917
ajoitusseleite: asuinrakennus 1912
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Havula sijaitsee Plassilla Santaholman saha-alueen tuntumassa puistomaisen alueen ja peltojen ympäröimänä, tienvarressa lähellä on vanhoja asuinkortteleita. Piha on nurmikkoinen kaarevin hiekkakäytävä, ja siinä kasvaa suuria koivuja ja kuusia.

Havula on 1900-luvun alussa rakennettu sahanpatruunan koti, johon kuuluu jugend-tyylinen asuinrakennus sekä tavanomaiset navetta, varasto ja maakellari luultavasti samalta ajalta sekä sauna noin 1950-luvulta. Arvokkainta on asuinrakennuksen alkuperäinen sisustus ja esineistö.

Talossa on 14 huonetta ja pintalaa n. 600 neliötä kahdessa kerroksessa. Havula toimii kotimuseona, joka kertoo varakkaan porvarisperheen elämästä Kalajoella 1900-luvun alussa, ja kaupungin edustustilana, jossa järjestetään mm. konsertteja.

historia:

Antti Santaholma perusti 1903 Jokisuun sahan Plassille yhdessä viiden poikansa kanssa. Saha vaikutti koko Plassiin, kun vanhoihin markkina- ja kalastajamökkeihin asettui asumaan sahan työväkeä. Toiminta laajeni Raahan ja Haukiputaan höyrysahoille ja Rahjan satamaan. Plassilla sahan toiminta päättyi vasta 1996.

Antti Santaholman poika kauppias ja sahanomistaja Oskari ja rouva Siiri Santaholma rakensivat Havulan perheelleen kodiksi 1906-12. Asuinrakennuksen suunnitteli helsinkiläinen arkkitehtitoimisto Sjöström & Palmqvist. Viimeisenä talossa asui perheen tytär Hilikka-neiti 1960-luvulla, minkä jälkeen Havula oli suvun kesäasuntona 1980-luvulle.

Vuonna 1987 Kalajoella heräsi kiinnostus Havulan ostamiseen kaupungille ja 1992 tila ostettiin A.Santaholma Oy:ltä. Asuinrakennus remontoitiin ja avattiin museoksi 1997. Ulkorakennusten kunnostus museokäyttöön on vielä aloittamatta. Pihaan on laadittu pihasuunnitelma ja täydentäviä uusia istutuksia on tehty.

Alkujaan Havulan piha on muistuttanut enemmän maalaistalon pihaa kuin huvilaa tai kartanoa, koska perhe arvosti omavaraisuutta ja kasvatti itse pääosan elintarvikkeistaan. Kasvimaan paikka ja marjapensaat ovat nykyään hävinneet. Plassilla lieene ollut kauniita puutarhoja taloissa yleisemminkin, mutta Havulan tienpuoleinen suurin kuusin reunustettu puutarha on niistä esimerkkinä julkaisussa Kirkoilta kareille.

arviointi:

MRKY 15: H, M, R, S

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet 1-3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto 1993

Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt. Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 16. Museovirasto, Ympäristöministeriö 1993

Sari Alajoki, Petri Salo: Kirkoilta kareille. Ylivieskan seutukunnan kulttuuriympäristöstä. Pohjois-Pohjanmaan TE-keskuksen julkaisuja 22, 2005

Museoita Pohjois-Pohjanmaalla, toim. Päivi Haapasaari, Pohjois-Pohjanmaan museo 2002

Internet-sivut <http://museot.keski-pohjanmaa.fi/kalajoki/havula.htm> ja <http://www.kirjastovirma.net/kalajoki/plassi/havula.html> (22.11.2005)

Suullista tietoa antanut Aila Siirilä 4.10.2005.

kohteen nimi: **Jokisuun koulu**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 208-406-47-11
kylä/k.osa: Pohjankylä
tyyppi: opetus ja koulutus
ajoitus: 1809-1863
ajoitusseleite: 1861
arvottaminen: valtakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Rakennus sijoittuu valtakunnallisesti merkittävän Plassin markkina-alueen laitamille. Se on itsessään kerroksellinen esimerkki onnistuneesta rakennuksen käyttötarkoituksen muutoksesta entisaikaan.

Jokisuun koulu, entinen kruununmakasiini, sijoittuu puistomaiseen harvakseen mäntyjä kasvavaan ympäristöön sairaalan ja Plassintien viereen, aivan Kalajoen jokimaiseman äärelle. Koulu muodostaa 1950-luvun aumakattoisen sairaalarakennuksen kanssa maisemassa parin. Pihan puoli on asfaltoitu ja koruton, ja sitä rajaavat Vanhan Raahentien puolella suurikokoiset kuuset.

Näkyvästi Plassintien ja vanhan Raahentien kulmaan sijoittuva koulurakennus on kaksikerroksinen aumakattoinen hirsirakennus. Saumatulla palapelliillä katettuun kattoon liittyy paksuin listoin profiloitu umpiräystä. Katon harjalla on rakennukselle erityistä identiteettiä antava elegantti kattolyhty. Rakennuksen julkisivuja on kunnostettu ja mm. lisälämmöneristys on jättänyt ikkunat syvälle julkisivupinnasta. Ikkunat on uusittu ja malli osin muutettu. Sokkeli on myöhemmin tuettu betonilla. Pihan puolella ovat muutokset näkyvämpiä, sinne on rakennettu kahden avokuistin lisäksi leveämpi umpikuisti sekä teräsluiska. Nykyinen vaaleanpunainen väritys on jonkin verran muuttanut rakennuksen ilmettä maisemassa.

historia:

Jokisuun koulu on rakennettu v. 1861 Kalajoen pitäjän omalla kustannuksella. Aluksi se toimi kruunun aittana, jossa oli neljä hinkaloa ja räystään alla kymmenen ikkunaa sekä katolla ikkunat. Sen urakoi Juha Laurinpoika Haarala ja sai palkkseen 110 tynnyriä viljaa. Korjauksen jälkeen vuonna 1927 kruunun puotiin sijoitettiin Jokisuun koulu. Huomattava lisä ulkoasuun oli uudet ikkuna-aukot. Koulu lakkautettiin vuonna 2005. Tiloissa toimii nykyään Kalajoen käsityökeskus

arviointi:

MRKY 15: H, M, R, S

lähteet:

Kalajoen kaupunki. 2013. Rakennetun kulttuuriympäristön selvitys. Selvitys osana Kalajoen keskustan osayleiskaavaa. Stadionark.

kohteen nimi: **Kalajoen 1950-luvun kunnansairaala**

kunta: Kalajoki

kiinteistötunnus: 208-402-24-1

kylä/k.osa: Pohjankylä

tyyppi: sairaanhoito ja sosiaalihuolto

ajoitus: 1945-1974

ajoitusselite: 1954

arvottaminen: paikallisesti arvokas

kuvaus:

Aikakauden ilmeensä hyvin säilyttänyt 1950-luvun sairaalarakennus joka Pohjankylän koulun parina sijoittuu näkyvästi Plassintien ja Kalajoen maisemaan.

1950-luvulla rakennettu kaksikerroksinen aikakauden pelkistettyä tyylipiirteitä noudattava sairaalarakennus. Julkisivuissa on vaalea rappaus ja aumatus katon katteena on sementtitiili. Sokkeli on rapattua betonia. Rakennukseen liittyy kellari, johon on tehty ajoluiska joen suunnalta. Rakennuksen länsipäädyssä on kevyet ulokeparvekkeet, joissa on pinnakaiteet. Poistumisporras lienee myöhempi lisäys. Päädyn tuntumassa on myös aikakaudelle tyypillinen ulokemaisella korostuksella kehystetty maisemaikkuna. Myös rungon keskiosassa on suuremmat maisemaikkunat, ilman korostavaa kehystä.

Rakennuksen itäreunaan on myöhemmin tehty syvärunkoinen 1-kerroksinen laajennus, johon liittyy myös vanhan osan eteläjulkisivulle ulottuva katos. Vanha osa on kuitenkin Plassintien suunnalta ja vanhan Pohjankylän koulun kanssa parina säilyttänyt perinteisen ilmeensä.

historia:

Kalajoen kunnansairaalaa laajennettiin vuonna 1954 yli kaksinkertaiseksi paikkaluvulla mitattuna. Laajennuksen jälkeen sairaansijoja oli 46, oma synnytysosasto erillisenä siipenä, uusi leikkaussali ja muutakin uutta.

Alavieska, Merijärvi ja Rautio tulivat sairaalaan ja sen hallintoon mukaan vuonna 1949. Sairaalan laajennuksen jälkeen vuonna 1954 sairaansijaluku nousi 14:sta 46:een. Seuraavina vuosina perustettuun kuntainliittoon liittyivät Himanka, Lohtaja, Pyhäjoki, Sievi ja Kälviä. Näin oli Kalajoen kunnansairaalasta kehittynyt yhdeksän kunnan kuntainliiton sairaala.

Parinkymmenen vuoden ajan - keskussairaalan puuttuessa Keskipohjanmaalta - Kalajoen sairaala antoi välitöntä ja tehokasta sairaalahoittoa erityisesti leikkaus- ja synnytystapauksissa. Vuosittainen potilasluku ylitti 2000 vuonna 1955. Lakipisteensä sairaalan toiminta saavutti vuonna 1969, jolloin potilasmäärä oli 2284, sairaanhoitopäivien määrä 20349 ja leikkausten luku 1057. Suurin vuosittain hoidettujen on vuodelta 1963, jolloin synnytysten määrä oli 555.

arviointi:

MRKY 15: H, M, R

lähteet:

Kalajoen kaupunki. 2013. Rakennetun kulttuuriympäristön selvitys. Selvitys osana Kalajoen keskustan osayleiskaavaa. Stadionark.

<http://kalajoenhistoria.blogspot.fi/2013/10/laakarina-ja-kuntalaisena-kalajoella.html> (15.1.2015)

<http://kalajoenhistoria.blogspot.fi/2008/12/terveyden-ja-sairaanhoidon-kehitys.html> (15.1.2015)

kohteen nimi: **Kalajoen kalastusmuseum**
 kunta: Kalajoki
 kiinteistötunnus: 208-406-27-44
 kylä/k.osa: Pohjankylä
 tyyppi: kulttuuri
 ajoitus: 1864-1917
 ajoituselike: rakennukset 1800-luvulta ja 1900-luvun alusta
 arvottaminen: valtakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: 1 Markkinaputka; 2 Suolamakasiini; 3 Kammiaitta; 4 Verkkolato; 5 Veneparakki; 6 Pieni asuinrakennus;

kuvaus:

Museoalue on toriaukean laidassa, kadun ja jokisuiston rannan välissä kapealla, tiiviisti rakennetulla alueella. Ympäriällä on vanhoja asuintalokortteleita ja entinen Santaholman sahan alue. Museorakennusten välissä on mm. oululaisen Åströmin nahkatehtaan suuri parkkimakasiini, joka toimi myöhemmin Santaholman venevajana ja nykyään nahkiaispaistamona. Ympäristö on avointa, muutamia vanhoja lehtipuita kasvaa rakennusten välissä. Torinrannassa on hukkuneiden muistomerkki.

Kalajoen kalastusmuseon kokonaisuuteen kuuluvat markkinaputkana ja kalastajien aittana toiminut museorakennus, suolamakasiini ja kammiaitta 1800-luvulta, verkkolato 1900-luvun alusta ja uusi veneparakki ovat olennainen osa Plassin kalastukseen liittyvää rakennuskantaa.

Museo on aloittanut toimintansa rakennuksissa vuonna 1982. Museon toimintaan kuuluu markkinapaikan aitoista ja markkinamökeistä viisi rakennusta - vanha markkinaputka, suolamakasiini, kammiaitta, verkkolato ja veneparakki. Rakennukset sijaitsevat Plassin nykyisen toriaukion pohjoisreunassa muiden kalastukseen liittyvien rakennusten joukossa. Lisäksi museon omistuksessa on samalla alueella sijaitseva pieni kalastajan mökki, joka ei ole museokäytössä.

Museon esineet kertovat kalastuksesta ja kalan säilytyksestä, nahkiaisen- ja hylkeenpyynnistä, laivanrakennuksesta ja purjehduksesta.

Kalajoen kalastusmuseon kokoelmat omistaa Kalajoen kalastusmuseoyhdistys ry ja Kalajoen kaupunki omistaa museorakennukset. Kalajoen kaupunki on kalastusmuseoyhdistyksen perustajajäsen.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet 1-3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto 1993

Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt. Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 16. Museovirasto, Ympäristöministeriö 1993

Pohjois-Pohjanmaan museot, toim. Terttu Pellikka, Pohjois-Pohjanmaan museo 1987

Museoita Pohjois-Pohjanmaalla, toim. Päivi Haapasaari, Pohjois-Pohjanmaan museo 2002

Suullista tietoa antanut Lauri Tanska 4.10.2005 ja puhelimitse 17.10.2006.

kohteen nimi: **Kauppatorin markkinapuodit**
 kunta: Kalajoki
 kiinteistötunnus: useita
 kylä/k.osa: Pohjankylä
 tyyppi: liike-elämä ja kaupankäynti
 ajoitus: 1722-1808
 ajoituselie: vanhimmat periytyvät 1700-luvulta tai 1800-luvun alusta
 arvottaminen: valtakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: Juhonpuoti ("Finnilän pienempi kauppapuoti"); Kalajoen "Soukka paikka"; Markkinamökki (Pahikka-aho); Ojankulma; Orellin puoti; Suvela ("Stolpin talo");

kuvaus:

Markkinatorin toisiinsa kiinni rakennetut asuinrakennukset muodostavat pitkän yhtenäisen rivistön.

Entisen kauppatorin markkinamökeistä ovat jäljellä osin muutetussa asussa mm:

- Markkinamökki. Rakennus, jossa on toiminut mm. leipomo ja kahvila, on peräisin mahdollisesti 1700-luvulta.
- Ojankulma. Alun perin Johan Friemanin omistama markkinatuparakennus. Rakennuksen jugend-aiheet ovat vuodelta 1921, jolloin rakennusta korotettiin ja levennettiin. Korjattu v. 1988.
- Juhonpuoti. Vanha markkinapuoti 1800-luvun alkupuolelta.
- "Orellin pikkupuoli". Plassin vanhimpia säilyneitä kauppapuoteja, rakennettu ilmeisesti 1700-luvulla tai 1800-luvun alussa.
- "Stolpin talo". Mahdollisesti 1700-luvulla rakennettu entinen kauppapuoti.
- "Kalajoen soukka paikka". Vanhan kauppatorin pohjoisreunan muodostaneet kaksi 1800-luvun rakennusta, jotka on myöhemmin rakennettu yhteen.

historia:

Vielä 1800-luvulla Plassin alueen itälaita oli peltona ja niittynä. 1900-luvun vaihteen tienoilla Plassin rajaa seuraavan kujan varteen kuitenkin rakennettiin asuinrakennuksia. Osa niistä oli Plassin muista osista siirrettyjä vanhoja markkinamökejä, osa uudisrakennuksia. Rakennushistoriallisesti merkittävimpiä on "Harmaamökki" tai "Pahikka-aho", joka on 1800-luvun lopulla luultavasti kuulunut mäkitupalainen Sofia Himangalle. Mökki on A. Salmelan mukaan (1988) hylkenpyytäjä Juha Siipon 1900-luvun alussa rakentama pieni asuinrakennus. Ikkunat ja ulkovaalaus on uusittu 1980-luvulla.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, S

lähteet:

Inventointiaineisto. Vanhat rakennukset -projekti. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2003. Alajoki, Sari.

Kalajoen kaupunki. 2013. Rakennetun kulttuuriympäristön selvitys. Selvitys osana Kalajoen keskustan osayleiskaavaa. Stadionark.

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet. Osa 3. Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto 1993.

http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1312

kohteen nimi: **Kruunun puoji**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 208-876-1-2
kylä/k.osa: Pohjankylä
tyyppi: ei määritelty
ajoitus: 1722-1808
arvottaminen: valtakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Vanhan Raahentien ja Plassintien historiallisen tieristeyksen katseenvangitsijana toimiva kaksikerroksinen, hirsinen viljamakasiini, jonka koillispäädyssä on lautarakenteinen, pulpettikattoinen peltikatteinen laajennusosa.

historia:

Suurehko viljamakasiini on rakennettu 1700-luvulla. Se on siirretty nykyiselle paikalleen Jokisuun koulun vierestä 1930-luvulla. Koillispäädyn laajennusosan rakentamisajankohta ei ole tiedossa.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M

lähteet:

Kalajoen kaupunki. 2013. Rakennetun kulttuuriympäristön selvitys. Selvitys osana Kalajoen keskustan osayleiskaavaa. Stadionark.

kohteen nimi: **Pienelä**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 208-406-15-18
kylä/k.osa: Pohjankylä
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1809-1863
arvottaminen: valtakunnallisesti arvokas

kuvaus:

On osa valtakunnallisesti merkittävää, kulttuurihistoriallisesti arvokasta Plassia, kohde mainittu myös erikseen erityisen arvokkaaksi. Merkitty asemakaavassa suojeltavaksi rakennukseksi. Edustaa paikkakunnalla harvinaisempaa karoliinisella pohjakaavalla varustettua virkataloihin verrattavaa asuinrakennustyyppiä. Myös historiallista merkitystä.

Pienelän rakennukset sijaitsevat Plassin vanhan markkinapaikan historiallisen rajan etelä laidalla. Tällä alueella asutuksen runkona ovat toimineet mm. vanhat maatalot ja niiden ympärillä vielä säilyneet peltotilkut.

Päärakennuksen joen suuntainen runko on 1850-luvulta ja kulmittain tehty laajennusosa vuodelta 1885. Rakennus on toiminut mm. kieverina, lääkärintalona ja kulkutautisairaalana.

Pihalle johtaa Plassintieltä puuston rajaama kuja. Pihapiiri on puistomainen isoine lehti- ja omenapuineen ja marjapensaineen. Kiinteistöön kuuluu pihan etelä- ja pohjoislaidoilla kaksi muutakin asuinrakennusta. Punaiseen hirsitaloon liittyy myös rivi vanhoja talusrakennuksia. Tien vieressä on lisäksi uudempi keltainen autotallirakennus. Pohjoispuolella tontti rajoittuu Puistolan tilaan.

Eteläpuolella aivan Leinolan talusrakennusten kyljessä on omistajien loma-asuntona käyttämä vanha sininen asuinrakennus, joka joidenkin tietojen mukaan olisi rakennettu A. G. Östmanin pojan, Karl Axelin, pojalle.

Talon perustus on osin lohko- ja luonnonkiviä, osin porakiviä, kulmasalin alta kivet ovat osittain luisuneet pois paikaltaan. Talo on laudoitettu reunoista viistotuilla peiterimoilla varustetulla pysty laudoituksella ja maalattu okrankeltaiseksi. Julkisivun molemmin puolin on koristeellisilla ikkunoilla varustetut kuistit. "Vanhalle" puolelle johtaa isompi, kaksilla ovilla varustettu kuisti, leivintupaan johtava kuisti on vaatimattomampi. Pääkuistissa on kaunis, leveä helmponttipanelointi ja koristeellinen porraskaide, sisälle johtaa pintapeilein varustettu pariovi. Kuistit on rakennettu viimeistään 1900-luvun alussa. Kuistit korjattiin museoviraston avustuksella ja valvonnassa 1980-luvun puolivälissä. Vinkkeliosan räystäät on varustettu samanlaisella hirsistä muotoillulla räystääsprofiililla kuin vanhalla puolellakin, räystäiden eron huomaa kuitenkin ullakolta. Vesikaton räystääslinjaa on ilmeisesti myöhemmin pidennetty, ja se on varustettu nikkarityylisin konsolein (vastaavat mm. viereisessä Puistolan päärakennuksessa).

historia:

Pienelän tila on alkuaan kuulunut jo 1547 kymmenysluettelossa mainittuun Kalajoen alajuoksulla sijainneeseen Änkilään, josta se lopullisesti erotettiin vasta 1910. Perimätiedon mukaan talon olisi rakentanut 1800-luvun alussa kapteeni Jakob Roos, kuuluisan kalajokelaisen Kalaja-laivan kapteeni. Tämän tiedon on talon nykyisten omistajien äidille Maija Keskiselle vahvistanut ennen kuolemaansa lähes satavuotias, pihapiirissä olevan "sinisen talon" entinen omistaja Jaakko Hihnala. Jakob Roos oli yksi Kalaja-laivan osakkaista, hänelle oli uskottu laivan rakennustöiden johto ja hänestä tuli myös laivan kapteeni. Laivan rakennustöihin ryhdyttiin 1873 kauppias Antti Santaholman aloitteesta.

Taltoa on sittemmin kutsuttu myös Östmanin taloksi. Laivanrakentaja Anders Gustav Östman (1819-1900) muutti Kalajoelle Pietarsaaresta, erään tiedon mukaan kirkkotyömaalle. Östmanin tiedetään valvoneen Kalajoen nykyisen tiilikirkon rakentamista 1870-luvulla. Myös Oulun kasarmit ovat valmistuneet Östmanin johdolla. Östmanin tiedetään asuneen Kalajoelle tultuaan ensin Roosin talon pihapiirissä vieläkin jäljellä olevassa punaisessa asuinrakennuksessa. Miten talosta on sitten tullut "Östmanin talo" – onko talo siirtynyt hänen omistukseensa - vaatisi perehtymistä arkistolähteisiin.

Talossa on tiettävästi toiminut myös mm. majatalo. Ainakin piirilääkärit V. Lindman (1893-196) ja Valter Fabritius (1918-40) ovat pitäneet talossa vastaanottoa. Fabritiuksen peruina taloon johtavaa kujannetta on kutsuttu myös Faben poluksi. Sodan lopussa talo toimi jonkin aikaa kulkutautisairaalana. Talossa asui sittemmin maanmittausinsinööri Karsta, jonka vaimolta Hilja Karstalta (1. aviomies Jouko Östman) nykyisten omistajien äiti Maija Keskinen on ostanut talon 1960-luvun alussa.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, S

lähteet:

Inventointiaineisto. Vanhat rakennukset -projekti. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2003. Alajoki, Sari.

Kalajoen kaupunki. 2013. Rakennetun kulttuuriympäristön selvitys. Selvitys osana Kalajoen keskustan

osayleiskaavaa. Stadionark.

Museovirasto. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt. 2009.
http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1312

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet. Osa 3. Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto
1993.

kohteen nimi: **Puistola**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 208-4+6-15-11
kylä/k.osa: Pohjankylä
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1864-1917
arvottaminen: valtakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Vanha maatila ulkorakennuksineen lähellä varsinaista Plassin markkinapaikkaa. Puistolan päärakennus on maalaistalo, jonka hirret on siirretty paikalle 1800-luvun alussa.

Puistolan pitkänomainen päärakennus sijaitsee vinottain Plassintiehen nähden. Siihen liittyy leveä ja harjakattoinen kuisti sekä viistokulmainen kuisti. Molemmat kuistit ovat viimeistään 1900-luvun vaihteesta. Rakennuksessa on kiilakivistä tehty sokkeli. Ulkovuori on vaalean vihreäksi maalattua pystylautaa. Päätyjulkisivu on melko uutta pystyponttilautaa. Ulkoseinään on mahdollisesti lisätty lämmöneristekerros. Kuistien laudoitus on vaakasuuntainen. Ikkunat on uusittu, päädyn ullakkoikkuna on säilynyt. Ikkunoiden päällä on klassiset karniisit, pihan puoleisen pääoven päällä on lunetti-ikkuna. Ikkunanvuoret, osa ikkunoista ja ovista, vuorilaudat ja nurkkalaudat on maalattu tumman vihreiksi. Rakennuksessa on avoin räystä ja veistetyt räystäskonsolit. Satulakatos on punainen kolmiorimahuopakate.

historia:

Edellinen omistaja osti tilan Santaholman perikunnalta vuonna 1981. Uusi omistaja kunnosti päärakennuksen sisältä, säilyttäen mm. lämmitysuunit t. takat. Katto kunnostettiin kerran 1990-luvun puolivälissä ja korjattiin vielä uudestaan

arviointi:

MRKY 15: R, M

lähteet:

Kalajoen kaupunki. 2013. Rakennetun kulttuuriympäristön selvitys. Selvitys osana Kalajoen keskustan osayleiskaavaa. Stadionark.

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet. Osa 3. Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaaliitto 1993.

kohteen nimi: **Santaholman sahan rakennukset**

kunta: Kalajoki

kiinteistötunnus: 208-406-16-322 ym.

kylä/k.osa: Pohjankylä

tyyppi: käsi- ja pienteollisuus

ajoitus: 1864-1917

ajoitusselite: 1904

arvottaminen: valtakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: Höylätavarasuuli; Höyläämö; Isopaja; Nikkaritupa; Paja; Voima-asema ja piippu;

kuvaus:

Plassin ja Santaholman sahan alueeseen liittyvät, alueen teollisuushistoriaan kytkeytyvät jäljellä olevat teollisuus- ja varastorakennukset: sahan voima-asema, höyrykone ja piippu, Santaholman paja, Nikkarintupa, höyläämö ja höylätavarasuuli.

Laajempaan saharakennusten ryhmään liittynyt voima-asema on tiilirunkoinen pulpettikattoinen rakennus, jonka länsipuolella on maamerkinä maisemassa seisova punatiilinen savupiippu. Eteläpuolella on porrastettu lyhyt umpiräystäs. Voimalaitoksen laivasta peräisin oleva höyrykone on harvinainen ja yhä toimintakykyinen trippelihöyrykone vuodelta 1916.

Sahan rakennuksiin kuulunut Nikkaritupa on alkuperäisessä käytössä. Pitkänomainen, puoliksi hirsi ja puoliksi rankorakenteinen rakennus lienee rakennettu 1900-luvun alkupuolella. Varsinainen verstasosa länsipäädyssä on hirsirakenteinen. Siihen liittyy rankorakenteinen lautavarasto. Rakennuksessa on kauniit ja hyvin säilyneet vanhat 6-ruutuiset ikkunat. Pohjoisivallalla on pariovet. Nikkariverstaan sisähirret ovat mustuneet kauttaaltaan. Saattaa olla, että verstas on pystytetty käytetyistä riiden yms. hirsistä. Nikkarituvassa on tavallista kookkaampi, tehokkaasti lämmittävä peltikuoriuuni. Uuni on yhä käyttökunnossa.

Höyläämö on pitkä yksikerroksinen lautavuorattu rakennus, johon liittyy koko länsijulkisivun kattava vanha liukuovijärjestelmä. Ovien vino- ja vaakapanelointi sekä ovijärjestelmän muodostama reliefivaikutus tekee rakennuksesta kaupunkikuvassa kiinnostavan. Höyläämön viereen sijoittuva Höylätavarasuuli on korkeampi, ja ilmeeltään pelkistetympi rakennus. Myös siihen liittyy länsi- ja eteläjulkisivuja kiertävä ovijärjestelmä, ei kuitenkaan yhtä koristeellisena kuin höyläämössä.

Santaholman 1904 perustettuun höyrysahaan liittyy entinen kivihomo ja voimalaitos, joka toimi pajana aina 1960-luvun alkuun saakka. Kivihomo perustettiin samoihin aikoihin sahan perustamisen kanssa Kalajoen graniitin jalostamiseksi.

Isopaja on 1950-luvulla rakennettu entinen uitto- ja hinauskaluston korjaus- ja säilytyspaikka.

historia:

Santaholman omistama Jokisuun höyrysaha käynnistyi 1903. Vuosina 1909–1913 sahattiin vuosittain 130 000–330 000 tukkia. Niistä jalostui 2 788–5 500 standarttia erilaista puutavaraa. Työvoiman määrä vaihteli 74:stä 134 henkeen. Näillä luvuilla A. Santaholma Oy oli ylivoimaisesti suurin työnantaja Kalajoella. Lisäksi on huomattava, että hakkuut ja uitot tarjosivat ansiomahdollisuuksia muidenkin lähikuntien asukkaille. Sahan työväki asui pääasiassa Plassilla, missä yhtiö omisti työväen asuntoja ja missä oli myös työväen omia mökkejä. Jokisuun sahan ohella Santaholmilla oli puuhiomo Pyhäjoella ja saha Haukiputaalla, Himangalla ja Raahessa. Sahan konekanta uusittiin vuonna 1926. Lupaava kehitys katkesi toiseen maailmansotaan, joskin yhtiön toiminta pystyttiin pitämään yllä sotavuosina ajoittaisesta työvoimapulasta huolimatta. Santaholman merkitys työllisyyden ylläpitäjänä oli keskeinen myös maailmansotien välisenä kautena.

Jokisuun sahan toiminta jatkui aina vuoteen 1996. Yhteensä 93 toimintavuotensa aikana saha koki luonnollisesti monia uudistuksia ja muutoksia. Saharakennus oli aluksi suorakaiteen muotoinen, noin yhdeksän metriä leveä ja lähes 50 metriä pitkä rakennus. Sittenmin rakennusta laajennettiin useaan otteeseen, viimeksi vuonna 1985, jolloin rakennettiin uusi hakkurihuone. Samana vuonna hankittu uusi veistokone vaati katon korottamisen ja sisäankäynnin pohjoispuolelle. Vuonna 1996 julkaistussa Timo Kantosen teoksessa "Satakunta sahaa Suomessa" Jokisuun sahan päärakennusta kuvataan näin: "Se on L:n muotoinen ja käsittää ylä- ja alasahan. Voimanvälityslaitteet ja sahakoneiden jalustat täyttävät alasahan ja yläsahassa sijaitsevat toimintakuntoiset kaksi raamisahauslinjaa. Viereinen voimalaitos sekä savupiippu ovat tiilirakenteiset." Laivasta peräisin oleva höyrykone on harvinainen ja yhä toimintakykyinen trippelihöyrykone vuodelta 1916. Naakat ovat asuttaneet joen puolella sijaitsevan 38 metriä korkean savupiipun sahan hiljenemisen jälkeen. (<http://www.kirjastovirma.net/sahateollisuus>)

Santaholmantien varressa rivissä sijaitsevat nikkarintupa, höyläämö ja höylätavarasuuli rakennettiin ilmeisesti 1900-luvun alussa sahan käyttöön.

suojelutilanne:

Santaholman asemakaavan muutos 2010: asemakaavalla suojeltu Santaholmantien kaksi puuvarastoa, Nikkarintupa, Isopaja, Paja

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, S

lähteet:

<http://www.kirjastovirma.net/sahateollisuus>

Inventointiaineisto. Vanhat rakennukset -projekti. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2003. Alajoki, Sari.

Kalajoki Santaholman asemakaavan muutos. Asemakaavaselostus 13.04.2010 Arkkitehti Oy Rajaniemi

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet. Osa 3. Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto 1993.

Kalajoen kaupunki. 2013. Rakennetun kulttuuriympäristön selvitys. Selvitys osana Kalajoen keskustan osayleiskaavaa. Stadionark.

kohteen nimi: **Teatteritalo (työväentalo)**

kunta: Kalajoki

kiinteistötunnus: 15-52

kylä/k.osa: Pohjankylä

tyyppi: kulttuuri

ajoitus: 1918-1944

ajoitusselite: 1938-1939

arvottaminen: valtakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Sorapintaisen etupihan reunalla sijaitseva teatteritalo on vuorattu vaaleanpunaisella peiterimalaudoituksella ja siinä on profiilipeltinen aumakatto. Ikkunanpielet, nurkkalaudat ja räystäät ovat valkoiset, mutta ikkunoissa (ruutujako säilynyt) on ruskea kuultokäsittely. Rakennuksen taakse on tehty laajennus vuonna 1967. Myöhemmät muutokset mm uusi kirkas vaaleanpunainen väritys sekä kiiltävä peltikate ovat jonkin verran muuttaneet rakennuksen ilmettä. Alkuperäiseen asuun kuulunut laterni on purettu.

historia:

Teatteritalo on rakennettu työväen järjestöjen taloksi Kalajoen sos.dem. yhdistyksen toimesta. Edellinen työväentalo oli varsinaisella Plassilla. Talon rakentamiseksi perustettiin vuonna 1937 Teatteritalo Oy. Aluksi työväenyhdistyksen johtokunta teki itse talon piirustukset ja pienoismallinkin. Kun rahoituksen järjestämiseksi osakkeitten merkintää tarjottiin myös Kansa-yhtiölle, ei yhtiö hyväksynyt suunnitelmia, vaan jouduttiin tekemään uudet. Teatteritalo valmistui talvella 1939, ja avajaiset pidettiin 25.3.1939.

Jatkosodan aikana talossa majoitettiin siirtolaisia. Sokoksen työvaatetehdas toimi talossa sodasta lähtien. Teatteritalo Oy:n osake-enemmistö siirtyi kaupalla 1960-luvulla Voimistelu- ja Urheiluseura Riennolle. Rakennusta peruskorjattiin ja laajennettiin 1960-luvun lopulla. Vuonna 1975 talo toimi urheiluseuran kokoontumistilana.

Rakennuksen katolla alun perin ollut lanterniini on purettu. Vuonna 1979 ulkoveritys oli harmaan valkea ja vesikatteenä oli harmaa huopakate.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M

lähteet:

Härö, Lounatuori 1980: Kalajoen Plassi – rakennushistoriallinen selvitys

Rakennetun ympäristön selvitys Haaralan ranta ja Pikkulantie. Kalajoen kaupunki 2010 / 2013

Kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet. Pohjois- Pohjanmaan maakuntakaava 2003 (Plassin alue)

Rakennetun kulttuuriympäristön selvitys. Selvitys osana Kalajoen keskustan osayleiskaavaa. Kalajoen kaupunki 2013. Stadionark.

Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö. RKY 2009. Museovirasto (Plassin alue)

Kirjastovirma. Teatteri. Haettu 2013. <http://www.kirjastovirma.net/kalajoki/plassi/teatteri>

kohteen nimi: **Tervatori ja vanha kalasatama**

kunta: Kalajoki

kiinteistötunnus: useita

kylä/k.osa: Pohjankylä

tyyppi: liike-elämä ja kaupankäynti

ajotus: 1809-1863

ajoitusselite: vanhimmat rakennukset periytyvät 1800-luvulta

arvottaminen: valtakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: "Tanskan talo"; Kilpisen talo; Ollila; Santaholman talo;

kuvaus:

Entinen Tervatori, nykyinen markkinapaikka, jakaantuu alueeseen, venevalkamaan ja verkkokenttään. Rakennukset sijaitsevat torin ja verkkokentän ympärillä, ja merkittävimpiä niistä ovat Santaholman talo, Ollila, "Tanskan talo", "Kilpisen talo" ja "Kistu" sekä Kalasataman aitat ja verkkoajat, jotka nykyisin toimivat Kalajoen kalastusmuseona.

"Tanskan talo" on tervatorin alkuperäisiä taloja, entisen tervatorin reunalla sijaitseva kapearunkoinen pitkänurkkainen hirsirakennus, jota on laajennettu vinkkelillä 1800-luvun lopulla. Vuoden 1875 kartan mukaan merimies Haaviston asuinrakennus ja tontti. 1885 kartassa no. 107 = talokas Kalle Haaviston asuinrakennus. Kalle Haavisto purjehti mm. Kalaja-laivalla. Näkyvällä paikalla sijaitseva asuinrakennus pihapiireineen on hyvin säilynyt. Päärakennuksessa on punamullattu vaakavuoraus, kuusi-ruutuiset ikkunat ja saumattu peltikate.

Kilpisen talo on entisen tervatorin ja Plassin vanhimpia asuinrakennuksia. Puuseppä Efraim Kilpinen muutti taloon vuonna 1900. Hän ja varsinkin hänen poikansa Oskari olivat maankuuluja kanteleenrakentajia. Kilpiset korottivat ja laajensivat rakennusta poikittaissivellä 1920-luvun alussa. Tervatorin itäreunalla sijaitseva, vuodelta 1860 säilynyt runko on Plassintien suuntainen. Yksikerroksinen siipi on pitkänurkkainen rakennus, jonka nurkat on vuorattu laudoilla. Siivessä on umpinainen luonnonkivisokkeli. Julkisivuverhouksena on vaakasuuntainen ponttilaudoitus. Ikkunat on uusittu sisään aukeaviksi ja ne ovat jääneet syvennykseen julkisivupintaan nähden. Poikittainen laajennusosa on puolitoistakerroksinen, alaosaltaan vuorattu vaakalaudoituksella ja yläosaltaan pystylaudoituksella.

Ollila on ulkonaisesti säilyttänyt hyvin alkuperäisen asunsa. Ulkovuorauksessa ja ikkunan- ja ovi-kehysissä on jäljellä jugend-vaikutteiset koristeileikkaukset, samoin poikkipäätyjen japaninaurinko aiheet. Toisaalta toisen kerroksen ikkunankoristeissä on myös nikkarityylisiä koristeileikkauksia. Ikkunat lienevät peräisin vähintään 1900-luvun alusta. Pihapiirin vanhasta leipomorakennukseen on varustettu saunatilat, lämpökeskus ja asuintiloja. Vastapäätä on Joonas Merenon vanha makasiinirakennus. Pihaa rajaa markkinapaikkaa vasten kookas, vanha kuusiinivistö ja säleaita, jossa on säilynyt yksi harvoista vanhoista porteista Plassilla. Kiinteistö rajoittuu ns. Tanskan taloon.

Santaholman talo on vanha kauppakartano, nykyinen konttorirakennus, jonka pohjoisosassa on ilmeisesti 1800-luvun alkupuolelta. Rakennusta on jatkettu 1950-luvulla. Pihapiirissä on 1800-luvulta oleva kaksikerroksinen makasiini ja sen takana torin etelä laidalla viljamakasiini ja lautarakenteinen vaunuvaaja.

Plassintietä myötäilevän rakennuksen mitat ovat huomattavat 37,60 x 6,50 m. Päädyillä on tärkeä asema katunäkymässä. Plassintien puolella ei ole sisäänkäyntiä, vaan kuusi-ruutuiset ikkunat ja ullakonikkunat. Pohjoispäädyssä on harjakattoinen kuisti, lisäksi pihan puolella on kaksi kuistia. Niistä pohjoisempi on vanhempi, ja aukotukseltaan erikoinen, päätteenä nauhamainen ikkuna ja lunetti-ikkuna. Sommitelma on Kalajoella muuallakin esiintyvän teeman muunnelma.

historia:

Kalajoella kauppapurjehdus vilkastui 1840-luvulla, ja tuohon aikaan paikkakunnalla oli monia kauppahenkisiä talonpoikia. Jotkut hankkivat itselleen myös pieniä aluksia, joilla käytiin ulkomailla. Valtioapävedustajanakin tunnettu Jaakko Merenoja oli varustanut itselleen Liukas-nimisen jahdin, jonka kipparina toimi myös Joonas Merenoja. Kauppaa käytiin Pietarissa ja Ruotsissa saakka. Tällä purjehduksella oli nälkävuosina 1865-68 suuri merkitys Kalajoen väestölle: tuolloin Antti Santaholma ja Joonas Merenoja toivat elintarvikkeita Pietarista suoraan Kalajoelle. Ollila on perimätiedon mukaan rakennettu samanaikaisesti kuulun Kalaja-laivan kanssa, mutta erään toisen laivan hirsistä. Kalaja-laivaa ryhdyttiin rakentamaan 1873, osakkaina olivat mm. Antti Santaholma ja maanviljelijä Joonas Merenoja.

Talo on siirtynyt sitten ilmeisesti Santaholman suvun omistukseen. Ollila-nimi juontuu Antti Santaholman pojasta Olavi (Olli) Santaholmasta (k. 1940), joka muutti asumaan taloon perheineen 1900-luvun alussa. Olli Santaholma hoiti yhtiössä graniitin ulkomaankauppaa. Veljelle Oskarille, yhtiön toimitusjohtajalle, valmistui jugend-tyylinen päärakennus Havula 1912 Palmqvist & Sjöströmin suunnittelemana. Ollilaa muodistettiin hieman myöhemmin, 1920-luvulla rakennuksen eteläpäähän lisättiin poikittainen lautarakenteinen laajennusosa ja rakennukselle annettiin yhtenäinen jugend-asu. Samalla tavalla muodistettiin myös mm. Ojankulmana tunnettu entinen markkinatupa ja kaupparakennus.

Kiinteistö myytiin 1961 Silvolan suvulle. Kiinteistöosakeyhtiö Ollilan omistavat nykyään Kaija Luoto ja Markku Tofferi, ja siinä on useita vuokrahuoneistoja. Vaikka huonejärjestyksiä on muutettu aikojen kuluessa, on sisätiloissa myös säilynyt entistä; paneelointeja, ovia ja mm. vanhoja kattorosetteja, jotka omistajan tietojen

mukaan olisivat kalajokelaisen Helanderin valimon tuotantoa.

Santaholman talo on toinen Plassin torien välissä sijainneista kahdesta suuresta kauppiastalosta, joista toinen on purettu. Suuri vanha kauppakartano toimi myöhemmin sahan konttorirakennuksena. Vuonna 1866 A. Santaholma osti Kokkolan kauppaseuran omistamalla tontilla olleen, aikoinaan Joh. Fr. Lagströmin (terveysinspektori), myöhemmin laivanvarustaja Wm. Sneckendalin (myi 1861) ja viimeksi kauppias Georg Rajanderin omistaman asuinrakennuksen. Rakennuksen runko oli ilmeisesti 1800-luvun alkupuolelta. Hinta oli 2600 mk. Kartanoon kuului asuinrakennus, navetta, karjalato, kolme aittaa, talli, pirtti ja kryptimaa. Vuonna 1950 rakennuksen eteläpäätyyn rakennettiin 10,40 m pitkä laajennus ja vuoraus yhtenäistettiin. Vuoden 1885 kartassa no 80= kauppias Santaholman makasiini. Myöhemmin täällä on sijainnut pakari. Päärakennuksen ja pakarin välissä oli aikaisemmin toinen asuinrakennus, joka siirrettiin pellonreunaan Plassilta itään (mitat n. 16 x 6,5 m; nyk k355). Päärakennuksen konttorihuoneet olivat säilyneet 1900-luvun alun asussa vielä v. 1979.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, I, Ht

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

kohteen nimi: **Änkilä (Haarala)**
 kunta: Kalajoki
 kiinteistötunnus: 208-406-15-257
 kylä/k.osa: Pohjankylä
 tyyppi: asuinrakentaminen
 ajoitus: 1809-1863
 arvottaminen: valtakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Näkyvällä paikalla Plassintien reunassa sijaitseva vanha kantatila, jolla on säilynyt 1800-luvun päärakennus ja suurikokoinen aitta. Runsaasti rakennushistoriallisia, kulttuurihistoriallisia ja maisemallisia arvoja. Valtakunnallisesti merkittävä, edustava virkatalorakennus.

Änkilä (Haapala) on Kalajoen Plassin kantatila ja sijaitsee suurella puistomaisella tontilla muuten tiheästi rakennetun Plassin alueen puolivälissä. Päärakennus on tontin takalaidalla joen suuntaisesti ja tontti, jonka pohjoissivua rajaa pitkä aittarivi, avautuu Plassintielle.

Asuinrakennus lienee 1800-luvun alusta, mihin viittaavat kiinteän sisustuksen lukuisat säilyneet yksityiskohdat. Huonejako noudattaa virkataloissa yleistä karoliinista pohjakaavaa. Rakennukseen liittyy koristeellinen avokuisti. Puistomaiseen pihapiiriin kuuluu myös neliosainen tallipuoli ja hirsikäymälä.

Rakennuksen ulkovouri on punamullattua peiterimalaudoitusta ja yksityiskohdat valkoiset. Satulakaton katemateriaali on kolmiorimoitettu huopa. Rakennuksessa on tavallista korkeammat ikkunat ja kaunis mansardikattoinen avokuisti.

Hirsirunkoa on suojannut korkea kiviperustus ja lautavuoraus. Ulkolaudoitus on kuitenkin kärsinyt katolta ja kuistin katolta valuvasta sadevedestä, joka on osittain päässyt rikkoutuneiden vesiliistojen raosta hirsikehikkoon. Ikkunat ovat todennäköisesti 1800-luvun puolelta. Sisällä on säilynyt paljon kiinteää sisustusta mm. tiilitakkoja, ovia, lattiat yms. Ullakolla on yksi asuinhuone. Julkisivussa oleva kuisti on harvinainen alueella erikoisine ikkunoineen. Perimätiedon mukaan malli olisi saatu Suomenlinnasta. Pihalla on suuri neliosainen, hirsinen talli/makasiinirakennus 1800-luvulta ja sen takana harvinainen hirsisälvottu ulkokuusi.

historia:

Haarala, alkuaan Änkilä, on Pohjankylän kantataloja, Kalajoen alajuoksulla alimpana sijaitsi Engelbrekt eli Engil Juhonpojan talo, josta paikka on saanut nimensä. Kalajoen markkinoita alettiin pitää paikalla, jonka Kokkolan kaupunki oli 1688 huudattanut Jaakko Jaakonpoika Änkilältä 20 hopeataalarin hinnalla. Änkilän luokse sijoitettiin myös Ikalaporin vapaaherran hallintorakennus 1667. Isonvihan jälkeen Änkilä myytiin kirkkoherra Pietari Calamniukselle.

Vuonna 1879 Änkilä halottiin kahteen osaan. 1910 toinen puolikas, varsin. kantatila jaettiin 4 osaan: Änkilä, Väinölä, Leinola, Pikkula. Änkilä ollut Haarala-suvulla v:sta 1919. Vuosisadan vaihteessa tilan omisti Johan Pahikainen, jolla oli rannassa värjäämö. Änkilä on ollut ehkä nimismiehen virkatalo 1800-luvulla.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, Ht

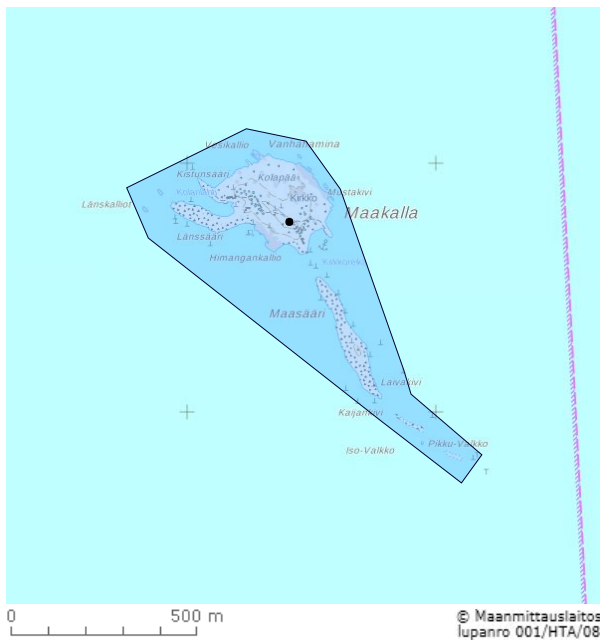
lähteet:

Inventointiaineisto. Vanhat rakennukset -projekti. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2003. Alajoki, Sari.

Kalajoen kaupunki. 2013. Rakennetun kulttuuriympäristön selvitys. Selvitys osana Kalajoen keskustan osayleiskaavaa. Stadionark.

Museovirasto. Valtakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt. 2009. Luettu 2.9.2014.
http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_def.aspx?KOHDE_ID=1312

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet. Osa 3. Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaaliitto 1993.

alueen nimi: **Kallankarien kalastajatukikohta - Maakalla (RKY 2009)**

pääas. kunta: Kalajoki

pääas. kylä/k.osa: Rahja

tyyppi: saaristo- ja rannikkoympäristö

arvottaminen: valtakunnallisesti arvokas

alueen sisältämät kohteet:

Maakallan kirkko ja pappila

kuvaus:

Ulkomerellä Kalajoen hiekkasärkkien edustalla sijaitsevat Maakalla ja Ulkokalla ovat olleet kalastajien tukikohtana jo 1500-luvun lopulta lähtien.

Kallankarit sijaitsevat ulkosaaristossa, parinkymmenen kilometrin päässä mantereesta. Karut ja lähes puuttomat ulkoluodot ovat nouseet merestä 1400-luvun vaiheilla ja ne ovat muodostuneet tärkeiksi kalastus-, hylkeenpyynti- ja merenkulkutukikohtiksi. Karien omaleimaisen yhdyskunnan erikoisuuksiin on kuulunut Ruotsin kuninkaan 1669 antama rajoitettu paikallishallinto karikokouksineen ja haminaoikeuksineen. Yhteisistä asioista päätetään jokakesäisissä karikokouksissa.

Maakallan pienen puukirkon ympärillä on lukuisia pieniä kalastajamajoja ja kirkon vieressä on saarelle tulleen papin arkaainen asuinhuone 1780-luvulta. Kirkko on oktagonin muotoinen ja sen jyrkän, päistään kolmilappeisen paanukaton keskeltä kohoaa paanupeitteinen viirinsalko. Kirkkosali on holvattu tynnyriholvilla, joka hirsiseinien tavoin on maalaamaton. Vain saarnastuolissa ja lukkarinpenkissä on niukka väriä. Kirkon vieressä on kelloteline ja pieni pappilarakennus.

Ulkokallan majakkayhdyskunta sijaitsee pienellä kallioluodolla, jossa on mm. tiilinen majakkatorni vuodelta 1871 ja 1958 valmistunut asuinrakennus.

historia:

Kallankari oli 1600-luvun alusta aina 1940-luvulle asti Kokolan ja Oulun välisen rannikon tärkeimpiä silakanpyyntipaikkoja. Kalastajat kokoontuivat kallioiden ja karujen saarelle heinäkuun puolivälissä ja viipyivät siellä parin kuukauden ajan. Karin itäosassa, Lohtajanpuolipäässä olivat lohtajalaisten kalamajat. Parhaimpina kesinä saattoi Maakallassa majoilla 70 venekuntaa ja Ulkokallassa parikymmentä.

Ensimmäinen pieni kappeli kirkollis-hallinnollisesti Kokolaan kuuluneeseen Kallaan oli rakennettu jo 1680. Nykyinen kirkko rakennettiin 1779 kalajokisen kirkonrakentaja Simon Jylkkä Silvéinin johdolla. Kirkkoa kunnostettiin 1952.

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

Museovirasto. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt. Haettu 28.8.2014.
http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1313

kohteen nimi: **Maakallan kirkko ja pappila**

kunta: Kalajoki

kiinteistötunnus: 208-893-10-2

kylä/k.osa: ei määritelty

tyyppi: uskonnon harjoittaminen

ajoitus: 1722-1808

arvottaminen: valtakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Maakallan pienen puukirkon ympärillä on lukuisia pieniä kalastajamajoja ja kirkon vieressä on saarelle tulleen papin arkaainen asuinhuone 1780-luvulta. Kirkko on oktagonin muotoinen ja sen jyrkän, päistään kolmilappeisen paanukaton keskeltä kohoaa paanupeitteinen viirinsalko. Kirkkosali on holvattu tynnyriholvilla, joka hirsiseinien tavoin on maalaamaton. Vain saarnastuolissa ja lukkarinpenkissä on niukka väritys. Kirkon vieressä on kelloteline ja pieni pappilarakennus.

historia:

Ensimmäinen pieni kappeli kirkollis-hallinnollisesti Kokkolaan kuuluneeseen Kallaan oli rakennettu jo 1680. Nykyinen kirkko rakennettiin 1779 kalajokisen kirkonrakentaja Simon Jylkkä Silvénin johdolla. Kirkkoa kunnostettiin 1952.

arviointi:

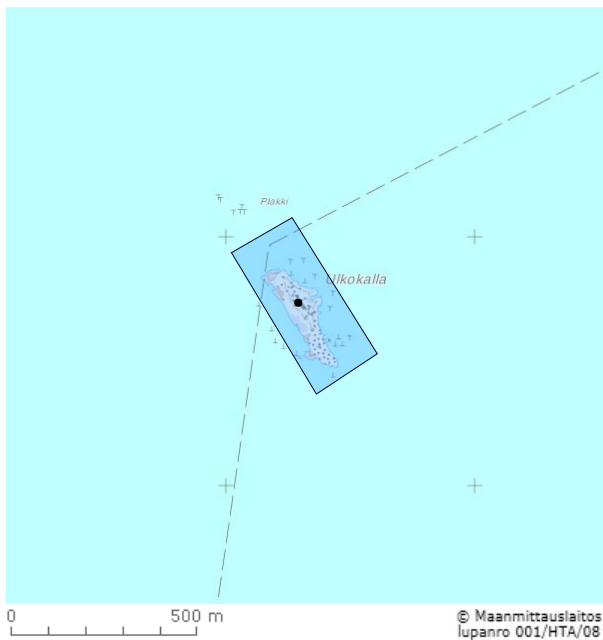
MRKY15: R, H, M, S, I

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

Museovirasto. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt. Haettu 28.8.2014.
http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1313

alueen nimi: **Kallankarien kalastajatukikohta - Ulkokalla (RKY 2009)**

pääas. kunta: Kalajoki

pääas. kylä/k.osa: Rahja

tyyppi: saaristo- ja rannikkoympäristö

arvottaminen: valtakunnallisesti arvokas

alueen sisältämät kohteet:

Ulkokallan majakka

kuvaus:

Ulkomerellä Kalajoen hiekkasärkkien edustalla sijaitsevat Maakalla ja Ulkokalla ovat olleet kalastajien tukikohtana jo 1500-luvun lopulta lähtien.

Kallankarit sijaitsevat ulkosaaristossa, parinkymmenen kilometrin päässä mantereesta. Karut ja lähes puuttomat ulkoluodot ovat nouseet merestä 1400-luvun vaiheilla ja ne ovat muodostuneet tärkeiksi kalastus-, hylkeenpyynti- ja merenkulkutukikohtiksi. Karien omaleimaisen yhdyskunnan erikoisuuksiin on kuulunut Ruotsin kuninkaan 1669 antama rajoitettu paikallishallinto karikokouksineen ja haminaoikeuksineen. Yhteisistä asioista päätetään jokakesäisissä karikokouksissa.

Maakallan pienen puukirkon ympärillä on lukuisia pieniä kalastajamajoja ja kirkon vieressä on saarelle tulleen papin arkaainen asuinhuone 1780-luvulta. Kirkko on oktagonin muotoinen ja sen jyrkän, päistään kolmilappeisen paanukaton keskeltä kohoaa paanupeitteinen viirinsalko. Kirkkosali on holvattu tynnyriholvilla, joka hirsiseinien tavoin on maalaamaton. Vain saarnastuolissa ja lukkarinpenkissä on niukka väritys. Kirkon vieressä on kelloteline ja pieni pappilarakennus.

Ulkokallan majakkayhdyskunta sijaitsee pienellä kallioluodolla, jossa on mm. tiilinen majakkatorni vuodelta 1871 ja 1958 valmistunut asuinrakennus.

historia:

Kallankari oli 1600-luvun alusta aina 1940-luvulle asti Kokkolan ja Oulun välisen rannikon tärkeimpiä silakanpyyntipaikkoja. Kalastajat kokoontuivat kalliiselle ja karulle saarelle heinäkuun puolivälissä ja viipyivät siellä parin kuukauden ajan. Karin itäosassa, Lohtajanpuolipäässä olivat lohtajalaisten kalamajat. Parhaimpina kesinä saattoi Maakallassa majailla 70 venekuntaa ja Ulkokallassa parikymmentä.

Ensimmäinen pieni kappeli kirkollis-hallinnollisesti Kokkolaan kuuluneeseen Kallaan oli rakennettu jo 1680. Nykyinen kirkko rakennettiin 1779 kalajokisen kirkonrakentaja Simon Jylkkä Silvéinin johdolla. Kirkkoa kunnostettiin 1952.

lähteet:

Museovirasto. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt. Haettu 28.8.2014.

http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1313

kohteen nimi: **Ulkokallan majakka**

kunta: Kalajoki

kiinteistötunnus: 208-893-10-2

kylä/k.osa: ei määritelty

tyyppi: merenkulku

ajoitus: 1864-1917

arvottaminen: valtakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Ulkokallan majakkayhdyskunta sijaitsee pienellä kallioluodolla, jossa on mm. tiilinen majakkatorni vuodelta 1871 ja 1958 valmistunut asuinrakennus.

arviointi:

MRKY15: R, H, M, S, I

lähteet:

Museovirasto. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt. Haettu 28.8.2014.
http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1313

alueen nimi: **Pohjanmaan rantatie - Roukala-Himankakylä (RKY 2009)**

pääas. kunta: Kalajoki

pääas. kylä/k.osa: Rahja

tyyppi: liikenneympäristö

arvottaminen: valtakunnallisesti arvokas

alueen sisältämät kohteet:

Roukalan mäki

kuvaus:

Pohjanmaan rantatie on yksi Suomen tärkeistä historiallisista tielinjoista. Ratsupolusta 1600-luvulla kehittynyt maantie on kulkenut Turusta Tukholmaan Pohjanlahden ympäri. Rantatie on ollut Pohjanmaan tärkein tie ja Lapin läänin alueella pitkään ainoa maantie.

Vanhan linjauksen mukainen maantie on ollut monin paikoin käytössä aina 1950-luvulle. Parhaiten säilyneillä tieosuuksilla vanhan tien maastonmyötäinen olemus ja linjaus ovat tien parantamisesta huolimatta säilyneet tai nähtävissä. Tiet ovat kapeita ja vaihdellen hiekka- ja sorapintaisesta päällystettyihin.

Pohjois-Pohjanmaalla Pohjanmaan rantatien parhaimmin säilyneet osuudet Kalajoella ovat Alajoentie, Juolantie ja osa Sunintietä.

historia:

Pohjanmaan maantieverkko ei ulottunut Korsholman linnan pohjoispuolelle ennen 1600-lukua. Kaarle IX:n Jäämeren politiikka lisäsi kiinnostusta teiden kunnostamiseen pohjoisessa, ja Korsholman ja Oulun välinen ratsupolku kunnostettiin 1600-luvun kuluessa maantiekseksi. Tien uudistaminen alkoi 1610-luvulla ja töitä vauhdittivat mm. Oulun perustaminen 1610 sekä lisääntyneet sotilaskuljetukset. Tie linjautui kirkonkylien ja kaupunkien kautta ja jatkui Pohjanlahden ympäri Tukholmaan asti.

Rantatiellä oli suuri taloudellinen ja hallinnollinen merkitys, ja 1643-1645 Ruotsin-Tanskan sodan aikana sitä käytettiin postitienä Tukholmaan. 1660-luvulle tultaessa tie oli rakennettu etelästä Ouluun, mutta Oulun kaupunkia pohjoisemmat osat olivat edelleen huonokuntoisia. Oulun läänin ylimääräinen maanmittari Johan Henrik Wallenberg kartoitti rantamaantien 1784-1785. Nykyisen Pohjois-Pohjanmaan alueella Wallenberg mittasi rantatietä 259 km, runsaat 435 000 kynnärää. Oulun ja Tornion välinen tieosuus saatiin käytyiksi vasta kuningas Adolf Fredrikin vuoden 1752 matkan alla.

1900-luvulla vanhaa Pohjanmaan rantatietä oikaistiin ja perusparannettiin, ja vanha linjaus jäi monin paikoin käytöstä. Vanhan rantatien linjaus selvitettiin Pohjois-Pohjanmaalla 2000, jolloin kenttätutkimuksissa paikannettiin 95% tien pituudesta. Lapin läänin alueella, missä myös lähes koko rantatien pituus oli paikallistettavissa maastossa, selvitystyö suoritettiin 2006.

lähteet:

http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=4372 (25.2.2015)

Tapio Salminen et al., Pohjanmaan kautta. Tiet ja liikenne Pohjanmaalla keskiajalta 1990-luvulle. Tielaitos. Jyväskylä 1997.

Tapani Mauranen (toim.), Maata, jäätä, kulkijoita. Tiet, liikenne ja yhteiskunta ennen vuotta 1860. Tielaitos 1999.

Aimo Kehusmaa, Pohjanmaan rantatie Pohjois-Pohjanmaalla. Pohjois-Pohjanmaan liitto, Oulun tiepiiri, 2000.

Sari Alajoki, Kirkoilta kareille. Ylivieskan seutukunnan kulttuuriympäristöstä. Pohjois-Pohjanmaan TE-keskuksen julkaisuja 22, 2005.

Maria Suvanto, Vanha rantatie Lapin läänin alueella. Inventointi. Lapin liitto, Lapin tiepiiri. Rovaniemi 2006.

Minna Torppa, Keski-Pohjanmaan inventointi, Länsi-Suomen ympäristökeskus. KIOSKI-tietokanta 20.3.2008.

Maunu Häyrynen ja Mikael Lähtenmäki (toim.), Pohjanlahden rantatie, Ratsupolusta rannikon matkailutieksi. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja XV. Pori 2009.

kohteen nimi: **Roukalan mäki**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 208-407-7-174
kylä/k.osa: Rahja
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1864-1917
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Taloryhmä sijaitsee korkealla paikalla valtatie vierellä, pihojen läheisyydestä lähtee kylän vanhimpaan kalasatamaan lähtevä Puojinniementie.

Kaksi peräkkäin mäellä sijaitsevaa asuinrakennusta, joista toinen on toiminut kievarina. Rakennukset ovat tyyliiltään perinteisiä, molemmat saman mallisia kuistia myöten. Laajaan pihapiiriin liittyy kymmenkunta eri ikäistä talousrakennusta, jotka on katettu pellillä. Mäen taakse piiloutuu kaksi muuta asuinrakennusta, toinen vaatimaton kämpä Roukalan pihapiirissä ja toinen itsenäinen pihapiiri navettoineen ja talleineen.

historia:

Roukalanmäki on Rahjankylän ja Kalajoen vanhimpia asuinpaikkoja. Mäen etelälaidalla on n. 10000 v. vanhoja haminvoja. Nimensä mäki on mahdollisesti saanut nimensä siellä harjoitetusta roukuksesta eli verkkojen värjäyksestä. Mäellä on säilynyt kaksi 1800-luvulta peräisin olevaa hirsitaloa, joista Roukalalla on pisin yhtäjaksoinen majatalohistoria Kalajoella. Roukalasta tuli majatalo 1676 ja se toimi aina 1930-luvulle saakka. Myös postiliinia meni rantatietä Rahjan läpi. Vuonna 1681 Roukalasta tuli myös postitalo. Nykyisestä Roukalasta on säilynyt päärakennuksen lisäksi vain aitta. Taloa on peruskorjattu 1970-80-luvuilla ja viimeksi on vaihdettu kuistin ikkunat vinoristikollisiin puitteisiin, alkuaan ikkunat ovat olleet samanlaiset Lassilan kuistin kanssa. Talossa on jäljellä komeat hirsiset räystäät.

Lassilan taloa, joka myös on alkuaan ollut Roukalan taloja, on korjattu ja lisärakennettu vuonna 1977. Kuisti on säilynyt hyvin alkuperäisenä. Lassilan takapihalla on säilynyt nk. kämpä 1900-luvun alussa, joka on toiminut myös asuutilana. Peltojen laidalla on myös muuta vanhaa rakennuskantaa mm. aittoja. Mäellä on ollut useita muita vanhoja asuinrakennuksia, jotka kuitenkin ovat jo hävinneet. Lisäksi edellisten talojen lounaispuolella on Jarmo Roukalalle kuuluvia vanhoja talousrakennuksia, mm. navetta, talli ja aitta. Jarmo Roukalalle kuuluu myös valtatie toisella puolen oleva hyvin säilynyt riihi.

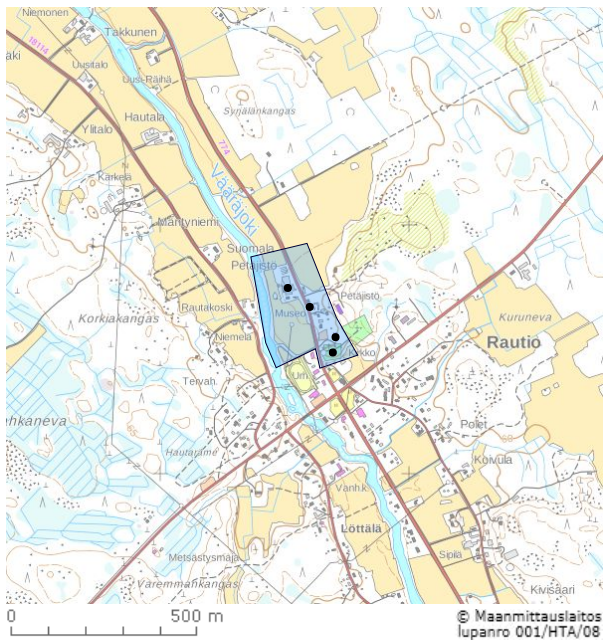
arviointi:

MRKY 15: M, S

lähteet:

Inventointiaineisto. Vanhat rakennukset -projekti. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2003. Alajoki, Sari.

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

alueen nimi: **Rautio**
 pääas. kunta: Kalajoki
 pääas. kylä/k.osa: Rautio
 tyyppi: kyläympäristö
 arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

alueen sisältämät kohteet:

Petäistö
 Raution kirkko, kirkkopuisto ja hautausmaa
 Raution kotiseutumuseo
 Raution seurakuntakoti

historia:

Rautio sai luvan oman saarnahuoneen rakentamiseksi 1796. Nykyisen kirkon piirusten laatijaksi hyväksyttiin kalajokinen kirkonrakenta-ja Simo Jylkkää-Silvén. Kirkko valmistui 1800, kolminivelistä tapulia varten intendentinkonttori lähetti uudet piirustukset. Kirkosta tuli puinen ristikirkko, ja sen nykyinen asu on peäisin lähinnä v. 1881-84, jolloin kirkon kattorakenteita muutettiin ja ristikeskukseen tehtiin pieni torni, myös ikkunat on muutetu suippokärkisiksi. Rautiosta tuli Kalajoen kappeli 1826. Hautausmaa kirkon ympärillä on perustettu 1796.

Raution nykyinen kotiseutumuseo on entinen Lukkarin puustelli. Raution Kotiseutuyhdistys aloitti toimintansa 1950, ja se hoitaa Rauti-on nykyistä kotiseutumuseota, joka perustettiin 1976. Museo on rakennettu entisen sotilastuvan paikalle 1818-19; Passin sotilastorppa on v. 1919 ostettu Antti Perttulalta suerakunnalle Lukkarin Puustelliksi. Lukkarinpuustelli on klassishenkinen, avokuistilla varustettu rakennus, jonka pihalle on siirretty myös kunnan entinen manttaalikunnan lainajvästömakasiini, kaksi aittaa 1700-luvun lopulta sekä Rautakosken paja.

Lukkarin puustellin lähellä on Raution Vesiosuuskunnan, alkuaan Kalajoen Osuuskaupan rakentama hirsinen rakennus, ja jota on remontoitu myöhemmin useaan otteeseen. Talossa on toiminut myös Raution Osuuskassa, ja posti. Nykyisin siellä toimii mm. kutoma-piiri ja talonmiehen asunto.

Kirkon ja museon tuntumassa on Petäjistön pihapiiri, joka on luetteloitu erikseen.

lähteet:

Inventointiaineisto. Vanhat rakennukset -projekti. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2003. Alajoki, Sari.

kohteen nimi: **Petäjästö**
kunta: Kalajoensuu
kiinteistötunnus: 208-415-11-72
kylä/k.osa: Rautio
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1864-1917
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Merkittävä maamerkki Rautioon tultaessa. Poikkeuksellinen kaksikerroksinen talo näyttävine kaksikerroksisine mutterikuistisine ja porakivinavettoineen muodostaa valtakunnallistakin merkittävyttä omaavan kokonaisuuden yhdessä lukkarin puustellin ja kyläkaupan kanssa Raution viehättävän kylänraitin varteen. Ehjä pihapiiri.

Sijaitsee keskeisellä ja näkyvällä paikalla Raution kirkonkylässä kirkon kupeessa tien vieressä. Osa Vääräjoen varrella sijaitsevaa asutusta. Liittyy tien toisella puolen olevaan lukkaripuustelliin osana kirkonkylän vanhaa asutusta.

Talo on yksi harvoja kaksikerroksisia rakennuksia alueella. Pihan puolella on kaksikerroksinen aumakattoinen, kuusikulmainen kuisti, vieressä matalampi kuistiosa, jossa pesutilat. Molemmat ovat uusia, mutta rakennettu vanhan mallin mukaan. Korkeassa kuistissa on alkuaan ollut pulpettikatto.

Kulmittain päärakennuksen kanssa on toinen, vanhempi asuinrakennus. Se on alun perin sijainnut vainiolla aivan Vääräjoen rannassa. Siinä on toiminut aikoinaan kieväri ja 1900-alussa posti ja kauppa. Nykyisin siinä on kotimuseo.

Vastapäätä on vankaseinäinen porakivinavetta 1870-luvulta. Navetan kohdalla on ollut maantien poikki "iso rinti". Päärakennusta vastapäätä Rautiontien suuntaisesti on pitkä varastorakennus, joka on sisältänyt mm. mankelihuoneen ja kääsiliiterin. Pihalla on myös vanha leikkimökki.

Taloon johtavan ajotien varressa on neljä aittaa: "maisterinaitta" maitoaittaa, kauna-aitta ja miestenaitta. Rautiontien toisella puolella on lautarakenteinen varastoliiteri ja "haapalato". Riihet ovat olleet maantien varrella. Nuorisoseuran pihalle on kunnostettu Petäjästön vanha tuulimylly.

historia:

Petäjästön (Rautio)Talo on siirretty Sievin Kiiskilänkylältä 1860-luvulla. Talossa on toiminut mm. Raution ensimmäinen separaattori 1885. Petäjästöllä on ollut myös saha ja mylly Peurakoskessa vuoteen 1937 saakka.

Tila on yhä toiminnassa ja se on Ylen Pariisin kirjeenvaihtajan Helena Petäjästön kotitila.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, S

lähteet:

Inventointiaineisto. Vanhat rakennukset -projekti. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2003. Alajoki, Sari.

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

kohteen nimi: **Raution kirkko, kirkkopuisto ja hautausmaa**

kunta: Kalajoki

kiinteistötunnus: 208-881-3-0

kylä/k.osa: Rautio

tyyppi: hautausmaa

ajotus: 1722-1808

ajoitusselite: 1795

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Rautio on Kalajokeen kuuluva kylä. Kirkko ja hautausmaa ovat kylän keskittymässä, jossa kirkon länsipuolella virtaa Kalajokeen laskeva Vääräjoki. Joen molemmilla puolilla kulkevat maantiet ja kirkon eteläpuolella on Kannuksesta Alavieskaan johtava tie. Asutus ja peltoviljelmät ovat joen varrella. Raution kylän keskittymä on näiden kaikkien maanteiden ja joen risteyspaikassa, jossa myös kirkko sijaitsee. Peltoviljelmien takana on selkeä metsäinen vyöhyke, jossa maasto on mäkisempää. Kirkon pohjoispuolella ovat seurakuntatalo ja parkkipaikat. Lännessä tien toisella puolella on urheilukenttä. Teiden ja joen risteymä tulee kirkon eteläpuolelle, jossa on kylän palveluita.

Kirkkopuisto on aivan Kalajokeen johtavan tien vieressä. Puiston pohjamuoto muistuttaa neliötä ja se on rajattu kivimuurilla. Kivimuri tukee korotettua maastoa. Hautausmaan tienpuoleisen sisäänkäynnin vieressä on tapuli, josta johtaa suora tie alueen keskellä olevaan kirkkoon. Tie jatkuu kirkon pohjoispuolelta mäen päällä olevalle hautausmaalle. Parkkipaikalta johtaa kaksi muuta sisäänkäyntiä kirkkopuistoon, niistä toisessa on portaat. Tapulin toiselta sivulta on myös sisäänkäynti, jonka kulkuväylää ei ole päällystetty. Sankarihautausmaa sijaitsee kirkon ja tapulin välissä kirkon lounaispuolella. Se on oma korotettu ja tasoitettu alue muuten selvästi kaltevassa kirkkomaassa, jossa kirkko on sijoitettu korkeimmalle kohdalle. Kirkkopuisto jakautuu kirkon ja tapulin väliseen kulkuväylään ja sisäänkäynnin alueeseen, sankarihautausmaahan, kirkon koillispuolella olevaan kivimuurin ja kulkuväylän rajaamaan hautapaikkojen alueeseen ja suurempaan kirkon ympärillä olevaan hautausmaahan. Kirkon ja seurakuntatalon välisen kulkuväylän vieressä on ruumishuone ja tien toisella puolella huoltorakennus.

Hautausmaa sijaitsee kirkon koillispuolella olevan mäen päällä. Sinne johtaa suora maastossa nouseva soratie. Hautausmaa on vinon suorakulmion muotoinen ja sitä myös osittain rajaa kivimuri. Hautausmaan sisäänkäynnissä maaston jyrkkäreunus on tuettu kivimuurilla. Hautausmaassa on korkeusvaihteluja ja se kaltevoituu loivasti. Soratie jatkuu suorana hautausmaan läpi ja kaartuu sen päässä huoltorakennusta kohti muodostaen suorakulman. Tie jakaa hautausmaan kahteen kortteliin, josta toinen on laajempi.

Rakennetut elementit:

Kirkkopuisto:

- Kirkko
- Tapuli
- Ruumishuone
- Huoltorakennus
- Vaivaisukko tapulin seinällä
- Parkkipaikan ja tien vieressä oleva muistomerkki teos, jossa vanha kirkon askelkivi v. 1800. Teokseen liittyy liuskekiveystä ja matala rajaava kiviaita ja suurempi kivi.
- Sankarihautausmaan muistomerkki, johon liittyy kiveystä (nummettunut)
- Siirtolaisuudessa kuolleiden Rautiolaisten muistomerkki
- Muualle haudattujen muistomerkki
- Hautausmaata ympäröivä kivimuri, sammaloitunut ja kasvillisuutta kasvaa väleissä joissain paikoin
- Kivimuurissa olevat portaat, suorat, kasvillisuutta
- Tapulin portaat, jotka koostuu vanhoista kivistä. Kauniit, mutta epätasainen pinta
- Kirkon eteläpuoleisen sisäänkäynnin vanhat portaat. Epätasainen pinta ja kasvillisuuden valtaama
- Ruumishuoneen oven edessä oleva liuskekiveys, nummettunut
- Kivillä reunustettu istutuslaatikko
- Sorapintaiset käytävät ja parkkipaikka, hyväkuntoiset, paikoin nummettuneet
- Hautausmaalle johtavaa soratietä reunustava kivimuri, sammaloitunut ja paikoin kasvillisuuden seassa

Hautausmaa:

- Huoltorakennus
- Kivimuri hautausmaan ympärillä, peittynyt kasvillisuuden alle ja sammaloitunut
- Sorapintainen käytävä, hyväkuntoinen, paikoin nummettunut

Kasvillisuus:

Kirkkopuistossa kasvillisuus koostuu pääosin vanhoista ja kookkaista puista. Kirkon ympärillä kasvaa vanhoja koivuja sekä suurikokoisia havupuita kuten kuusta ja siperianpihtaa. Unkarinsyreenistä koostuva vapaasti kasvava aidanne reunustaa kirkon eteläpuoleista rajaa. Rakennusten vieressä on yksittäisiä muita lehtipensaita. Kirkon luoteiskulmassa on valtava tuija. Pienempiä lehtipuita kasvaa suurempien joukossa. Niitä ovat mm. tuomi, pihlaja ja syreeni. Kirkkopuistossa ei ole perennaistuksia. Puut kasvavat aika harvassa, mutta suuren kokonsa vuoksi ne peittävät näkyvyyttä.

Hautausmaa sijaitsee metsän keskellä. Puut ympäröivät tiheänä sinne johtavaa soratietä. Alue on havupuuvaltaisen sekametsän ympäröimää, sen lähistöllä on muutama omakotitalo. Hautausmaalla puut kasvavat harvakseltaan ja aika tasaisesti jättäen kuitenkin alueen aika valoisan oloiseksi. Valtapuu on koivu, mutta seassa kasvaa muutama kuusi, mänty ja pihlaja. Hautausmaalla on sekä vanhempia puita että vähän nuorempaa kasvillisuutta. Pohjoisosa on puuttomana nurmikenttänä ja se on hautausmaan laajennusosa. Alue on nurmipintainen.

Kirkkopuisto on julkisemman viheralueen oloinen kuin hautausmaa. Pienestä koostaan huolimatta se vaikuttaa avaralta ja sen mielenkiintoa lisäävät maaston korkeusvaihtelut.

Raution kirkko on kirkkolain nojalla suojeltu.

historia:

Raution nykyinen kirkko ja tapuli on rakennettu v. 1800. Rakennus on puinen ristikirkko ja kalajokiselle kirkonrakentajalle Simon Jylkkä Silvenille se on ollut viimeisiä urakoita. Rakennus on vuorattu ja tervattu v. 1835. Uusi katto ja torni 'kattoratsastaja' rakennettiin vuosina 1881-1884. Tuolloin kirkon sisätila korottui noin metrillä.

Rautiossa on ollut hautausmaa 1800-luvun alkupuolelta saakka. Sen ympärillä oli puuaitaa. 1891 on ollut käytössä vanha ja uusi hautausmaa, jolloin molempien ympärille rakennettiin uudet puuaidat. Uusi hautausmaa on vihitty käyttöön 1890. 1900-luvun vaihteessa se oli pääsääntöisesti käytössä, mutta v. 1909 se otettiin uudelleen käyttöön. Vanhassa hautausmaassa oli paljon sukuhautoja, jonne haudattiin tiheään.

arviointi:

MRKY 15: R, H, Ht, I, M

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

Kyllönen, M. 1980. Kalajoen ja Raution historia 1865 – 1975. Kalajoen kunta.

Lakeuden kirkot. 1997. Helsinki. Kirjapaja Oy.

kohteen nimi: **Raution kotiseutumuseo**

kunta: Kalajoki

kiinteistötunnus: 208-415-29-1

kylä/k.osa: Rautio

tyyppi: kulttuuri

ajoitus: 1809-1863

ajoitusselite: rakennukset 1789-1950-luku

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: 1 Asuinrakennus; 2 Puoji; 3 Paja; 4 Aitta (vasen); 5 Aitta (keskimmäinen); 6 Aitta (oikea); 7 Navetta;

kuvaus:

Alkuperäisellä paikallaan sijaitseva empire-tyylinen kanttorilan asuinrakennus vuodelta 1819, aitta vuodelta 1789 ja jälleenrakennuskauden navetta sekä siirretty pieni lainajyvämakasiini, paja ja 2 aittaa muodostavat tiiviin perinnerakennusryhmän maisemallisesti keskeiselle paikalle.

Raution kotiseutumuseo sijaitsee Raution kirkon lähellä, kylän läpi vievän maantien varressa vastapäätä Petäjästön pihaa. Pieni museotontti on nurmikkoinen ja siinä kasvaa koivuja, takana alkaa tiheä sekametsäselänne. Toisella puolella on omakotitalo, toisella maantien varressa puinen liike- ja asuinrakennus. Tien toisella puolella on peltoaukea ja Kalajoki.

Museoalue on entinen Raution kanttorila, jonka rakennuksista on säilynyt empire-tyylinen asuinrakennus vuodelta 1819, aitta vuodelta 1789 ja uudempi navetta, lisäksi pihaan on siirretty pieni lainajyvämakasiini, paja ja kaksi aittaa. Rakennukset on sijoitettu pieneen pihaan melko tiiviisti. Museo esittelee mm. paikallisen sepän työvälineitä sekä suutarin ja metsästäjän välineitä.

historia:

Raution Kotiseutuyhdistys perustettiin 1952 ja vuonna 1955 yhdistys sai manttaalikunnan lahjoituksena entisen lainamakasiinin, joka siirrettiin Räihän talojen luota museotontille kirkon viereen. Vuonna 1976 seurakunta vaihtoi museotontin lähellä sijaitsevaan entiseen kanttorilaan, koska suunnitteli kirkon viereen seurakuntataloa. Puoji, paja ja kaksi aittaa siirrettiin nykyisille paikoilleen. Lukkarin puustellin pihassa olleet muut ulkorakennukset on purettu. Raution kunta liitettiin Kalajokeen 1973.

Kotiseutumuseon rakennukset pajaa lukuunottamatta maalattiin kesällä 2006.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, S

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet 1-3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto 1993

Sari Alajoki, Petri Salo: Kirkoilta kareille. Ylivieskan seutukunnan kulttuuriympäristöstä. Pohjois-Pohjanmaan TE-keskuksen julkaisuja 22, 2005

Pohjois-Pohjanmaan museot, toim. Terttu Pellikka, Pohjois-Pohjanmaan museo 1987

Museoita Pohjois-Pohjanmaalla, toim. Päivi Haapasaari, Pohjois-Pohjanmaan museo 2002

Aunola, Aarre: Rautio. Raution Kyläyhdistys ry, KL-Paino, Ylivieska 1999

Suullista tietoa antanut Kullervo Niemelä 3.10.2005.

kohteen nimi: **Rautio seurakuntakoti**

kunta: Kalajoki

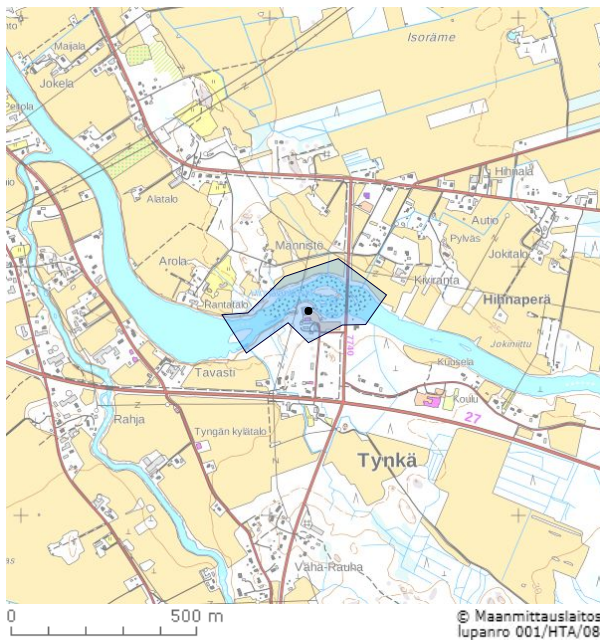
kiinteistötunnus: 208-415-4-168

kylä/k.osa: Rautio

tyyppi: uskonnon harjoittaminen

ajotus: 1945-1974

arvottaminen: paikallisesti arvokas

alueen nimi: **Tyngän mylly ja Hihnalankoski**

pääas. kunta: Kalajoki

pääas. kylä/k.osa: Tyngänkylä

tyyppi: teollisuusympäristö

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

alueen sisältämät kohteet:

Tyngän mylly ja saha

kuvaus:

Hihnalankosken varrella sijaitseva Tyngän mylly on edustava ja hieno esimerkki maaseutualueiden teollisesta historiasta. Kokonaisuuteen kuuluvat vanhat mylly- ja saharakennukset sekä 1900-luvun lopulla rakennettu myymälärakennus.

Vuonna 1916 perustettu Tyngän myllyosuuskunta on ainoa Suomessa yhä toimiva osuuskuntamuotoinen mylly. Rakennuksiin liittyy rakennushistoriallisten ja historiallisten arvojen ohella myös maisemallisia arvoja, kookkaat rakennukset sijaitsevat näkyvällä paikalla Kalajoen rantatörmällä.

Alue kuuluu maakunnallisesti arvokkaaseen maisema-alueeseen Pitkäsenkylän – Tyngän kulttuurimaisemat Kalajokivarressa.

historia:

Tyngän Mylly-, Sähkö- ja Sahaosuuskunta perustettiin 6.12.1916. Tavoitteena oli tarjota Tyngän kyläläisille palveluja kohtuullisella hinnalla. Myllyä varten ostettiin tontti- ja vesivoiman käyttöoikeudet ja Hihnalan isänniltä pohjoisrannan koskioikeudet. Kesällä 1917 rakennettiin myllyn matalampi osa sekä saharakennus. Syksyllä 1917 oli rakennustyöt saatu niin valmiiksi, että koneet voitiin käynnistää. Virallisesti mylly aloitti toimintansa joulukuussa 1917. Marraskuussa 1939 valmistui myllyn korkeampi osa eli vehnämylly.

Jo vuonna 1920 Tyngän myllyn ja sahalaituksen toiminta oli niin kannattavaa, että voitiin aloittaa sähköntuotanto. Syksyn 1921 kuluessa rakennettiin sähkölinjat Pitkäsenkylään ja Ylikääntään saakka ja asennettiin taloihin sisäjohtot. Ensimmäisen kerran lamput syttyivät joulukuussa 1921. Kun Kalajokilaakson Sähkö Oy perustettiin vuonna 1950, vaihtoi Tyngän Mylly sähkölinjat osakkeisiin. Lopullisesti sähkönjakelutoiminta päättyi vuonna 1984, kun osuuskunta myi koko toimialan kunnalle.

Mylly on edelleen toiminnassa. Pihapiiriin rakennettiin vuonna 1986 myymälä, jossa nykyisin palvelevat myös kahvila ja asiamiesposti.

lähteet:

Kirjastovirma, Tyngän mylly. http://www.kirjastovirma.net/kalajoki/tyngan_mylly (21.11.2014)

Pohjois-Pohjanmaan arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventointi. Ehdotus valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaiksi maisema-alueiksi 11.12.2014. Pohjois-Pohjanmaan liitto, 2014

kohteen nimi: **Tyngän mylly ja saha**

kunta: Kalajoki

kiinteistötunnus: 208-409-13-6

kylä/k.osa: Tyngänkylä

tyyppi: käsi- ja pienteollisuus

ajoitus: ei määritelty

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Tyngän mylly ja saha sijaitsee Kalajoen varressa, Hihnalankosken rannalla. Padosta johtaa sivu-uoma myllyn alitse. Saharakennus on rankorakenteinen ja kaksikerroksinen. Se liittyy myllyyn, jossa on kivimylly ja korkea vehnäpuoli. Rakennuskokonaisuus on verhottu punaisella vaakalaudoituksella, listoitukset ovat valkoiset. Ikkunat ovat moniruutuiset. Pihalla on myymälärakennus, jossa on posti, kahvio ja elintarvikemyymälä. Siellä myydään myllyn ja paikallisten tuottajien tuotteita. Myllyn detaljeja on toistettu myymälän julkisivuissa. Mylly toimii itse tuottamallaan sähköllä. Myllyllä jauhetaan viljaa ja sahataan ja höylätään puutavaraa.

historia:

Tyngän myllyosuuskunta perustettiin 1916. Tynkään rakennettiin 1916 edelleen toiminnassa olevat vesimylly ja saha. Osuuskunnan sähkötuotanto alkoi 1921. Sitä on laajennettu 1992 ja 1996 viereen on tehty myymälä ja varasto. Nykyisin tuotanto on suuntautunut luonnonmukaisesti tuotettuihin tuotteisiin.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, S, Ht

lähteet:

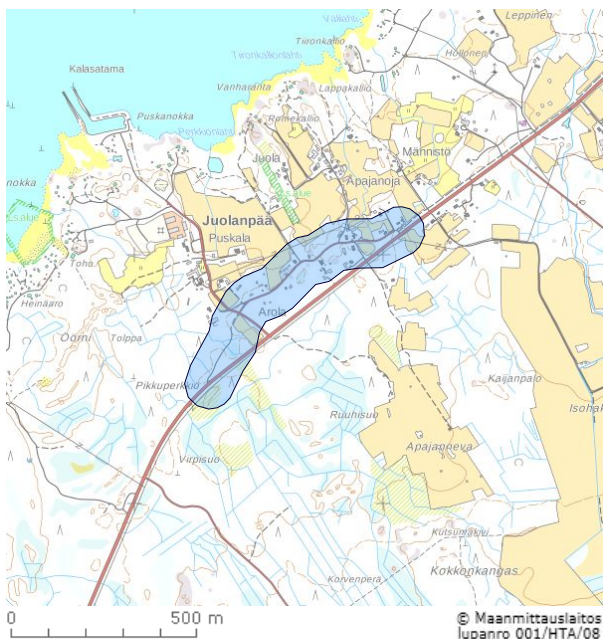
Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt 1993

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet 3. 1993. Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu.

Kantonen, Timo. 1996. Satakunta sahaa Suomessa – Kulttuurihistoriallisesti merkittäviä saharakennuksia ja –ympäristöjä. Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 18, Helsinki.

Tyngän kyläkeskuksen asemakaava, kaavaselostus. 2009. Kalajoen kaupunki.

alueen nimi: **Pohjanmaan rantatie - Juolanpää (RKY 2009)**

pääas. kunta: Kalajoki

pääas. kylä/k.osa: Vasankari

tyyppi: liikenneympäristö

arvottaminen: valtakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Pohjanmaan rantatie on yksi Suomen tärkeistä historiallisista tielinjoista. Ratsupolusta 1600-luvulla kehittynyt maantie on kulkenut Turusta Tukholmaan Pohjanlahden ympäri. Rantatie on ollut Pohjanmaan tärkein tie ja Lapin läänin alueella pitkään ainoa maantie.

Vanhan linjauksen mukainen maantie on ollut monin paikoin käytössä aina 1950-luvulle. Parhaiten säilyneillä tieosuuksilla vanhan tien maastonmyötäinen olemus ja linjaus ovat tien parantamisesta huolimatta säilyneet tai nähtävissä. Tiet ovat kapeita ja vaihdellen hiekka- ja sorapintaisesta päällystettyihin.

Pohjois-Pohjanmaalla Pohjanmaan rantatien parhaimmin säilyneet osuudet Kalajoella ovat Alajoentie, Juolantie ja osa Sunintietä.

historia:

Pohjanmaan maantieverkko ei ulottunut Korsholman linnan pohjoispuolelle ennen 1600-lukua. Kaarle IX:n Jäämeren politiikka lisäsi kiinnostusta teiden kunnostamiseen pohjoisessa, ja Korsholman ja Oulun välinen ratsupolku kunnostettiin 1600-luvun kuluessa maantiekiksi. Tien uudistaminen alkoi 1610-luvulla ja töitä vauhdittivat mm. Oulun perustaminen 1610 sekä lisääntyneet sotilaskuljetukset. Tie linjautui kirkonkylien ja kaupunkien kautta ja jatkui Pohjanlahden ympäri Tukholmaan asti.

Rantatiellä oli suuri taloudellinen ja hallinnollinen merkitys, ja 1643-1645 Ruotsin-Tanskan sodan aikana sitä käytettiin postitienä Tukholmaan. 1660-luvulle tultaessa tie oli rakennettu etelästä Ouluun, mutta Oulun kaupunkia pohjoisemmat osat olivat edelleen huonokuntoisia. Oulun läänin ylimääräinen maanmittari Johan Henrik Wallenberg kartoitti rantamaantien 1784-1785. Nykyisen Pohjois-Pohjanmaan alueella Wallenberg mittasi rantatietä 259 km, runsaat 435 000 kynärää. Oulun ja Tornion välinen tieosuus saatiin kärryiksi vasta kuningas Adolf Fredrikin vuoden 1752 matkan alla.

1900-luvulla vanhaa Pohjanmaan rantatietä oikaistiin ja perusparannettiin, ja vanha linjaus jäi monin paikoin käytöstä. Vanhan rantatien linjaus selvitettiin Pohjois-Pohjanmaalla 2000, jolloin kenttätutkimuksissa paikannettiin 95% tien pituudesta. Lapin läänin alueella, missä myös lähes koko rantatien pituus oli paikallistettavissa maastossa, selvitystyö suoritettiin 2006.

lähteet:

http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=4372 (25.2.2015)

Tapio Salminen et al., Pohjanmaan kautta. Tiet ja liikenne Pohjanmaalla keskiajalta 1990-luvulle. Tielaitos. Jyväskylä 1997.

Tapani Mauranen (toim.), Maata, jäätä, kulkijoita. Tiet, liikenne ja yhteiskunta ennen vuotta 1860. Tielaitos 1999.

Aimo Kehusmaa, Pohjanmaan rantatie Pohjois-Pohjanmaalla. Pohjois-Pohjanmaan liitto, Oulun tiepiiri, 2000.

Sari Alajoki, Kirkoilta kareille. Ylivieskan seutukunnan kulttuuriympäristöstä. Pohjois-Pohjanmaan TE-keskuksen julkaisuja 22, 2005.

Maria Suvanto, Vanha rantatie Lapin läänin alueella. Inventointi. Lapin liitto, Lapin tiepiiri. Rovaniemi 2006.

Minna Torppa, Keski-Pohjanmaan inventointi, Länsi-Suomen ympäristökeskus. KIOSKI-tietokanta 20.3.2008.

Maunu Häyrynen ja Mikael Lähtenmäki (toim.), Pohjanlahden rantatie, Ratsupolusta rannikon

alueen nimi: **Pohjanmaan rantatie - Vasankari (RKY 2009)**

pääas. kunta: Kalajoki

pääas. kylä/k.osa: Vasankari

tyyppi: liikenneympäristö

arvottaminen: valtakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Pohjanmaan rantatie on yksi Suomen tärkeistä historiallisista tielinjoista. Ratsupolusta 1600-luvulla kehittynyt maantie on kulkenut Turusta Tukholmaan Pohjanlahden ympäri. Rantatie on ollut Pohjanmaan tärkein tie ja Lapin läänin alueella pitkään ainoa maantie.

Vanhan linjauksen mukainen maantie on ollut monin paikoin käytössä aina 1950-luvulle. Parhaiten säilyneillä tieosuuksilla vanhan tien maastonmyötäinen olemus ja linjaus ovat tien parantamisesta huolimatta säilyneet tai nähtävissä. Tiet ovat kapeita ja vaihdellen hiekka- ja sorapintaisesta päällystettyihin.

Pohjois-Pohjanmaalla Pohjanmaan rantatien parhaimmin säilyneet osuudet Kalajoella ovat Alajoentie, Juolantie ja osa Sunintietä.

historia:

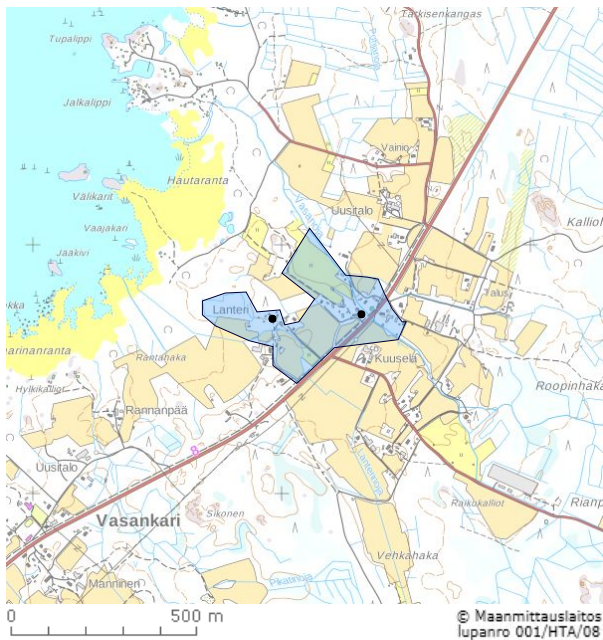
Pohjanmaan maantieverkko ei ulottunut Korsholman linnan pohjoispuolelle ennen 1600-lukua. Kaarle IX:n Jäämeren politiikka lisäsi kiinnostusta teiden kunnostamiseen pohjoisessa, ja Korsholman ja Oulun välinen ratsupolku kunnostettiin 1600-luvun kuluessa maantiekiksi. Tien uudistaminen alkoi 1610-luvulla ja töitä vauhdittivat mm. Oulun perustaminen 1610 sekä lisääntyneet sotilaskuljetukset. Tie linjautui kirkonkylien ja kaupunkien kautta ja jatkui Pohjanlahden ympäri Tukholmaan asti.

Rantatiellä oli suuri taloudellinen ja hallinnollinen merkitys, ja 1643-1645 Ruotsin-Tanskan sodan aikana sitä käytettiin postitienä Tukholmaan. 1660-luvulle tultaessa tie oli rakennettu etelästä Ouluun, mutta Oulun kaupunkia pohjoisemmat osat olivat edelleen huonokuntoisia. Oulun läänin ylimääräinen maanmittari Johan Henrik Wallenborg kartoitti rantamaantien 1784-1785. Nykyisen Pohjois-Pohjanmaan alueella Wallenborg mittasi rantatietä 259 km, runsaat 435 000 kynnärää. Oulun ja Tornion välinen tieosuus saatiin kärrytieksi vasta kuningas Adolf Fredrikin vuoden 1752 matkan alla.

1900-luvulla vanhaa Pohjanmaan rantatietä oikaistiin ja perusparannettiin, ja vanha linjaus jäi monin paikoin käytöstä. Vanhan rantatien linjaus selvitettiin Pohjois-Pohjanmaalla 2000, jolloin kenttätutkimuksissa paikannettiin 95% tien pituudesta. Lapin läänin alueella, missä myös lähes koko rantatien pituus oli paikallistettavissa maastossa, selvitystyö suoritettiin 2006.

lähteet:

Museovirasto. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt. RKY 2009. Haettu 3.9.2014.
http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=4372

alueen nimi: **Vasankarinpuhto**
pääas. kunta: Kalajoki
pääas. kylä/k.osa: Vasankari
tyyppi: agraarimaisema
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

alueen sisältämät kohteet:

Lanteri
Vasankarinpuhto

kuvaus:

Vasankarinpuhto on hyvä esimerkki tiiviistä puhtoausutuksesta. Puhtoon kuuluu kaikkiaan kahdeksan asuinrakennusten ja talousrakennusten rajaamaa pihapiiriä: Himanka, Kelhä, Kesälä, Koivulehto, Mäntylä, Tupala, Vasankari (Himanka) ja Vasankari (Jaakola). Samaan aluekokonaisuuteen kuuluvat viljelysalueiden toisella laidalla sijaitsevat Vasankarin vanhimman tilan Lanterin rakennukset sekä Vasankarin viimeinen pystyssä oleva tuulimylly. Hautarannantien asuinrakennukset ovat 1950-luvulta.

Yksi arvokkaimmista puhdon päärakennuksista on Vasankarin 1860-luvulla rakennettu kookas ja korkea asuinrakennus, jossa on mutterikuisti. Pihapiirissä on säilynyt osa puoji-tallirakennuksesta sekä aitta ja uudempi tiilinavetta. Kesälän punainen päärakennus on peräisin 1900-luvun alusta. Rakennus on korkeahko, keskeistupapohjakaavainen rakennus. Pihaa rajaavat navetta, aitta ja sauna. Rakennukset ovat säilyttäneet hyvin alkuperäisen asunsa. Koivulehdon asuinrakennus on rakennettu 1800-luvulla ja siirretty nykyiselle paikalleen vuonna 1930. Rakennusta ympäröi kaunis Vasanojaan rajoittuva puutarha.

Puhto on erittäin hieno, ehjä ja hyvin säilynyt lukuisine vanhoine rakennuksineen. Siihen liittyy vanha maakunnallisesti arvokas kantatila Lanteri hieman kauempana metsän reunassa sekä tuulimylly pellon keskellä. Arvokas kokonaisuus sijoittuu vanhan Pohjanmaan rantatien säilyneen tielinjauksen läheisyyteen.

kohteen nimi: **Lanteri**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 208-410-3-22
kylä/k.osa: Vasankari
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1809-1863
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Lanteri on Vasankarin vanhin kantatila, josta on myöhemmin erotettu mm. Vasankari. Lanterin pihapiiri on hieno ja arvokas kokonaisuus. Pihassa on päärakennus, joka saattaa olla 1700-luvun puolelta. Ulko-ovi on kaunis koristeltu peilipariovi ja kuistiittomassa rakennuksessa on muitakin hienoja yksityiskohtia. Pihalla on kaksi aittaa ja kellariaitta, mallassaunan jäänteet, navetta sekä muutama muu hirsinen talousrakennus. Päärakennuksen vieressä on talli/luhti, josta ilmeisesti on osa purettu pois. Talon tuulimylly sijaitsee jonkin matkan päässä pihasta.

Lanteri sijaitsee valtatiestä jonkin matkaa meren suuntaan peltoaukean takana metsän laidalla. Se muodostaa hienon kokonaisuuden yhdessä eheän Vasankarinpuhdon sekä pellon keskellä seisovan tuulimyllyn kanssa.

arviointi:

MRKY 15: H, M, R

lähteet:

Inventointiaineisto. Vanhat rakennukset -projekti. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2003. Alajoki, Sari.

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

kohteen nimi: **Vasankarinpuhto**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: mm. 208-410-2-104
kylä/k.osa: Vasankari
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1864-1917
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: Himanka; Kelhä; Kesälä; Koivulehto; Mäntylä; Tupala; Vasankari (Himanka); Vasankari (Jaakola);

kuvaus:

Harvinaisen yhtenäinen puhtokokonaisuus valtatie varrella Kalajoen vanhimpiin kuuluvassa kylässä. Mainittu maakunnallisesti arvokkaan Lanterin kohteen yhteydessä.

Hautarannantien ja Koivulehdontien varrelle, aivan valtatie läheisyyteen sijoittuva vanhojen rakennusten ryhmä muodostaa tiiviin puhtotasutuksen. Puhtoon liittyy myös valtatie toisella puolen Himangan ja Kelhän pihapiirit. Puhdossa on kaikkiaan kahdeksan vanhaa asuinrakennusta pihapiireineen ja talousrakennuksineen. Ulommat Hautarannantien asuinrakennukset ovat 1950-luvulta.

Yksi ehkä arvokkaimmista puhdon päärakennuksista on Vasankarin 1860-luvulta peräisin oleva, mutterikuistilla varustettu rakennus. Pihapiirissä on säilynyt osa puoji-tallirakennuksesta sekä aitta ja uudempi tiilinavetta, joka rajaa Hautarannantietä. Päärakennus on kookas ja korkea, sen on perimätiedon mukaan rakentanut Pekka Tuomaanpoika 1860. Talon länsipäädyn kamari on vanhempi kuin muu osa taloa, sen kyljestä on siirretty myös vinkkelissä ollut rakennus. Talossa on korkea porakiviperustus ja peiterimavuorattu ulkolaudoitus. Vanhan pärekaton päälle on asennettu huopa. Ikkunat ovat todennäköisesti alkuperäiset. Mutterikuisti on kapea (vrt. Mannisen vastaava) ja varustettu pieni-, osin vinoruutuisilla ikkunoilla. Katon lapetta kiertää koristereunus. Kuistista nousee sisäpuolella olevia portaita pitkin eteiseen johtaville kauniille peiliparioville. Rakennusta on peruskorjattu viimeksi 1930 eikä siinä ole mukavuuksia.

Vasankarin takana on Pekka Himangan omistama Vasankari. Päärakennus on uusittu viime vuosina, pihalla on joitakin talousrakennuksia, mm. aitta ja navetta.

Länsipuolella on Kesälän pihapiiri. Kesälän punainen päärakennus on peräisin 1900-luvun alusta. Se on korkeahko, keskeistupapohjakaavainen rakennus. Pihassa on samanikäiset navetta, aitta ja sauna. Piha on suojainen, vanhan puuston ja pensaiston ympäröimä. Kaikki rakennukset ovat säilyttäneet hyvin alkuperäisen muotonsa.

Pohjoispuolella, Koivulehdontien, on vanha Koivulehdon (ent. Mäntykallio) asuinrakennus. Talon on ostanut Väreen apen isän veli, Sylvester Vasankari, ja pystyttänyt nykyisen Ouluntien paikalle 1800-luvulla. Vuonna 1930 talo siirrettiin pihapiiriin laajentamisen vuoksi nykyiselle paikalleen. Rakennukseen liittyy lisärakennus, johon sijoittuvat kosteat tilat. Ympäristö on kaunis, Vasanojaan rajoittuva puutarha.

Viereisen vihreän, valtatiehen rajautuvan asuinrakennuksen, Mäntylän, omistajan omistuksessa on myös Hautarannantiellä maantien suuntaisesti sijaitseva Tupalan rakennus.

Puhto on erittäin hieno, ehjä ja hyvin säilynyt lukuisine vanhoine rakennuksineen. Siihen liittyy vanha maakunnallisesti arvokas kantatila Lanteri, joka sijaitsee hieman kauempana metsän reunassa, sekä tuulimylly pellon keskellä. Arvokas kokonaisuus sijaitsee vanhan Pohjanmaan rantatie säilyneen tielinjauksen läheisyydessä.

historia:

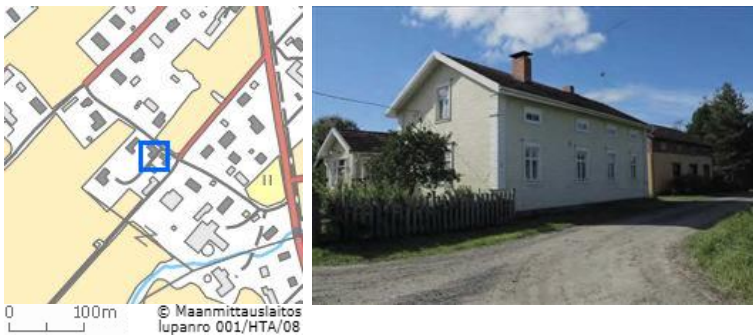
Vasankarin kylä on alkuaan ollut osa Pohjankylää. Kylän vanhin tila Lanteri (sijaitsee lähellä, luetteloitu erikseen) on jaettu 1563 veljesten Martti ja Antti Antinpoikien kesken. Antin taloa ryhdyttiin kutsumaan Vasankariksi, se toimi myös kylän ensimmäisenä kestäkievarina v. 1695 lähtien. Vieressä, puhdon läpi virtaava Vasanoja on kaivettu työllisyystienä 1900-luvun alussa.

arviointi:

MRKY 15: H, R, M, S

lähteet:

Inventointiaineisto. Vanhat rakennukset -projekti. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2003. Alajoki, Sari.

kohteen nimi: **Alila**
 kunta: Kalajoki
 kiinteistötunnus: 208-402-11-52
 kylä/k.osa: Etelänkylä
 tyyppi: asuinrakentaminen
 ajoitus: 1864-1917
 ajoituselite: päärakennus 1897, tallipuoji 1800-luku
 arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Maisemassa näkyvällä paikalla sijaitseva vanha maatilan pihapiiri, jossa on kauniin kokonaisuuden muodostava hieman korjauksissa muuttunut päärakennus, talli-/puojirakennus sekä aitta- ja liiterirakennus.

Alila sijaitsee Ojalantien ja Annalantanhuan kulmassa. Alilan ja viereisen Pajulan vanhan kiinteistön vierekkäiset julkisivut rajaavat Ojalantietä. Rakennukset muodostavat parin ja selkeän maamerkin Etelänkyläntieltä katsottaessa.

Päärakennuksen 1½-kerroksinen päävolyyymi on säilynyt ehjänä hahmona. Julkisivun uudehko vaakapaneeli on keltaiseksi maalattu ja siihen liittyy vaakalaudoitetut nurkkaketjut tai pilasterit. T-mallisia ikkunoita ryhdyttävät kauniisti profiloituneet karniisit. Rakennuksen eteläpuoleisessa kulmassa on kuisti, jossa on poikittaispäädyt.

Pihapiirin länsinurkassa on melko korkea 1½-kerroksinen, vuoliaiskattoinen, hyvin vanha pitkänurkkainen aittarakennus. Ojalantien varressa on toinen pitkä talousrakennus. Rakennus on yhdistetty läpikuljettavalla katoksella talouspihan aittarivistöön. Huolimatta myöhemmistä uudistus- ja muutostöistä on talon alkuperäisyys on melko hyvin säilynyt.

Alila ja Pajula liittyvät Etelänkylän merkittävään kokonaisuuteen ja sijaitsevat maakunnallisesti merkittäväksi ehdotetun maisema-alueen rajapinnassa.

arviointi:

MRKY15: H, R, M

lähteet:

Inventointiaineisto. Vanhat rakennukset -projekti. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2003. Alajoki, Sari.

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet. Osa 3. Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto 1993.

Kalajoen kaupunki. 2013. Rakennetun kulttuuriympäristön selvitys. Selvitys osana Kalajoen keskustan osayleiskaavaa. Stadionark.

kohteen nimi: **Iso-Pahkalan ateljeerakennus**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 208-402-4-342
kylä/k.osa: Etelänkylä
tyyppi: kulttuuri
ajoitus: 1975-
ajoitusseleite: 1981
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Aikansa arkkitehtuuria näkyvällä paikalla Kokkolantien varressa edustava Iso-Pahkalan savipajan ateljeerakennus toimii nykyisin myymälänä. Rakennuksen on suunnitellu arkkitehti Juhani Iso-Pahkala vuonna 1981.

Rakennuksessa on satulakatto, joka muodostaa pitkiltä sivuiltaan hieman ulostyöntyvän ylhäältä viistetyn kuoren rakennuksen perusmassan ympärille. Perusmassasta erottuu uulos tehty tulisija muureineen sekä koko julkisivun korkeiset ikkunat. Ajalle tyypillisesti vähäeleinen rakennus on kauniisti detaljoitu.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M

kohteen nimi: **Kalajoen kirkko ja tapuli**

kunta: Kalajoki

kiinteistötunnus: 208-881-1-0

kylä/k.osa: Etelänkylä

tyyppi: uskonnon harjoittaminen

ajoitus: 1809-1863

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Kalajoen kirkko sijaitsee Kokkolantien varressa. Sen hahmo määrittää maisemia pitkälle jokilaaksoon. Kirkko on kookas, punatiilinen, länsitornillinen pitkäkirkko. Sitä ympäröi hautausmaa, joka saa maisemallista jatkuvuutta koillisesta kirkon lounaispuolelle jatkuvasta peltoaukeasta.

Kirkon itäpuolella on Heikki Kuorikosken vuonna 1815 rakentama kellotapuli, joka säilyi kuudennen kirkon tuhonneessa tulipalossa. Tapulia korotettiin vuonna 1856. Seinustalla oleva vaivaisukko on tapulin kanssa saman ikäinen.

Kirkkoa, tapulia ja hautausmaata kiertää vanha kiviaita.

historia:

Kalajoen kirkko on järjestyksessään seitsemäs. Tämä kirkko rakennettiin kuudennen tuhouduttua tulipalossa. Ensimmäisen kerran rakennusaineena oli käytössä tiili Venäjän Keisarillisen senaatin päätöksen mukaisesti ja paikallisten vastuksesta huolimatta. Piirustukset laati lääninarkkitehti F. W. Lüchow 1875 uusgotiikan tyyli-ihanteita noudattaen ja kirkko rakennettiin 1876-1879. Jokainen aikuinen seurakuntalainen oli velvoitettu neljäksi päiväksi tiilen tekoon.

Kirkko tuhoutui pahoin palossa 16.2.1930. Puurakenteet paloivat, mutta jäljellä jäivät perustukset ja tiiliseinät. Koska tiiliseinät jäivät käyttökelpoisiksi, uusi kirkko rakennettiin niihin. Arkkitehtina toimi W.G. Palmqvist, jonka piirustusten mukaan etenkin sisätiloihin tehtiin muutoksia. Uusgotiikasta siirryttiin klassismiin. Kirkko vihittiin uudelleen käyttöön vain vuoden tulipalon jälkeen 15.2.1930. Satavuotisjuhlia varten vuonna 1979 kirkko entisöitiin, peruskorjattiin ja maalattiin. Arkkitehtina oli Saara Juola. Sisätilat on peruskorjattu myös vuonna 1999. Kuoriosan peruskorjauksen suunnitteli Arkkitehtitoimisto Jorma Teppo Oy.

Tapuli on vuodelta 1814, ja se selvisi kuuden kirkon tuhonneesta tulipalosta. Tapulin piirustukset ovat intendentinkonttorista, A.W. Arppen suunnittelemat. Rakennusmestarina toimi kuuluisa kirkonrakentaja Heikki Kuorikoski. Tapulia on korotettu vuonna 1858.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, S, I, T

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt 1993

Alajoki, Sari & Salo, Petri. 2005. Kirkoilta kareille – Ylivieskan seutukunnan kulttuuriympäristöstä. Pohjois-Pohjanmaan TE-keskuksen julkaisuja 22, Iisalmi.

Kalajoen seurakunta. Toimitilat. http://www.kalajoenseurakunta.fi/kirkko_ja_muut_toimitilat/, luettu 2.7.13

kohteen nimi: **Kelloseppä Hoffrenin, leipuri Lehtisen ja herra Viljamaan kalamaja**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 208-402-3-674
kylä/k.osa: Etelänkylä
tyyppi: vapaa-aika ja matkailu
ajoitus: 1945-1974
ajoitusseleite: 1940-luvulta alkaen
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Tahkokorvien vanhin mökki on 1943 tai 1944 rakennettu kalamajaksi. Sen rakennuttivat kelloseppä Hoffrén, leipuri Lehtinen ja herra Viljamaa. Rakennus on rankorakenteinen ja aumakattoinen. Mökin perustuksessa näkyy pyöreäksi hioutuneita luonnonkiviä, ja osittain perustukset tukeutuvat avokallioon. Rakennuksen nurkat on tuettu betonilla. Rakennuksessa on funktionalismin tyylipiirteitä, kuten nurkkaikkunat ja valkoinen rappaus. Rappauksen teki 1950-luvulla Lehtisen poika, jonka omistukseen talo oli siirtynyt. Talo erottuu selvästi alueen muista rakennuksista ja on niistä ainut rapattu. Lisäksi se sijaitsee tärkeällä paikalla tulotien varressa, mäntyjen keskellä.

historia:

Tahkokorvan vanhimmat kalamökit ovat 1900-luvun alkupuolelta. Vanhimmat rakennukset, ns. ensimmäisen rivin rantarakentaminen, keskittyivät rannan tuntumaan. Suuri osa loma-asunnoista on rakennettu 1980-1990-luvuilla, ja alueella on myös uudempaa mökkirakentamista. Vuonna 2014 alueen läheisyydessä pidetään loma-asuntomessut, ja viereen on nousemassa uusi lomakylä. Taimenpolun hiekkatie niemen keskelle tehtiin 1980-luvulla. Alue on pääosin Tahkokorvat Oy:n omistuksessa, ja osa on yksityisomistuksessa.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, S

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

Arkkitehti Oy Rajaniemi. 2011. Kalajoki – Tahkokorvien asemakaavan muutos, Asemakaavaselostus.

Pohjois-Pohjanmaan arvokkaat maisema-alueet. 1997. Pohjois-Pohjanmaan liitto, Oulu.

Elvi Huttunen, haastattelu 13.6.2013

kohteen nimi: **Saari**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 208-402-4-398
kylä/k.osa: Etelänkylä
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1864-1917
ajoitusseleite: 1800-luku
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Etelänkylän pohjoisosissa Vuorenkallion alueella on ympäristö muuttunut ja vanhaa säilynyttä rakennuskantaa edustaa lähinnä näkyvällä paikalla Kokkolantien varressa sijaitseva Saaren tila. Kokonaisuuteen kuuluu komea 1800-luvun päärakennus, pieni hirsiaitta, navetta sekä sauna. Suurikokoisella navetalla on keskeinen rooli kokonaisuutta täydentävänä osana. Saaren tila on vanha kantatila.

arviointi:

MRKY15: H, M, R

lähteet:

Kalajoen kaupunki. 2013. Rakennetun kulttuuriympäristön selvitys. Selvitys osana Kalajoen keskustan osayleiskaavaa. Stadionark.

kohteen nimi: **Vihaspauhan kalamökit ja Vihasniemen mökit**

kunta: Kalajoki

kiinteistötunnus: 208-402-878-1

kylä/k.osa: Etelänkylä

tyyppi: kalastus

ajoitus: ei määritelty

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Vihaspauha on tienoon maisemallisesti komein kohta: rakennukset sijaitsevat merelle työntyvän, lähes puuttoman hiekkasärkän laella. Alueella on kesä- ja kalamökkejä. Rakennuskantaan kuuluu kymmeniä perinteisiä ja niitä mukailevia lauta- ja hirsimökkejä ja -vajoja. Kalastajanpolulla ja siitä rantaan lähtevillä pistoteilla on vanhoja kalamajoja. Niemen kärjessä on verkkovajoja. Alueen omistaa Etelänkylän jakokunta.

Vihasniemi sijaitsee Vihaslahden ja Pikkulahden takana metsäisen Vihasniementien päässä. Parempien tieyhteyksien myötä rakentaminen on runsastunut rannoilla, mutta rakentaminen niemen kärjessä on hankalien tieyhteyksien vuoksi pysynyt kohtalaisen eheänä. Vihasniemen ilme syntyy muutamasta edustavasta 1940-luvun lomamökistä ja kauempana kohti Lammaspirtinnokkaa sijaitsevista iäkkäistä pienistä pirteistä pihapiireineen.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, S

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet 3. 1993. Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu.

Pohjois-Pohjanmaan arvokkaat maisema-alueet. 1997. Pohjois-Pohjanmaan liitto, Oulu.

kohteen nimi: **Ala-Hillilä**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 09540100090032
kylä/k.osa: Hillilä
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1864-1917
ajoitusseleite: päärakennus RHR 1899
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Ala-Hillilä muodostaa yhdessä Uus-Hillilän runsaan ja kauniin pihapiirin kanssa kauniin ja eheän kokonaisuuden sillan korvalle Lestijokipenkereelle.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M

kohteen nimi: **Hakala**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 09540100030035
kylä/k.osa: Hillilä
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1918-1944
ajoitusselite: Arviolta 1900-l alkup., RHR 1954 viittaa ilmeisesti peruskorjaus-, tai siirtovuoteen
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Hakalla on komea pohjalainen maatilan päärakennus keskellä Himangan peltolakeutta. Hakalan punaiseksi maalattu aitta sijoittuu kiinni Hakalantien varteen. Sekä aitta, että päärakennus näkyvät kauaksi maisemassa. Hakalassa on laajennusosa ja 1940-luvun ikkunat. Vuoraus on keltaiseksi maalattua vaakaponttilautaa.

arviointi:

MRKY 15: H, M

kohteen nimi: **Hillilä**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 09540100090012
kylä/k.osa: Hillilä
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1918-1944
ajoitusselite: Vanhempi päärakennus todennäk. 1900-l alkupuolelta, uudempi asuinrakennus 1970-luvulta
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Kauniisti harmaantunut Hillilä on kapea ja korkea 1900-alun maatalan päärakennus Sämpiläntien varressa.

historia:

MRKY 15: R, H, M

kohteen nimi: **Hillilän koulut**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 09540100050017
kylä/k.osa: Hillilä
tyyppi: opetus ja koulutus
ajoitus: 1864-1917
ajoitusselite: Hillilän koulurakennus todennäköisesti 1910-luvulta
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Hillilän kyläkeskukseen kauppojen läheisyyteen sijoittuu kaksikerroksinen satulakattoinen klassistisin leikkauksin koristettu 1920-luvun koulurakennus sekä tämän takana 1970-luvun modulirakenteeseen perustuva ajanmukaisesti hyvin matala tasakattoinen koulu.

historia:

Hillilän kansakoulu perustettiin vuonna 1917, ja se oli järjestyksessä toinen Himangan kirkonkylän vuonna 1876 perustetun kansakoulun jälkeen.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M

lähteet:

Junkala, Leevi - Niemelä, Maria. Suur-Lohtajan historia II. Vuodet 1809-1917. Keski-Pohjanmaan historiasarja 4. Kokkola 1977.

kohteen nimi: **Kinaren talot Tapio ja Kinare**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 208-432-7-...
kylä/k.osa: Hillilä
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1864-1917
ajoitusseleite: päärakennus 1870-luku
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Lestijoen varrella Hillilän kylässä sijaitsevat Kinaren talo, jonka päärakennus on vuodelta 1870, sekä tätä vanhempi Huhtalan talo, jonka pihapiirissä on vanha aitta. Rakennukset pihapiireineen muodostavat yhdessä tiivin kokonaisuuden keskelle Himangan peltoaukeaa.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, S

lähteet:

Inventointiaineisto. Arvokkaat kulttuurimaisemat Keski-Pohjanmaan jokilaaksoissa (Heikkuri-Alborzi, S. & P. Niemi, 1993, Vaasan läänin seutukaavaliitto)

Keski-Pohjanmaan arvokkaat maisema- ja kulttuurialueet. Keski-Pohjanmaan liitto, Sigma Konsultit Oy 2001.

kohteen nimi: **Kinaret**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 09540100070016
kylä/k.osa: Hillilä
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1918-1944
ajoitusselite: Päärakennus RHR 1927
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Kinaret on 1920-30 luvun hillityn klassistinen asuinrakennus lähellä Kinareen tiivistä asutuspuhtoa.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M

kohteen nimi: **Ojatalo**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 09540100410000
kylä/k.osa: Hillilä
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1864-1917
ajoitusseleite: 1900-luvun alku
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Ojatalo on tyypillinen 1900-luvun alun pohjalainen maatalon päärakennus pihapiireineen Kinarehenojan ja Kannustien välissä maisemallisesti hyvin näkyvällä paikalla.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M

kohteen nimi: **Piikki**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 09540100040024
kylä/k.osa: Hilliä
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1918-1944
ajoitusseleite: Päärakennus RHR 1926
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Piikki on tyypillinen 1900-luvun alun vaatimaton mutta kookas, kauniilla kaksikerroksisella kuistilla varustettu asuinrakennus vastapäätä Ojataloa Hakalantien ja Kannustien välissä maisemallisesti hyvin näkyvällä paikalla.

arviointi:

MRKY 15: H, M

kohteen nimi: **Uusi-Hillilä**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 09540100090025
kylä/k.osa: Hillilä
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1864-1917
ajoituslute: Päärakennus todennäk. 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta, RHR 1979 ulkorakennukset RHR 1980-luvulta
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Uusi-Hillilä on pihapiirin rakennuksiltaan yksi Hillilän runsaimmista. Uusi-Hillilä muodostaa yhdessä Ala-Hillilän kanssa kauniin ja eheän kokonaisuuden sillan korvalle Lestijokipenkereelle.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M

kohteen nimi: **Vanha Holmantie**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: useita
kylä/k.osa: Hilliä
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: moniperiodinen
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Vanhan Holmantien varrella on säilynyt runsaasti osittain hyvinkin vanhaa rakennuskantaa. Aukkonsaaren edustalla on ollut vanha laivanrakennuspaikka ja saha.

Tien alkupäässä on Peltolan vanha pihapiiri, joka on 1930/40-lukujen taitteessa siirretty paikalle Vetoniemestä. Taloa on peruskorjattu ja laajennettu 1978. Pihalla on mm. aitta ja sauna. Vieressä on ollut toinen vanha pihapiiri, josta on jäljellä joitain talousrakennuksia.

Hieman eteenpäin mutkassa on Vetoniemen vanha piha. Talo on yksi Kalajoen vanhimpia. Vuonna 1547 Etelänykylästä mainitaan mm. Vetoniemen talo, josta kylä alkoi alajuoksulla. Vetoniemen talon on omistanut mm. kappalainen Pietari Calamnius 1600-luvun lopussa sekä hänen poikansa Gabriel Calamnius 1700-l. Talo tuli postitaloksi vuonna 1725. Vetoniemen ovat omistaneet myös nimismies Erik Foltell ja raatimies Fandt 1700-l. puolimaissa. Nykyisen päärakennuksen ikä ei ole tiedossa.

Viereisen Kalliomäen pihapiirin päärakennus on 1800-luvulta ja sitä on korjattu 1956. Tila on lohkottu Vetoniemen päätilasta 1930-luvulla. Tilalla on harjoitettu maataloutta 1968 saakka, ja pihapiirissä on jäljellä vielä navetta, talli, aitta ja sauna.

Vastapäätä on pieni Kulmalan mökki. Talon on rakentanut Aukusti Vetoniemi 1860-luvulla ja se on siirretty nykyiselle paikalle 1930-luvulla. Vieressä on myös pieni mökki vuodelta 1955.

Tietä pitkin on ennen kuljettu rantaan olevalle lautalle, jolla on päässyt vastarannalle, nykyiselle markkinapaikalle. Länteenpäin tie on jatkunut ratsupolkuna merenrantaa seuraillen ja kulkenut nykyisen Keihäsojan kautta.

Entisellä Laivaniemen rannalla on useita vanhoja asuinrakennuksia. Haapasentien ja Vanhan Holmantien kulmassa on Jokirannan kaupanakin toiminut asuinrakennus vuodelta 1910. Hieman eteenpäin on Haaparannan pihapiiri, jossa on puurunkoinen, 1910-luvulla rakennettu päärakennus. Kalarantaa vastapäätä tien toisella puolen on entinen Juseliuksen sahan puurakenteinen konttorirakennus, Suviranta, 1900-luvun alusta.

Kalarannassa on jäljellä vanhoja verkko- ja kala-aittoja jakokunnan maalla. Vanhimpia näistä on Elisabet Tanskan omistama hirsinen verkkovaja 1800-luvulta. Tällä Kalajokisuun etelärannalla, Laivaniemellä, on sijainnut 1600- ja 1700-luvuilla laivanrakennuspaikka. Kokkolan porvarit rakensivat paikalle pikiruukin 1752. Laivaniemen rakennuspaikka näkyi L. A. Runebergin kartassa vuodelta 1762. Joen mataloituminen lopetti laivanrakennuksen paikalla. 1897 Abr. Wolff perusti joen rannalle höyrysahan, joka myöhemmin siirtyi Santaholman sahan haltuun. Sahan toiminta lakkasi vuonna 1928 ja rakennukset purettiin. Sahan muistona Holmanperäntien varrella on entisiä pieniä sahatyöväen asuntoja.

historia:

Kalajokisuun etelärannalla, Laivaniemellä on sijainnut 1600- ja 1700-luvuilla laivanrakennuspaikka. Kokkolan porvarit rakensivat paikalle pikiruukin 1752. Joen mataloituminen lopetti laivanrakennuksen paikalla. Alb. Wulff rakennutti 1870-luvulla Holman höyrysahan, joka kuitenkin ajautui pian konkurssiin. Vuorineuvos F.A. Juselius osti sahan laitteen ja perusti paikalle 1800-luvun lopulla Kalajoen ensimmäisen suuremman sahan, Holman höyrysahan. Sahan toiminta jatkui menestyksekkäästi Aukkonsaareissa aina 1930-luvun lamavuosiin saakka. Suviranta on Juseliuksen sahan puurakenteinen entinen konttorirakennus.

Vetoniemi mainitaan vuonna 1547, talo sijaitsi kylän alajuoksulla ensimmäisenä. Vetoniemen talon on omistanut mm. kappalainen Pietari Calamnius 1600-luvun lopussa sekä hänen poikansa Gabriel Calamnius 1700-luvulla. Talo tuli postitaloksi 1725. Vetoniemen ovat omistaneet myös nimismies Erik Foltell ja raatimies Fandt 1700-luvun puolimaissa.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M

lähteet:

Inventointiaineisto. Vanhat rakennukset -projekti. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2003. Alajoki, Sari.

Kalajoen kaupunki. 2013. Rakennetun kulttuuriympäristön selvitys. Selvitys osana Kalajoen keskustan osayleiskaavaa. Stadionark.

kohteen nimi: **Hihnala**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 0954020080006
kylä/k.osa: Himanka
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1864-1917
ajoitusseleite: Päärakennus todennäköisesti 1900-luvun alusta
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Lahdensuun kylä sijaitsee vanhan posti- ja pitäjätien varrella, puoli kilometriä Lestijoen rannasta pohjoiseen. Lahdensuun kylä edustaa perinteistä maaseutumaisemaa, jota on enää hyvin vähän jäljellä. Peltoalueen pohjoispuolella nousee loiva mäki-alue, jonka päällä sijaitsee alueen vanha rakennuskanta. Vanhimmat keskipohjalaista rakennusperinnettä noudattavat talonpoikaiset neliöpihat sijaitsevat alueen keskellä ja vaatimattomammat tilattomien ja uusien tiloista lohottujen pihapiirien mökit tihentymän laitamilla. Kylän vanha rakenne on säilynyt hyvin ja alueen kuusi vanhaa asuinrakennusta muodostavat eheän kokonaisuuden. Jo 1500-luvun puolivälissä kylässä oli neljä taloa. Kylän nykyiset vanhimmat talot ovat Hihnalan ja Tuorilan päärakennukset, jotka ovat perimätiedon mukaan noin 200 vuotta vanhoja.

Kokonaisuudessa edustavimpia on Tuorilan suljettu pihapiiri, joka on säilynyt hyvin eheänä. Tuorilaan liittyy olennaisesti naapurista Juhola ja Uus-Juhola sekä Hihnala. Naapurusto muodostaa yhdessä kylämäisen vaikutelman sijoittuen kylätien molemmin puolin tiiviiksi kokonaisuudeksi.

Hihnalan pihapiiri sijoittuu Karvonperäntien kulmaan. Se on ensimmäinen peltoaukealle näkyvä rakennus etelästä lähestyttäessä. Pihapiiristä on jäljellä vanha otsa-aitta sekä kauniilla kuistilla varustettu päärakennus, joka on vuorattu erisuuntaisin vuorauskein kertaustyylien tapaan.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M

lähteet:

Inventointiaineisto. Arvokkaat kulttuurimaisemat Keski-Pohjanmaan jokilaaksoissa (Heikkuri-Alborzi, S. & P. Niemi, 1993, Vaasan läänin seutukaavaliitto)

Keski-Pohjanmaan arvokkaat maisema- ja kulttuurialueet. Keski-Pohjanmaan liitto, Sigma Konsultit Oy 2001.

kohteen nimi: **Kivelä**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 09540200400000
kylä/k.osa: Himanka
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1864-1917
ajoitusseleite: Päärakennus RHR 1890
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Lahdensuuntien varteen näkyvästi sijoittuva Kivelä muodostaa tärkeän osan kyläkuva. Rakennus on vinkkelinmuotoinen. Siinä on yksinkertainen lohkokiviperusta ja sen runko on aavistuksen tavanomaista korkeampi. Rakennus on tyylilläään korjattu 2000-luvulla. Neliruutuiset ikkunat sijoittuvat yhä kauniisti julkisivun pintaan ja punaruskeiksi maalatut följarit rytmittävät vaakapaneloidun julkisivun pintaa.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M

kohteen nimi: **Lahdensuun koulu**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 09540200030025
kylä/k.osa: Himanka
tyyppi: opetus ja koulutus
ajoitus: 1918-1944
ajoitusselite: Koulurakennus RHR 1924 ja talousrakennus RHR 1926
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Klassistinen koulu, jossa huomioitavaa on haukkaikkunoiden hienopiirteinen ristikointi. Koulu sijoittuu kauniisti kylämaisemaan peltojen keskelle metsäsaarekkeeseen pitkän suoran tanhuan päähän. Pihassa on jäljellä myös alkuperäinen ulkorakennus, jonka koristeaiheet lienevät uudemmalta ajalta. Kouluun poikkisuuntaiseen salin päätyyn on puhkaistu yksi varaston ovi. Rakennus on nykyisin asuinkäytössä.

arviointi:

MRKY 15: H, M

kohteen nimi: **Mikko**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 09540300250011
kylä/k.osa: Himanka
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1864-1917
ajoitusseleite: 1900-luvun alku
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Mikko kuuluu Sautinkarintien varteen sijoittuviin 1900-luvun alkupuolen näyttäviin asuinrakennuksiin. Mikko on syvärunkoinen taitekattoinen okralla maalattu talo Lestijoesta erkaantuvan juoksutuskanavan suulla. Rakennuksessa on jugendille ominaisia piirteitä ylhäältä ja alhaalta pieniruutuisiin kenttiin jaotelluissa ikkunoissa. Rakennuksen pitkän sivun toisessa päässä on pulpettikattoinen umpikuisti, joka on todennäköisesti uudempaa perua. Vuoraus on jaettu erisuuntaisiin kenttiin.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, S

lähteet:

Himanka, Raumankari. Museovirasto, Rakennushistorian osasto. 1974.

kohteen nimi: **Mäkelä**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 09540200030007
kylä/k.osa: Himanka
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1864-1917
ajoitusseleite: Asuinrakennus 1881
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Mäkelä sijaitsee sivummalla kylän vanhimmista talonpoikaisrakennuksista. Pienellä mäennypylällä kuivalla kankaalla puiden katveessa seisova rakennus on edustava pieni tupa ja tärkeä osa kylän kokonaiskuvaa ja historiallista rakennetta. Rakennuksen ikkunat ovat todennäköisesti alkuperäiset kuusiruutuiset. Kohde edustaa häviävää rakennustyyppiä.

arviointi:

MRKY 15: H, M

kohteen nimi: **Pajala**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 09540200010082
kylä/k.osa: Himanka
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1864-1917
ajoitusseleite: Päärakennus RHR 1900
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Pajala on perinteinen maaseudun pihapiiri Himangan kirkonkylän laidalla. U:n muotoisesta pitkästä pihasta aukeaa näkymä Himangan tasaiselle peltolakeudelle. Poikittain Pajalantiehen nähden sijoittuva Pajalan asuinrakennus on keltainen, satulakattoinen maatilan päärakennus. Pihan tienpuoleista sivua rajaa kumpareella seisova hirsirunkoinen sauna. Etelässä rinteen alla on hyvin pitkä, osittain sementtitiilirakenteinen navetta-lato-talli -yhdistelmä rakennus.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M

kohteen nimi: **Peltola**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 09540300090042
kylä/k.osa: Himanka
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1864-1917
ajoitusselite: Päärakennus RHR 1921, talusrakennus RHR 1912
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Peltola kuuluu Sautinkarintien varteen sijoittuviin 1900-luvun alkupuolen näyttäviin asuinrakennuksiin. Peltolassa on piirteitä virkataloarkkitehtuurista. Rakennuksen lyhyen, lähes noppamaisen rungon keskellä on poikkipääty ja pieni umpikuisti. Ikkunat ovat ristikarmiset ja vuorilaudat on jaettu erisuuntaisiin kenttiin. Kuistin päällä on sahalaitainen koristeleikkaus. Rakennus on yksityiskohtineen todella sievä. Pihaan kuuluu punamullattu, puoleksi hirsinen ja puoleksi lautarakenteinen talusrakennus.

kuvaus:

MRKY 15: R, H, M, S

kohteen nimi: **Rantala (Entinen Osuusmeijeri)**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 09540200020043
kylä/k.osa: Himanka
tyyppi: teollisuus
ajoitus: 1918-1944
ajoitusselite: Meijerirakennus RHR 1931
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Pajalantien varteen Himangan keskustaasta sijoittuva vanha Osuusmeijeri on yksi edustavimpia seudulla. Sementtitiilisessä rakennuksessa on kaksi kerrosta ja poikkipäädyllinen taitekatto, jonka nk. ristikeskuksesta nousee koristeellinen pieni lanterni. Räystäitä kiertää tiilinen porrastus, joka päättyy kissanpenkkeihin. Päätykolmioiden huipulla on pyöreät ristikoidut ikkunat ja lappeiden keskellä kaari-ikkunat. T-karmilliset ristikarmiset ikkunat ovat kahdessa kerroksessa korkeat ja kapeat, niiden ylälaita kaartuu nk. tiiliholviksi. Rakennuksen pihanpuoleselle sivulle on tehty pienteollisesta käytöstä johtuvia kevytrakenteisia lisäkatoksia.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, S

lähteet:

Suullisia tietoja antaneet: Aarne Mattila

kohteen nimi: **Särkelän kansakoulu**

kunta: Kalajoki

kiinteistötunnus: 09540300090001

kylä/k.osa: Himanka

tyyppi: opetus ja koulutus

ajoitus: 1809-1863

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Särkelän kansakoulu sijoittuu Sautinkarintien varteen, puistomaisen pihan keskelle. Se muistuttaa hahmoltaan kookasta pohjalaistaloa. Rakennuksen molemman pitkän julkisivun keskellä on umpikuistit, joista toinen, yksikerroksinen, on luultavasti uudempi. Rakennuksen julkisivussa on erittäin hienot hillityn klassistiset piirteet, mm. hienostuneesti profiloidut räystäät kissanpenkkeineen. Rakennuksen päädyissä sekä kaksikerroksisen suuren kuistirakenteen huipulla on ristikoidut puolikaarenmuotoiset ikkunat. Vuoraus on leveää höyläpönttilautaa ja se on jaettu kahteen eriväriseen kenttään.

Perinneaidalla aidattuun pihaan liittyy sinne tuotuja talousrakennuksia. Rakennus on nykyisin kotiseutumuseona.

historia:

Uittamalla jokea pitkin kuljetettu entinen kansakoulurakennus sijaitsi alunperin Toholammin Laitalassa, ja sen rakennutti yksi Laitalan lasimestareista todennäköisesti ennen 1850-lukua. Monien vaiheiden jälkeen rakennus ostettiin Himangan kirkonkylän kansakouluksi vuonna 1894. Uusjaon aikana vuonna 1946 taloa on siirretty.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, S

lähteet:

Vanhaa Toholampea. Kyrönmaa XII. Etelä-pohjalainen osakunta. II painos. Vaasa 1978.

kohteen nimi: **Tuorila**
 kunta: Kalajoki
 kiinteistötunnus: 09540200650003
 kylä/k.osa: Himanka
 tyyppi: maa- ja metsätalous
 ajoitus: 1722-1808
 ajoituslaji: Toinen päärakennuksista RHR 1800, toinen 1900-l alkup
 arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Lahdensuon kylä sijaitsee vanhan posti- ja pitäjätien varrella, puoli kilometriä Lestijoen rannasta pohjoiseen. Lahdensuon kylä edustaa perinteistä maaseutumaisemaa, jota on enää hyvin vähän jäljellä. Peltoalueen pohjoispuolella nousee loiva mäki-alue, jonka päällä sijaitsee alueen vanha rakennuskanta. Vanhimmat keskipohjalaista rakennusperinnettä noudattavat talonpoikaiset neliöpihat alueen keskellä ja vaatimattomammat tilatilojen ja uusien tiloista lohottujen pihapiirien mökit tihtentymän laitamilla. Kylän vanha rakenne on säilynyt hyvin ja alueen kuusi vanhaa asuinrakennusta muodostavat eheän kokonaisuuden. Jo 1500-luvun puolivälissä kylässä oli neljä taloa. Kylän nykyiset vanhimmat talot ovat Hihnalan ja Tuorilan päärakennukset, jotka ovat perimätiedon mukaan noin 200 vuotta vanhoja.

Nykyisellään (2014) kokonaisuudessa edustavimpia on Tuorilan suljettu pihapiiri, joka on säilynyt hyvin eheänä. Tuorilaan liittyy olennaisesti naapurista Juhola ja Uus-Juhola sekä Hihnala. Naapurusto muodostaa yhdessä kylämaisen vaikutelman sijoittuen kylätien molemmin puolin tiiviiksi kokonaisuudeksi.

Tuorila muodostaa Lahdensuunkylä keskiön Uus-Juholan ja Hihnalan talojen väliin. Sen neliömäisen suljetun nurkistaan avonaisen pihapiirin muodostavat vanha levein höylälaudoin vuorattu päärakennus ja kookas vihreäksi maalattu 1900-luvun vaihteen asussa oleva asuinrakennus, pitkä neliövinen puoji- tallirakennus sekä tien puoleisella sivulla aitta sekä sauna. Pääty vasten tietä näkyvä komein ikkunoiden otsalautakoristein ja räystäiden kissanpenkkein varustettu päärakennus on edustava. Vanhan kantin mutterikuisti on suunnattu ulospäin pihasta. Rakennus on vanhin kylällä. Tuorila on yksi eheimmistä ja hienoimmista Himangalla säilyneistä maaseudun pihapiireistä.

arviointi:

MRKY 15: R, Ht, M, S

lähteet:

Inventointiaineisto. Arvokkaat kulttuurimaisemat Keski-Pohjanmaan jokilaaksoissa (Heikkuri-Alborzi, S. & P. Niemi, 1993, Vaasan läänin seutukaavaliitto)

Keski-Pohjanmaan arvokkaat maisema- ja kulttuurialueet. Keski-Pohjanmaan liitto, Sigma Konsultit Oy 2001.

kohteen nimi: **Urheiluseura Roiman talo**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 208-431-2-134
kylä/k.osa: Himanka
tyyppi: urheilu ja liikunta
ajoitus: 1864-1917
ajoitusseleite: Roiman talo rakennettu todennäköisesti 1800-luvun lopulla
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Näkyvälle paikalle Kokkolantie varteen sijoittuva seuratalo toimii päätteensä Pajalanraitille sekä vanhalle sillalle. Puurakenteisessa ristikoiduin ikkunoin varustetussa talossa on kaksi poikkipäätä symmetrisesti molemmin puolin julkisivua. Rakennus on maalattu valkoiseksi, listat ovat tumman ruskeat. Toisen poikkipäädyn keskellä on nk. mutterikuisti ja katolla Roiman valokyltti.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M

kohteen nimi: **Uus-Juhola**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 09540201720000
kylä/k.osa: Himanka
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1864-1917
ajoitusselite: Rannaperäntie 108 todennäköisesti 1800-l lopulta, Rannanperänt. 110 todennäköisesti 1900-l alkup.
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Lahdensuun kylä sijaitsee vanhan posti- ja pitäjätien varrella, puoli kilometriä Lestijoen rannasta pohjoiseen. Lahdensuun kylä edustaa perinteistä maaseutumaisemaa, jota on enää hyvin vähän jäljellä. Peltoalueen pohjoispuolella nousee loiva mäki-alue, jonka päällä sijaitsee alueen vanha rakennuskanta. Vanhimmat keskipohjalaista rakennusperinnettä noudattavat talonpoikaiset neliöpihat alueen keskellä ja vaatimattomammat tilattomien ja uusien tiloista lohottujen pihapiirien mökit tihentymän laitamilla. Kylän vanha rakenne on säilynyt hyvin ja alueen kuusi vanhaa asuinrakennusta muodostavat eheän kokonaisuuden. Jo 1500-luvun puolivälissä kylässä oli neljä taloa. Kylän nykyiset vanhimmat talot ovat Hihnalan ja Tuorilan päärakennukset, jotka ovat perimätiedon mukaan noin 200 vuotta vanhoja.

Nykyisellään (2014) kokonaisuudessa edustavimpia on Tuorilan suljettu pihapiiri, joka on säilynyt hyvin eheänä. Tuorilaan liittyy olennaisesti naapurista Juhola ja Uus-Juhola sekä Hihnala. Naapurusto muodostaa yhdessä kylämäisen vaikutelman sijoittuen kylätien molemmin puolin tiiviiksi kokonaisuudeksi.

Uus-Juholan vanhemmassa päärakennuksessa on kaunis ristikoiduin pienin ruutuikkunoin varustettu mutterikuisti, alkuperäiset ovet ja ikkunat sekä porakiviperusta ja peiterimalauditus. Uusi puoli on asuinkäytössä ja sen julkisivu on kokenut muutoksia lisälämmöeristyksen myötä. Ikkunoihin on kuitenkin pyritty palauttamaan alkuperäisen kaltainen puitejako. Uudemman päärakennuksen hahmo on kyläkuvassa merkittävä sillä se sijoittuu pitkittäin kylänraitin varteen. Pihassa on myös säilynyt aittarakennus.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M

kohteen nimi: **Himangan höyrysahan piippu ja konttori**

kunta: Kalajoki

kiinteistötunnus: 208-433-9-125

kylä/k.osa: Kannus

tyyppi: käsi- ja pienteollisuus

ajoitus: 1864-1917

ajoitusselite: 1881

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Vuonna 1881 perustetun Himangan höyrysahan punatiilinen piippu ja hirsirakenteinen entinen konttorirakennus. Himangan höyrysahan perusti hollantilainen A Brand.

historia:

Himangan höyrysaha toimi vuoteen 1948. Nykyisin sahasta ja sen ympäristöstä on jäljellä enää vain yksi talo ja sahan savupiippu.

Himankalainen Olli Simonen on rakentanut Himangan höyrysahan pienoismallin sen mukaan, millainen Sahanmäki oli sotien aikaan Ollin lapsuudessa. Pienoismalli on nykyisin kotiseutuyhdistyksen hallussa Himangan museossa. Samasta ympäristöstä Olli Simonen on kerännyt myös mittavan vanhojen valokuvien kokoelman.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M

lähteet:

Lestijokilaakson metsät ja vedet - Mahdollisuuksia ja uhkia, 2004. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 911. Toimittajat Matti Palo, Tapio Salmela ja Esa Heino.

www.alnus.fi (14.1.2016)

<http://www.rantatie.com/kunnat/pohjois-pohjanmaa/kalajoki/> (14.1.2016)

kohteen nimi: **Sautinkarantie 26 b**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 208-433-6-66
kylä/k.osa: Kannus
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1918-1944
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Rakennus kuuluu Sautinkarintien varteen sijoittuviin 1900-luvun alkupuolen näyttäviin asuinrakennuksiin. Sautinkarantie 30:en kiinteistö on Särkelän koulun naapurissa. Rakennus sijaitsee aivan Sautinkarintiessä kiinni. Rakennuksen 1940-luvulla rakennettu pulpettikattoinen kuisti avautuu kadulle. Rakennus on suhteikas, taitekattoinen, vaalean vihreäksi maalatut julkisivut on jaoteltu listoilla erisuuntaisiin kenttiin. Rakennuksessa on jugend-piirteitä ylhäältä ja alhaalta pieniruutuisiin kenttiin jaotelluissa ikkunoissa sekä niiden erityisen hienoissa leikkauskoristeluissa. Rakennuksen pitkän sivun toisessa päässä on pulpettikattoinen umpikuisti uudempaa perua.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, S, T

Rakennus on yksityiskohtineen erityisen hieno ja suhteikas aikakautensa arkkitehtuurin esimerkki.

kohteen nimi: **Mäkitalon mäki**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 208-403-13-11 mm.
kylä/k.osa: Kärkinen
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1809-1863
ajoitusselite: 1820
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Kerroksellinen asutusmäki, jolla on edustavaa maatilarakentamista. Mäkitalo on harvinaisen edustava, iäkäs ja kookas talonpoikaisrakennus, säilyttänyt hyvin alkuperäisyytensä.

Rakennus sijaitsee Siiponjoen varrella, mäen kumpareella kylän keskeisellä ja näkyvällä paikalla. Mäellä on useita talouskeskuksia ja aivan mäen harjalla Mäkitalo sekä Pihlajamäen talot uusine asuinrakennuksineen muodostavat kaksi kerroksellista neliöpihaa. Mäen asutus on hyvin kerroksellista ja tien varteen mäelle ryhmittyvät talouspihat muodostavat edustavan kokoelman eri ikäisiä maatalon rakennuksia. Jäljellä on muiden muassa kaksi vanhaa 1920-luvun hirsinavetta. Toinen tien varteen sijoittuvaa navetta on hyvin pitkä ja siihen on rakennettu kaksi sementtitiilistä pientä AIV-tornia.

Talo on perimätiedon mukaan rakennettu noin 1820, pihapiirin tuntumassa on myös aitta (kuuluu toiselle omistajalle), josta löytyy vuosiluku 1822. Rakennus on Kalajoen kookkaimpia talonpoikaisrakennuksia, noin 27x8 m. Talo on perustettu korkealle luonnonkiviperustalle, ja sen alla on kaksi suurta kellaria. Rakennuksessa on taidokkaasti veistetyt räystäät, ja toisella puolen on kaunis, pieniruutuisin ikkunoin varustettu kuisti. Talon pohjoissivulla on myöhemmin rakennettu kuisti, vanhan kuistin ääriviivat näkyvät vielä seinässä. Talo on ollut useamman perheen asunto. Sitä on peruskorjattu viimeksi 1974. Talon sisällä on tehty joitain väliseinämuutoksia, mutta vanhaa kiinteää sisustusta on vielä paljon jäljellä. Myös vintillä on vanhoja esineitä, mm. kustavilaistyylliset pariovet, jotka viittaavat 1800-luvun alkuun.

Talo liittyy myös hiihtäjä Jussi Kurikkalaan, erään tiedon mukaan tämä olisi Jussin syntymäkoti.

arviointi:

MRKY 15: M, Ht, R, S

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

Inventointiaineisto. Vanhat rakennukset -projekti. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2003. Alajoki, Sari.

kohteen nimi: **Ala-Sorvari, Kivelä ja Mehtäkylän osuusmeijeri**

kunta: Kalajoki

kiinteistötunnus: 208-404-6-38

kylä/k.osa: Mehtäkylä

tyyppi: käsi- ja pienteollisuus

ajoitus: 1864-1917

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Alasorvarintien vanhojen rakennusten keskittymä sijaitsee Mehtäkylän peltoaukean laidalla metsän reunassa. Rakennusryhmä näkyy Oulaistentietä ajtaessa. Sorvarin maakunnallisesti arvokas talo sijaitsee Oulaistentien vastakkaisella reunalla ja valtakunnallisesti arvokas Jylkän talonpoikaistila noin kilometrin päässä peltoaukean toisella laidalla. Asutuksesta on osa purettu ja siirretty pois mutta jäljellä olevat Kivelän talo sekä Ala-Sorvarin neliosainen luhti muodostavat nykyisellään 2000-luvun maalaistalon ja aitan kanssa eheän neljän kantin pihan. 1920-luvun vanha meijeri sivummalla kertoo Sorvarin puhdon aktiivisesta yrittämisestä ja on tärkeä osa koko kylän pienteollisuus- ja kaupankäyntihistoriaa.

Kivelän päärakennus on kaunis ja suhteikas pohjalaistalo, jossa on hyvin säilynyt taidokkaasti tehty kaareva räystäslinja ja kaunis pikkuruudullisin ikkunoin ja nikkarittyisin koristeaihein varustettu kuisti. T-karmillisissa ikkunoissa on empirevaikutteisia päätykolmioita. Takajulkisivussa ollut kuisti näkyy vielä "varjona" seinässä. Sisätilat, huonejako ja kiinteä sisustus on hyvin säilynyt; mm. alkuperäiset, oottrauksin käsitellyt peiliovet. Maalari on perimätiedon mukaan ollut "Saukon maalari", luultavasti Merijärveltä.

Aikaisemmin samassa pihapiirissä ollut vanha, Kaarlo Sorvarin omistama asuinrakennus on purettu ja myyty Kokkolaan uudelleen pystytettäväksi. Vanhassa talossa toimi aikoinaan Osuuspankki, jonka hoitajana oli vanhaisäntä. Uusi asuinrakennus valmistui 1994. Pihalla on säilynyt vanha neliosainen luhti, joka nykyisin on kesänukkumapaikkana ja varastotilana.

Ala-Sorvarin pihapiirin ulkopuolella, sen välittömässä läheisyydessä tien varrella, on entinen Mehtäkylän Osuusmeijerin tiilirakennus, jonka yläkerrassa on asuintiloja. Sementtitiilistä pientä meijerirakennusta on sen valmistuttua kuvailtu suhteikkaaksi ja se onkin säilyttänyt edustavuutensa etualan aukkomuutosta lukuun ottamatta. Meijerissä on hyväkuntoinen konesaumakatto ja kauniit porrastetut tiiliräystäät. Sen alkuperäiset ikkunat ovat yhä jäljellä.

historia:

Mehtäkylän meijeritoiminta on kehittynyt kokonaan paikkakunnan toisten kylien meijeritoiminnasta riippumattomana. Kylän ensimmäinen meijeri perustettiin maaliskuun 18. päivänä 1885. Tämä savuojan osuusmeijeri oli samantapainen kuin paikkakunnan toisetkin kylämeijerit, aluksi kokonaan käsivoimainen, ja myöhemmin rakennettiin kirnu hevosvoimalla käytettäväksi. Meijeri oli toiminnassa tammikuuhun 1930. Toinen samanlainen meijeri sijaitsi kylän toisessa päässä Jylkän talon lähellä. Tämä meijeri paloi joulukuussa 1929.

Ajanmukaisen meijerin rakentaminen oli Mehtäkylässäkin lukuisia kertoja esillä ennen kuin se johti osuusmeijerin perustamiseen toukokuun 13. päivänä 1929. Perustamisen yhteydessä oli myös kysymys yhtymisestä Kalajoen Osuusmeijeriin ja sitä varten kokeiltiin maidonkuljetustakin jonkin aikaa. Kuljetushankaluudet talven aikana kuitenkin estivät yhtymisen toteuttamisen. Pahimpana meijeripuuhan ehkäisijänä oli paikkakysymys. Varmoja vedensaantipaikkoja meijeriä varten oli ainoastaan kahdessa paikassa, eivätkä jäsenet päässeet yksimielisyyteen paikasta. Paikkakysymyksen takia meijerin rakentaminen viivästyi vielä yhdellä vuodella, jolloin vasta pääsiin yksimielisyyteen. Meijeri rakennettiin sementtitiilestä ja varustettiin 1500 litran koneistolla. Laitoksesta tuli hyvin sopusuhtainen ja tarkoituksenmukainen. Aiemmat meijerit luovuttivat seuraajalleen omaisuutensa, ja talkoohenki oli kiitettävä. Meijeri aloitti toimintansa vuonna 1931.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, S

lähteet:

Inventointiaineisto. Vanhat rakennukset -projekti. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2003-2004. Alajoki, Sari.

Kalajoki-lehden artikkeli. Aho, E., Meijeritoiminta Kalajoella. 23.2.2012. Haettu 1.9.2014.
<http://kalajoenhistoria.blogspot.fi/2012/02/meijeritoiminta-kalajoella.html>

kohteen nimi: **Keski-Sorvari**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 408-404-14-20
kylä/k.osa: Mehtäkylä
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1722-1808
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Piha sijaitsee näkyvällä paikalla Mehtäkylään tultaessa, aivan Oulaistentien varrella, ohitse virtaa Yppäriänoja.

Päärakennuksen tarkkaa rakennusvuotta ei tiedetä, sen arvellaan kuitenkin olevan 1700-luvulta. Taloon on tehty peruskorjauksia vuosina 1977-1980, mm. sisäsauna ja eteinen. Yläkerrassa on myös kaksi kamaria. Talo on vuorattu päreillä ja siinä on alkuaan ollut avokuisti, nykyiset kuistit ovat uudisrakennelmia.

Piha on alkujaan ollut umpipiha, toinen asuinrakennus on viety Merijärvelle, pihalla ollut luhti on purettu. Pihalla on säilynyt lato, jonka arvellaan olevan vanhempi kuin päärakennus. Hieman pihan ulkopuolella on kylkiäisellä varustettu aitta, jossa on hienoja empiretyylisiä koristeaiheita. Talon läheisyydessä on vanha hirsinen rakennus, jonka kylkeen on tehty autokatos.

Pihan liittymän yhteyteen hieman etäälle päärakennuksesta on rakennettu neljä rankorakenteista talousrakennusta. Pienimuotoiset punamultamaalatut lato, kuivaamo ja konesuojat reunustavat pihatietä kertoen sotien jälkeen harjoitetusta maataloudesta.

historia:

Sorvarin suvun kantatila on perustettu Mehtäkylään ainakin jo 1620. Sorvarin talossa on asunut kalajokinen valtiopäivämies Antti Juhonpoika Sorvari. Hänen tiedetään osanneen myös ruotsin kielen, mihin viittaa hänen peruluettelossaan olleet ruotsinkieliset kirjat. Hän osallistui 1772-73 valtiopäiville, joiden aikaan hän myös kuoli. 1850 mainitaan Kalajoen pitäjässä rakennetun muutamia kyläteitä; tien rantamaantieltä Kalajoen sillan luota Metsäkylään Sorvarin taloon rakensivat Metsä- ja Taluskylän miehet. Talossa tiedetään olleen kestikievari; tilalla on säilynyt taksalista kestikievereille v. 1883.

arviointi:

MRKY 15: R, M

lähteet:

Inventointiaineisto. Vanhat rakennukset -projekti. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2003. Alajoki, Sari.

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

kohteen nimi: **Mehtäkylän kyläkaupat**

kunta: Kalajoki

kiinteistötunnus: mm. 208-404-6-6

kylä/k.osa: Mehtäkylä

tyyppi: liike-elämä ja kaupankäynti

ajoitus: 1945-1974

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: Osuuskaupan asuinliiketalo; Osuuskaupan rakennus ja lastauslaituri; Rauhanyhdistys (ent. koulu ja liiketila);

kuvaus:

Oulaistentien ja Tammelantien risteyksen välittömässä läheisyydessä sijaitsee Mehtäkylän vanha kaupallinen keskus, jossa on aikanaan ollut kahdesta kolmeen kauppaa. 1940-50 lukua edustaa yhä asuinkäytössä oleva vanha osuuskaupan asuinliiketalo sekä toiselle jo puretulle liikehuoneistolle kuulunut varastorakennus lastauslaitureineen. Tammelantien tien toisella puolella sijaitsee persoonallinen osittain mansardikattoinen vinkkelinmuotoinen vanha liike- ja varastorakennus sekä eteläpuolella hieman kauempana risteyksestä 1950-luvun hahmoon osittain uudistettu vanha seurantalotalo, joka on nykyisin Rauhanyhdistyksen käytössä.

arviointi:

MRKY15: M, H, R, S

kohteen nimi: **Mehtäkylän vanha koulu**

kunta: Kalajoki

kiinteistötunnus: 208-404-8-20

kylä/k.osa: Mehtäkylä

tyyppi: opetus ja koulutus

ajoitus: 1918-1944

ajoitusselite: 1920-luku

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Edustava 1920-luvun koulu sijaitsee metsän tuntumassa, peltoaukean reunassa, tien läheisyydessä. Kertoman mukaan koulu poistui käytöstä sotien jälkeen, kun uusi koulu valmistui 1940-luvulla.

Tiilikattoinen rakennus on sisätiloineen alkuperäisessä kunnossa lukuunottamatta veneveistämöä varten asennettuja nosto-ovia talon metsänpuoleisessa päädyssä sekä tienpuolipäädyn asuinhuoneiston 1990-luvun muutoksia. Kuistit, ikkunat, ovet ja piharakennus ovat alkuperäisessä asussaan ja edustavia.

Asukkaiden suullisen kertoman mukaan talossa sijainneessa veneveistämössä on veistetty muiden muassa Kalajoen Jukuparkin merirosvolaiva.

arviointi:

MRKY15: H, R, S

kohteen nimi: **Silvasti**
 kunta: Kalajoki
 kiinteistötunnus: 208-404--3-35
 kylä/k.osa: Mehtäkylä
 tyyppi: maa- ja metsätalous
 ajoitus: 1722-1808
 arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Poikkeuksellisen iäkkäitä rakennuksia maisemallisesti kauniilla paikalla. Silvastiin liittyy merkittävää paikallishistoriallista merkitystä.

Vanha pihapiiri, josta on jäljellä enää talousrakennukset. Aitat reunustavat kauniisti Silvastinkujaa Yppärinojan varrella sillan kupeessa. Talli-luhti muodostaa hienon pääteaiheen Silvastille ajettaessa. Niilo Silvastille kuuluva ja hänen pihapiirissään sijaitseva kookas punaiseksi maalattu talli-luhti on vanhoja aittoja nuorempi. Kokonaisuuteen liittyy myös vanhoista hirsikehistä koottu navetta.

historia:

Yppärinojan latvoilla vanhimmat talot ovat Metsälä ja Silvasti, jotka mainitaan ensimmäisen kerran 1598. Silvastin perusti Vilppu Ollinpoika Rahkoi, joka lienee ollut Pohjankylän Rahkoja. Silvastin tila on ollut samalla suvulla vuodesta 1731 asti. Silvastiin, joka tuolloin kuului vielä Taluskylään, tiedetään rakennetun pitäjän ensimmäisiin kuuluva kivilavetta 1777.

Vanhat asuinrakennukset on purettu pois. Silvastin talon historiaan liittyy kalajokinen kirkonrakentaja Sipi Pekanpoika Silvasti (1746-1790), joka suunnitteli Pyhäjärven ristikirkon ja osallistui myös Kärsämäen kirkon rakennustöihin.

arviointi:

MRKY15: M, H, R, S

lähteet:

Inventointiaineisto. Vanhat rakennukset -projekti. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2003. Alajoki, Sari.

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet. Osa 3. Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto 1993.

kohteen nimi: **Yli-Nikula**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 208-404-24-0
kylä/k.osa: Mehtäkylä
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1722-1808
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Pihapiiri on yksi ehjimpiä ja kauneimpia Kalajoella. Rakennukset ovat lisäksi poikkeuksellisen iäkkäitä. Maakunnallisesti merkittävä kohde.

Talot sijaitsevat Samulintien päässä ja ne muodostavat tiiviin ja suljetun ryhmän pellon ja metsän rajalle. Vanhan pihapiirin takana metsää vasten sijaitsevat uudemmat tuotantorakennukset.

Tiiviin neliöpihan ympärillä on kolme asuinrakennusta sekä talli-luhtirakennus. Talli-luhtirakennus on osa purettu pois. Uusin asuinrakennus on korjattu ja varustettu pesutiloilla 1970-luvulla ja uudelleen 1998. Siinä on kaarevat räystäät ja kaunis mutterikuisti nikkarityylisine ristikkokoristeluineen ja lukuisine lasiruutuineen. Vanhempi asuinrakennus on peruskorjattu 1992, jolloin mm. hirsirakennus lämpöeristettiin, ulkovuorattiin, ikkunat ja sisätilat uusittiin ja varustettiin pesutiloilla. Suunnittelijana oli rkm Rauli Mäkitalo. Vanhimpaan, vuoraamattomaan asuinrakennukseen on sijoitettu mm. lämpökeskus.

Piha on yksi hienoimmista säilyneistä neliöpihoista Kalajoella. Pihan ulkopuolella tulotien varrella on neljä aittaa, joista vanhimmat ovat 1700-luvulta. Pihapiirin lähietäisyydelle on rakennettu uusi historisoiva kartanotyylinen Kannustalo.

historia:

Mehtäkylän vanhimpiin kuuluvaan tilaan liittyy monta tarinaa: isonvihan aikana olisi perimätiedon mukaan tapettu kaikki talon asukkaat pientä tyttöä lukuunottamatta. Suvun hallussa tila on ollut 1800-luvun alusta lähtien.

arviointi:

MRKY 15: M, H, R, S

lähteet:

Inventointiaineisto. Vanhat rakennukset -projekti. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2003. Alajoki, Sari.

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet. Osa 3. Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto 1993.

kohteen nimi: **Ala-Nauha**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 208-405-1-42
kylä/k.osa: Pitkäsenkylä
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1864-1917
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Tila sijaitsee Pitkäsenkylän maakunnallisesti arvokkaalla maisema-alueella, rannan puolella Kalajoentiestä. Päärakennuksen lisäksi pihapiirissä on kaksi talousrakennusta ja sauna. Päärakennus on vaalea vaakalaudoitettu rakennus, jonka kaksikerroksisessa kuistissa on puoliympyränmuotoinen yläikkuna apilanlehtimäisine kuvioineen ja nikkarityyliset hyvin pikkutarkat ristikkokoristelut alaikkunoissa.

historia:

Ala-Nauhan tila on jaettu Nauhan tilasta. Viereen on vuonna 1998 rakennettu uusi asuinrakennus.

arviointi:

MRKY15: R, M, S,

lähteet:

Joensuu ja Vainion laitamilta – Historiaa Pitkäsenkylältä. 2010. Art Print Oy, Helsinki.

Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt 1993

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet 3. 1993. Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu.

kohteen nimi: **Etelänkylän koulu (Rantala), Keski-Naatus ja Naatus**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 208-405-2-1
kylä/k.osa: Pitkäsenkylä
tyyppi: opetus ja koulutus
ajoitus: 1918-1944
ajoitusselite: 1923
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Etelänkylän koululle saavutaan puiden reunustamaa kujaa pitkin. Tulotien varressa vanhan koulun edessä on uusi koulurakennus, jossa on alakoulun luokkahuoneet ja liikuntasali. Vanhan koulun pihassa on varastorakennus. Koulun takana virtaa Kalajoki, joka liittyy koulumaisemaan. Tällä hetkellä vanhan koulun alakerrassa on puukäsityöluokka ja esikoulu ja yläkerrassa on vuokra-asunto ja musiikkileikkikoulun tilat. Vanhan koulun katto on punainen peltikatteinen mansardikatto.

Etelänselän tien varrella sijaitseva Rantalan vanha koulurakennus on yksi Kalajoen edustavimmista ja parhaiten säilyneistä 1920-luvulla valmistuneista kyläkouluista. Toivo Salervon suunnittelema koulurakennus on valmistunut 1923. Rakennuksessa on taitekatto ja kaksi koristeellista avokuistia. Rakennus on säilyttänyt melko hyvin alkuperäisyytensä myös myöhemmissä korjauksissa. Vieressä on v. 1953 valmistunut koulun laajennus, ja tätäkin rakennusta on laajennettu 1990. Koulun pihalle johtaa kaunis koivukuja.

Lähellä koulua sijaitsevat Keski-Naatus ja Naatus ovat alkuaan samaa taloa. Keski-Naatuksen asuinrakennus on hienosti alkuperäisen asun säilyttänyt 1870-luvulla rakennettu hirsitalo. Rakennus on alkuaan ollut Naatuksen talon palvelijoiden puoli ja sen pohjakaava eroaa tavanomaisesta keskeistupapohjakaavasta. Halosen suku on ostanut talon 1930-luvulla, jolloin sitä on peruskorjattu. Pihajulkisivulla on kaunis avokuisti ja rakennuksessa on hirsiprofiloidut räystäät.

Naatuksen päärakennus on myös iäkäs. Sitä on peruskorjattu 1965, jolloin mm. alapohja on betonoitu ja ikkunat vaihdettu nykyisenmallisiin. Pihapiirissä oleva aitta on 1800-luvulta.

Lähes vastapäätä toisiaan sijaitsevat Naatuksen ja Keski-Naatuksen talot muodostavat ikään kuin portin Etelänselän tien mutkaan lähelle koulua.

historia:

Koulu on rakennettu vuonna 1923. Sen on suunnitellut arkkitehti Toivo Salervo. Koulu on uudistettu ja saneerattu 1990.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, S, T

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt 1993

Inventointiaineisto. Vanhat rakennukset -projekti. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2003. Alajoki, Sari.

kohteen nimi: **Kivirinta**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 208-405-15-3
kylä/k.osa: Pitkäsenkylä
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1722-1808
ajoitussele: osa päärakennuksesta periytyy 1700-luvulta
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Kivirinnan pihapiiri kuuluu Pitkäsenkylän viljelymaisema-alueeseen. Vanha maalaistalo sijaitsee rannan puolella avokallion päällä. Se rakentuu osittain korkean luonnonkivijalan päälle. Perustuksen alla olevaan kellariin johtavat ovet kivijalasta. Korkeimmalla kohdalla on vanha päärakennus ja tien varressa on vanha navetta ja liiteri. Liiterin toisessa päässä on näkyvissä hirsiseinää, toinen pää on lautarakenteinen. Aittaa on korotettu ja jatkettu. Katto on huopaa. Navetan keskiosa on muurattu tiilestä. Navettaa on nähtävästi jatkettu lautarakenteisena kumpaankin suuntaan. Uusi, kaksi huoneistoa käsittävä päärakennus on rakennettu sivuun vanhasta pihapiiristä. Sen pihapiiriin liittyy myös sauna.

historia:

Vanha talo on rakennettu 1700-luvulla ja laajennus Kalajoentien puolelle 1890. Nykyisten omistajien suvulla tila on ollut vuodesta 1838.

arviointi:

MRKY15: R, H, M, S

lähteet:

Joen ja vainion laitamilta – Historiaa Pitkäsenkylältä. 2010. Art Print Oy, Helsinki.

Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt 1993

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet 3. 1993. Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu.

kohteen nimi: **Nauha (Yli-Nauha)**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 208-405-4-72
kylä/k.osa: Pitkäskenkylä
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1864-1917
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Nauhan tila kuuluu Pitkäskenkylän maakunnallisesti arvokkaaseen maisemakokonaisuuteen. Kylärakenteelle tyypillisesti tila sijaitsee joen puolella Kalajoentiestä. Tilaan kuuluu asuinrakennuksen lisäksi perimätiedon mukaan Kalajoen ensimmäinen betoninavetta, jota on muutettu osittain autotalliksi. Samassa pihapiirissä Nauhan tilan kanssa on Luhtiolan tila. Luhtiolan päärakennukseen on tehty matala lisäsiipi ja aukkomuutoksia. Luhtiolalla on pihapiirissä myös kaksikerroksinen ja kolmiosainen luhti-tallirakennus. Siinä on profiloidut hirsiräystäät.

historia:

Nauhan tila on kolmas tila, joka on erotettu Myllylästä (Myllylä), joka oli Pitkäskenkylän varhaisempia tiloja. Nauhan tilan perustaminen ajoittuu vuoteen 1630. Ruotsinkielinen kauppakirja on vuodelta 1712. Asuinrakennus, joka on rakennettu 1800-luvulla, on kokenut useita muutostöitä. Peruskorjaukset on tehty 1960-luvulla ja 1986. Alkuperäistä hirsirunkoa on jatkettu, ja vuonna 1927 koko rakennusta korotettiin. Sodan jälkeen rakennukseen tehtiin kuisti, joka kuitenkin on vaihdettu viimeisimmässä peruskorjauksessa. Nykyinen kuisti on kaksikerroksinen niin, että toinen kerros on parveketta. Samassa peruskorjauksessa alapohja betonoitiin ja huonejärjestykseen tehtiin joitakin muutoksia. Ikkunat on vaihdettu.

arviointi:

MRKY15: H, M

lähteet:

Joen ja vainion laitamilta – Historiaa Pitkäskenkylältä. 2010. Art Print Oy, Helsinki.

Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt 1993

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet 3. 1993. Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu.

kohteen nimi: **Niemelä**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 208-405-4-61
kylä/k.osa: Pitkäsenkylä
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1864-1917
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Niemelän tila kuuluu maakunnallisesti arvokkaaseen Pitkäsenkylän maisemakokonaisuuteen. Kalajoentieltä johtaa koivukuja vanhaan pihapiiriin, jossa on 1800-luvun tyyppilinen maatilän päärakennus, 1920-luvun puojirakennus, aitta ja villiintymään päässyt kaunis puutarha pihlajineen. Rakennus sijaitsee jokirannassa.

historia:

Tila on kuulunut Nauhan taloihin. Asuinrakennusta on jatkettu ja korotettu. Ullakolla on hirsipääty, josta taloa on nostettu rankorakenteisesti. Talo on peruskorjattu 1960-luvulla, jolloin talosta erotettiin sauna. Tämä on aiheuttanut välikaton putoamisvaaran, koska saunan tieltä poistettiin kantavia rakenteita. Vanha navetta on jäänyt uusien omistajien pihapiiriin.

arviointi:

MRKY15: H, M, S

lähteet:

Joensuu ja Vainion Iittilä – Historiaa Pitkäsenkylältä. 2010. Art Print Oy, Helsinki.

Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt 1993

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet 3. 1993. Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu.

kohteen nimi: **Tavasti (Saukko)**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 208-405-15-35
kylä/k.osa: Pitkäsenkylä
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1809-1863
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Vastapäätä Kivrintaa Kalajoentien peltojen puolella sijaitsevan tilan neliönmuotoisen avaran pihapiirin muodostavat klassistinen suhteikas asuinrakennus tien vieressä, suuri vinkkelimuotoinen navetta sekä uudempi saunarakennus.

Päärakennus on vaakaponttilaudalla verhoiltu hirsirakennus. Sen nurkkapilasterit on pohjalaisittain verhoiltu alaosaan vaakasuuntaisella laudalla. Päärakennuksen perustus on luonnonkiveä ja katto on katettu tiilin.

historia:

Päärakennus on rakennettu 1800-luvulla ja se on peruskorjattu 1960- ja 1980-luvulla. Tiilinavetta on vuodelta 1952-53.

arviointi:

MRKY15: R, H, M, S,

lähteet:

Joensuu ja Vainion laitamilta – Historiaa Pitkäsenkylältä. 2010. Art Print Oy, Helsinki.

Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt 1993

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet 3. 1993. Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu.

kohteen nimi: **Entinen poikakansakoulu (Kansalaisopisto)**

kunta: Kalajoki

kiinteistötunnus: 208-406-53-52

kylä/k.osa: Pohjankylä

tyyppi: opetus ja koulutus

ajoitus: 1864-1917

ajoitusselite: 1888

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Kalajoentien varressa sijaitseva entinen Pohjankylän koulu, joka nykyään on kansalaisopiston käytössä. Rakennus muodostaa viereisen Ojalan asuin- ja liikeyrityksen kanssa kaupunkikuvassa kiinnostavan 1800-luvun monivaiheista kaupunkirakentamista edustavan kokonaisuuden. Maisemakokonaisuuteen liittyy rakennusten edustan puistoalue, joka tuo vehreyttä Kalajoentien kaupunkikuvaan.

Pohjankylän koulu on vuonna 1885 valmistunut hirsirunkoinen satulakattoinen 1½-kerroksinen koulurakennus. Pohjankylän vanha koulu on merkittävä osa Kalajoentien raittia. Sitä on luonnehdittu talonpoikaiseksi empiirerakennukseksi.

Rakennus noudattaa mittasuhteiltaan ja ilmeeltään perinteistä pohjalaistaloa, ikkunoiden päällä olevat koristeelliset palkit tuovat rakennukseen juhlallista empirehenkeä. Rakennuksella on komea lohkokivisokkeli ja katteena on punertava konesaumattu pelti. Pihan puolella on satulakattoinen leveä myöhemmissä korjauksissa nykyilmeensä saanut sisäänkäyntikuisti. Länsipäätyyn on yläkerroksen poistumistieksi asennettu metallirakenteinen kierrepörräs. Avoräystästä kiertävä sveitsiläistyylinen listoitusta saattaa olla myöhempi lisäys. Rakennusta peruskorjattiin 1988-1989, jolloin mm ikkunat uusittiin. Julkisivut on mahdollisesti samaan aikaan lisälämmöneristetty ja verhoiltu keskileveällä vaakapaneelilla. Rakennuksen ilme on korjauksista huolimatta varsin hyvin säilynyt.

Pohjankylän vanha koulu muodostaa parin Ojalan talon kanssa, joka sijaitsee aivan koulun vieressä linjassa, ja on myös rakennettu Lankilan maille. Koulun ja Ojalan edessä on puutarha talojen ja Kalajoentien välissä. Pohjankylän vanhan koulun takana sijaitseva Pohjankylän koulu, rapattu 50-luvun koulurakennus, tuo alueelle uudempiä kerrostumia.

historia:

Poikakansakoulun perustamisesta päätettiin vuonna 1885, ja piirustusten teko annettiin tehtäväksi rakennusmestari A.G. Östmanille. Kuitenkin vielä samana vuonna kuntakokous päätti, että koulu rakennettaisiin talonmies Aukusti Pahikkalan piirustusten mukaan. Koulu valmistui todennäköisesti samana vuonna, mutta hirsirakennus vuorattiin vasta vuonna 1888, kun se oli ehtinyt jo laskeutumaan. Keltaiseksi rakennus maalattiin vuonna 1889. Kansalaisopiston käyttöön rakennus siirtyi vuonna 1979. Pihassa ollut toinen vanha koulurakennus purettiin vuonna 1988. Koulu on peruskorjattu vuosina 1988-89, jolloin ikkunat vaihdettiin.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, S

lähteet:

Haarala, Seija. 1996. Kalajoki, Pohjankylä – Kanta-alueen, Plassin sekä Merenajan osa-alueitten rakennuskaavan muutos, Rakennuskulttuuriselvitys. Kalajoen kunta, kaavoitustoimi, Kalajoki.

Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt 1993

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet 3. 1993. Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu

kohteen nimi: **Kalajoen kotiseutumuseo**

kunta: Kalajoki

kiinteistötunnus: 208-406-2-9

kylä/k.osa: Pohjankylä

tyyppi: kulttuuri

ajoitus: 1809-1863

ajoitusselite: rakennukset luultavasti 1800-luvulta

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: 1 Asuinrakennus; 2 Luhti; 3 Tuulimylly;

kuvaus:

Museoalue sijaitsee Kalajoen keskustassa sillan kupeessa saarella maisemallisesti hienolla paikalla. Käynti museoalueelle on Kalajoen ylittävältä sillalta, piha avautuu joelle ja saaren ja keskustan välistä menee kapea uoma. Piha on avointa nurmikkoa, saaren kärjessä kasvaa haapoja.

Kalajoen kotiseutumuseon omistaa Kalajoen kaupunki ja toiminnassa on mukana Kalajoen kotiseutuyhdistys. Siltasaareen on siirretty Törnvallin talo 1964, luhti 1977 ja tuulimylly 1978. Lisäksi pihassa on pieni liiteri ja kioskirakennus. Museossa pääasiassa asuinrakennuksessa on esillä herännäisyyteen liittyvää esineistöä, huonekalukokoelma, talonpoikaisesineistöä ja valokuvia. Asuinrakennus, luhti ja tuulimylly 1800-luvulta siirrettyinä maisemallisesti keskeiselle paikalle kertovat paikallisesta rakennusperinteestä.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet 1-3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto 1993:

Pohjois-Pohjanmaan museot, toim. Terttu Pellikka, Pohjois-Pohjanmaan museo 1987

Museoita Pohjois-Pohjanmaalla, toim. Päivi Haapasaari, Pohjois-Pohjanmaan museo 2002

Suullista tietoa antanut Aila Siirilä 4.10.2005

kohteen nimi: **Kalajoen Osuuskauppa**
 kunta: Kalajoki
 kiinteistötunnus: 208-406-2-139
 kylä/k.osa: Pohjankylä
 tyyppi: liike-elämä ja kaupankäynti
 ajoitus: 1945-1974
 ajoituselie: 1940
 arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Kalajoentien ja Mehtäkyläntien risteyksessä hyvin näkyvällä paikalla seisova 1940 rakennettu funktistyylinen entinen osuuskaupan rakennus. Kuutiomaiseen, loivalla pulpettikatolla varustettuun 2-kerroksiseen rakennukseen liittyy joen puolella koko julkisivun mittainen päädyistään pyöristetty parveke, joka on aikanaan palvellut toisen kerroksen ravintolatilaa. Myös parvekkeen alapuoliseen julkisivuun ja etelänurkkaan liittyy erityistä artikuloitua, joka kuitenkin on jäänyt myöhemmän peltiverhouksen ja levytettyjen ikkunoiden taakse. Eteläjulkisivulla on lisäksi suuri pyöreä ikkuna, joka luo kontrastia teräville kulmikkaille muodoille. Julkisivu on aiemmin ollut valkeaksi rapattu ja länsipuolista julkisivua ovat jäsentäneet 2-kerroksen ikkunanauha sekä maantasokerroksen suurien myymäläikkunoiden nauha. Ikkunoiden päällä on aikanaan ollut markiisisuojat.

historia:

Kalajoen Osuuskauppa perustettiin maalaisseuran aloitteesta vuonna 1917 ja siitä tuli merkittävä kilpailija Kalajoen Kauppa Oy:lle, joka sitten osuuskaupan synnyttyä pian lakkautettiin. Kauppa Oy:n liikehuoneisto siirtyi osuuskaupalle. Rakennus oli tavallinen talonpoikaistalo, joka oli otettu liikekäyttöön. Liikehuoneisto oli päädyssä ja sen perässä konttori ja asuinitilat. Alkujaan kaupan ympärillä on ollut puu- ja kasvitarha-alue, joka myöhemmin on jäänyt maantien alle.

Päämyymälä uusittiin vuonna 1931. Rakennus korotettiin kaksikerroksiseksi, siihen laitettiin suuret näyteikkunat ja pääsisäänkäynti siirrettiin päädyistä julkisivun keskelle. Rakennus edusti tyyliltään klassismia. Viereinen asuinrakennus korjattiin ja laajennettiin henkilökunnan käyttöön. Myös vanhojen talousrakennusten tilalle suunniteltiin uusi varasto. Piirustukset kaksikerroksiseen, betonitiiliseen keskus- ja viljavarastoon teki arkkitehti Riihimäki SOK:n piirustusosastolta. Viereinen Orellin kiinteistö ostettiin osuuskaupalle ja siihen sijoitettiin ruokatavaramyymälä. Tien toiselle puolelle rakennettiin autotalli, sauna ja pesutarakennus.

Uusi vaihe osuuskaupan historiassa oli uuden, valkoiseksi rapatun funktionalistisen liikerakennuksen pystyttäminen 1940-luvun taitteessa vanhan myymälän jatkoksi. Piirustukset laati arkkitehti Larkka SOK:n rakennusosastolta. Toinen kerros tuli kokonaan ravintola Kultakalan käyttöön. 1960-luvulla vanha myymälä purettiin, ja tilalle rakennettiin uusi tasakattoinen laatikkokauppa, normimyyymälä, joka vakiintui keskusliikkeitten myymälärakentamistavaksi. Vanha funktismyyymälä päällystettiin aaltopellillä. Koska toimitusjohtajan asunto oli sijainnut vanhassa puurakennuksessa, ostettiin Närhisen kiinteistö osuuskaupalle. Nykyinen tyyppimyyymälä korvasi jälleen edeltäjänsä, ja valmistuessaan se jätti vanhan funktisrakennuksen tyhjilleen.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, T

lähteet:

Inventointiaineisto. Vanhat rakennukset -projekti. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2003. Alajoki, Sari.

Kalajoen kaupunki. 2013. Rakennetun kulttuuriympäristön selvitys. Selvitys osana Kalajoen keskustan osayleiskaavaa. Stadionark.

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet. Osa 3. Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaaliitto 1993.

kohteen nimi: **Kivioja**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 208-406-1-58
kylä/k.osa: Pohjankylä
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1864-1917
ajoitusseleite: 1860-luku
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Talo sijaitsee lähellä Kalajoen keskustaa, Kalajoentieltä hieman pohjoiseen, joen pohjoispuolella. Talolle johtaa pitkä koivukuja, ja keltainen rakennus näkyy hyvin Kalajoentielle koivukujan päästä. Pihalla säilynyt lisäksi kookas vilja-aitta sekä kantikkain vanhan rakennuksen kanssa tehty uudempi pitkä, mutta vaatimaton 1980-luvun maatilan päärakennus. Muu vanha rakennuskanta hävinnyt.

Talon itäpääty hirrestä on korkealla lohkokiviperustalla, länsipäätyä on jatkettu rankorakenteisesti betonisokkelein. Sisäpuoli säilyttänyt hyvin alkuperäisen asunsa, mm. salissa multapenkkirakenteisen lattian vanhat lattialankut paikallaan. Samoin sisäovet ja ikkunat. Itäpäätyyn laitettu aikanaan korkeammat ikkunat, koska nykyisen vanhan isännän äiti halunnut lisää valoisuutta huoneisiin. Vanhat ikkunat siirretty 1941 rakennettuun lasiverantaan. Sisällä itäpäädyn kamareissa keltalasitteiset pyöreät kaakeliuunit koristelistareunuksin. 1931 rakennetussa keittiöpäädyssä komea takkakuunio- ja kompleksi.

historia:

Tila perustettu 1754 kruununuudistilaksi Pohjankylän takamaille Kiviojaksi nimetyn pienen puron itäpuolelle. Renki Niilo Matinpoika Metsälä ja hänen tuleva appiukkonsa, kyytirättäri Tuomas Lerbeck aikoivat ryhtyä viljelemään tilaa 1752, ja paikalla pidettiin tarkastus. Kyytirättäri oli asunut tilaa jo monia vuosia, ja paikalla oli jo rakennuksia ja ympärillä peltoja. Mm. parituparakennus ja piha-aitta, talli, navetta ja rehulato, ja ulkopuolella pihaa pylvasaitta ja sauna. Naapurien vastustuksesta huolimatta entisestä torpasta tuli kruununuudistila 1754. Talon omistanut Matti Kivioja oli 1700-luvun lopulla pitäjän yksi ahkerimmista perunanviljelijöistä.

Nykyisen omistajan suku ostanut tilan nk. Laukku-Matilta 1849. Talo on tiettävästi valmistunut 1862, rakennuspuut on perimätiedon mukaan uitettu ylämailta. Vuotta aikaisemmin valmistuneeseen isoon aitaan saatu puu omasta metsästä. Talon on rakentanut kalajokisen rovasti ja kansanedustaja V. H. Kiviojan isoisä, joka oli ollut kauppamies, käynyt kauppamatkoilla aina Pietarissa saakka.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M

lähteet:

Inventointiaineisto. Vanhat rakennukset -projekti. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2003. Alajoki, Sari.

kohteen nimi: **Laitala**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 208-406-12-41
kylä/k.osa: Pohjankylä
tyyppi: liike-elämä ja kaupankäynti
ajoitus: 1864-1917
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Laitalan tila sijaitsee näkyvällä ja tärkeällä paikalla Pohjankylän raitilla kohdassa, missä Kasarmintie painuu valtatie alii Plassin puolelle. Tila sijaitsee liikenteen solmukohdassa, mutta muodostaa silti rauhallisen puistomaisen pihan koivujen keskelle. Nyt Laitalaan kuuluu vain päärakennus ja yksi punainen lautaverhoiltu piharakennus. Talousrakennuksia on todennäköisesti ollut useita, mutta ne ovat kaikki hävinneet. Laitalan toisella puolella on kristillinen opisto ja toisella puolella rapattu lasipajarakennus.

Päärakennus on saanut nykyisen muotonsa, kun kaksi rakennusta on yhdistetty. Tämä selittää rakennuksen poikkeuksellisen hahmon. Pohjalaistyyliiset rakennukset on liitetty kulmittain yhteen. Etupihalla on kolme kuistia: yksi sijaitsee talon sisäkulmassa ja on mutterinmallinen, toinen on yksikerroksinen ja kolmas kaksikerroksinen. Talon etupuolella olevassa siivessä on vielä yksi ulko-ovi. Talo on perustettu luonnonkiville ja se on rakennettu hirsistä ja verhottu keltaiseksi maalatulla vaakalaudalla. Katto on katettu tiilillä. Tarkkaa tietoa talojen iästä ei ole, mutta ullakolla on merkintä 6.8.1880, mikä voi viitata talojen yhdistämisen ajankohtaan.

historia:

Laitalan tilan nimi on ennen ollut Jussila ja sitä sanotaan nykyisin myös Vanha-Jussilaksi. Talosta löytyy tietoa jo 1500-luvulta. Se oli yksi 16 talosta, jotka mainittiin Pohjankylästä vuoden 1597 kymmenysluettelossa. Vuoteen 1860 asti tilan maita ei oltu jaettu. Veroäyrien mukaan talo oli varakas 1800-luvulla, ja kauppa ja teollinen toiminta liittyivät tilaan vahvasti. Talo on toiminut kestiekivarina, liiketalona ja matkustajakotina. Se on ollut myös kasarmiina vuosina 1915-18. Pihalta purettu talousrakennus oli lyijykynätehdas.

arviointi:

MRKY 15: H, R, M

lähteet:

Haarala, Seija. 1996. Kalajoki, Pohjankylä – Kanta-alueen, Plassin sekä Merenajan osa-alueitten rakennuskaavan muutos, Rakennuskulttuuriselvitys. Kalajoen kunta, kaavoitustoimi, Kalajoki.

Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt 1993

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet 3. 1993. Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu

kohteen nimi: **Lepistö**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 17-116
kylä/k.osa: Pohjankylä
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1809-1863
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Lepistönperä liittyy etelässä Plassin vanhaan markkinapaikkaan. Muinoin Plassintiestä Lepistöntieksi vaihtuva tie on päättynyt Lepistöön. Ympärillä on viljelysaukeita ja Lepistönperän vanhaa rakennuskantaa sekä jälleenrakennuskauden asutusta. Paikallisesti arvokkaat Saaristen piha (Lepistöntie 51), Alkula (Lepistöntie 15) ja Puistola (Lepistöntie 2) muodostavat yhdessä Lepistön rakennusten sekä jälleenrakennuskauden pihapiirien kanssa miellyttävän jatkon Plassin merkittävälle alueelle.

Nykyinen päärakennus on palanut pahoin 1999, mutta on sen jälkeen korjattu esimerkillisesti uuteen uskoon. Alkuperäistä on mm kuisti ikkunoineen, myös muut ikkunat ovat pääosin vanhoja. Samoin sisällä on alkuperäisiä lankkulattioita ja peiliovia. Ullakkokerros on rakennettu uudelleen asuttavaksi. Myös vanha renkitupa on kunnostettu vierastaloksi. Aitta pihalla on uudisrakennus, alkuperäinen aitta on siirretty Tapiontuvalle. Pihaan johtaa kaunis koivukuja ja porttina on vanhat graniittipaadet.

historia:

Lepistön nimi mainitaan ensi kerran arkistolähteissä 1595. Se on ollut kruunutilana 1700-luvulla. Maakirjamerkintä v. 1806 mainitsee tilan olleen vallesmannin virkapuustelli. Talo on Lepistön kantatila joka on sittemmin jaettu neljään osaan.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, S

lähteet:

Inventointiaineisto. Vanhat rakennukset -projekti. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2003-2004. Alajoki, Sari.

kohteen nimi: **Merenoja**
 kunta: Kalajoki
 kiinteistötunnus: 208-406-13-62
 kylä/k.osa: Pohjankylä
 tyyppi: maa- ja metsätalous
 ajoitus: 1864-1917
 ajoituselite: navetta 1939
 arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Koivukujan päässä Kalajoen keskustassa sijaitseva Merenojan tila muodostaa umpipihan. Pihapiirissä on kaksi asuinrakennusta ja kaksi talousrakennusta. Pienempi asuinrakennus on vanha hirsirakenteinen luonnonkiville perustettu perinteinen talonpoikaistalo. Talo on verhoiltu pystylaudoin ja se on maalattu punaiseksi. Soma avokuisti koristaa sisäänkäyntiä. Suurempi asuinrakennus on klassistinen pohjalaistalo. Se on hirsirakennus, joka on verhoiltu keltaiseksi maalatulla vaakaponttilaudalla. Kuisti on kaksikerroksinen ja sen yläkkena on puoliympyränmuotoinen, mikä on alueelle tyypillistä. Taloon on tehty laajennus. Pihapiirin jatkeena tulotien vieressä on vanha, pieni, kaksikerroksinen aittarakennus. Aitan takana on korkea puoliksi sementtitiilinen navettarakennus, joka näkyy kylälle. Se on rakennettu 1939. Navetassa on korkea näyttävä säterikatto ja puoliympyränmuotoiset haukkaikkunat päissä.

historia:

Talosta on maininta vuoden 1547 kymmenysluettelossa. 1600-luvulla se oli pappilana, ja papin viljeltävänä, kun pappi kuitenkin asui itse muualla. Isovihan aikana tila autioitui, ja tila sai uudet asukkaat 1730-luvulla. Tila oli yhdysviljelyksessä Pohjankylän Anttilan kanssa. Merenoja säilyi halkomattomana vuoteen 1860 asti, vaikka muita tiloja jaettiin paljon. 1800-luvulla talon isäntänä oli esimerkillinen maanviljelijä ja maakauppias Jaakko Merenoja. Hän hankki ensimmäisenä Kalajoelle tärkeitä maatalouskoneita muiden seurattessa perässä ja harjoitti kauppaa ostamalla ja myymällä viljaa, tervaa, voita ja messinkiromua valumateriaalina. Merenojan suku kuului Kalajoen vaikuttajiin, ja talo oli myös Santaholman omistuksessa.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, S

lähteet:

Haarala, Seija. 1996. Kalajoki, Pohjankylä – Kanta-alueen, Plassin sekä Merenojan osa-alueitten rakennuskaavan muutos, Rakennuskulttuuriselvitys. Kalajoen kunta, kaavoitustoimi, Kalajoki.

Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt 1993

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet 3. 1993. Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu

kohteen nimi: **Omapohja (Entinen Kalajoen Säästöpankki)**

kunta: Kalajoki

kiinteistötunnus: 208-406-6-4

kylä/k.osa: Pohjankylä

tyyppi: liike-elämä ja kaupankäynti

ajotus: 1864-1917

ajoitusselite: 1915

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Kalajoentien tunnusomaiseksi osaksi muodostunut suurikokoinen entinen Kalajoen Säästöpankki vuodelta 1915. Rakennus on paikkakunnan ainoa säilynyt jugend-piirteitä omaava rakennus.

Aumakattoiseen hirsirakennukseen liittyy korkea keskeisesti sijoittuva satulakattoinen poikkisiipi. Poikkisiipeä on myöhemmissä muutoksissa laajennettu pihan puolella ja ikkunajakoa on muutettu. Myös eteläjulkisivun kuisti on myöhempi lisäys. Rakennuksella on lohkokivisokkeli ja katteena on punertavaksi maalattu vanha palapelti. Umpiräystäitä koristaa nikkarityylinen profiililista, jota on myös käytetty julkisivun listoituksessa. Julkisivupanelointi on jaettu pysty-vaaka-pysty-suuntaisiin kenttiin. 1. kerroksen vanhat sirolinajaiset ja suurikokoiset jugendtyyliset ikkunat ovat säilyneet, mutta mm. poikkisiiven kohdalla on tehty ikkunamuutoksia. Ullakkokerroksen ikkunat ovat kaksijakoisia myöhemmältä ajalta. Myöhemmistä muutoksista huolimatta on rakennus hyvin säilyttänyt vanhan ja arvokkaan ilmeensä Kalajoentien kaupunkikuvassa.

historia:

Kalajoen Säästöpankin rakennus valmistui 1915. Aikaisemmin pankki oli toiminut Merenojan, Ventelän ja Hakalan taloissa, Kalajoen kauppayhtiön tiloissa, Pohjankylän kansakoulun tiloissa ja Himangan talossa. Rakentajina olivat rakennusmestari Kyösti Himanka ja kauppias Leander Rahko. Rakennuksen piirustukset ovat Kyösti Himangan signeeraamia. Pankkitilojen lisäksi rakennuksessa oli vuokrattava kansliahuone ja kassaholvi, jotka tulivat Kalajoen kunnan käyttöön. Talossa oli myös suuri juhlasali, joka oli 1940-luvulla Petsamon kunnan käytössä. Vuonna 1948 salista tehtiin neljä toimistohuonetta, jotka vuokrattiin Kalajoen kunnalle. Vuonna 1957 pankkisaliin tehtiin arkkitehti Elsi Borgin suunnitelman mukaan uusi pankkitiski. Säästöpankki rakensi uuden toimitalon vuonna 1967, ja samana vuonna muutettiin kunnan käytössä olleet tilat asunnoiksi rakennusmestari Arvo Säilynojan piirustusten mukaan.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, S, T, I

lähteet:

Kalajoen kaupunki. 2013. Rakennetun kulttuuriympäristön selvitys. Selvitys osana Kalajoen keskustan osayleiskaavaa. Stadionark.

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet. Osa 3. Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto 1993.

kohteen nimi: **Pahikkala**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 208-406-9-116
kylä/k.osa: Pohjankylä
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1809-1863
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Kalajoen kirkonkylän pääraitilta lähtevän Venteläntien varrella sijaitseva edustava, 1800-luvun alusta oleva komea pohjalaistalo, joka on ollut Santaholma Oy:n perustajan Antti Santaholman (Pahikkala) kotitalo.

Pahikkalan tila sijaitsee Venteläntien varressa. Etupiha jää talon pohjoispuolelle ja siinä on päärakennusta vastapäätä varastorakennus ja tien vieressä paikalle siirretty leivintupa. Takapihalla päärakennuksen eteläpuolella on grillirakennus, autotalli ja välipohjallinen muualta paikalle siirretty aittarakennus.

Aiempaa Pahikkalan maatilan pihapiiriä ympäröi nykyään vehreä, pääosin 1-kerroksisten harjakattoisten pientalojen alue. Suurikokoinen vanha päärakennus erottuu edelleen komeasti katukuvassa. Pihapiiri on puutarhamaisena hoidettu, ja sitä rajaa tielle maalattu säleaita, jossa on kaunis puurakenteinen portti.

Satulakattoinen 1,5-kerroksinen näyttävä talonpoikaisrakennus on 1800-luvulta. Se on yksityiskohdiltaan ja mittasuhteiltaan tavanomaista komeampi. Erityispiirteitä ovat korkea kellarillinen kivijalka ja 6-kulmainen mutterikuisti, joka on tehty 1800-luvun lopulla rakennusmestari A.G. Östmanin suunnitelmien mukaan. Kuistissa on helmponttivuoraus ja pieniruutuiset ikkunat. Julkisivuissa on keltainen pystyrimavuoraus, 6-ruutuiset uusitut ikkunat, joiden kehyksessä peilaihe ja profiloitu otsalauta. Muita erityispiirteitä ovat näyttävä porrastettu räystäslaatikko ja päätyjen massiiviset kissanpenkit. Pitkien sivujen yläikkunat ovat matalat, lyhyillä sivuilla päädyissä on korkeat ikkunat. Kellariin mennään etupihan puolelta ulkokautta. Rakennuksen pohjakaavana on keskeistupa ja tuvan päässä kaksi peräkamaria. Rakennus on peruskorjattu vuonna 1965, jolloin asennettiin keskuslämmitys, purettiin kaakeliuunit ja vaihdettiin ikkunat. Lohkokivisokkeli on myöhemmin ohuesti slammattu. Uusi omistaja on vaihtanut 60-luvun ikkunat pois vanhan tyylisiin kuusiruutuisiin ikkunoihin. Julkisivukorjauksista huolimatta on rakennus varsin hyvin säilyttänyt perinteisen ilmeensä.

Pihapiiriin on siirretty yksi vanhempi hirsipintainen, pitkänurkkainen punamullattu 2-kerroksinen aitta. Aitan ikä ei ole tiedossa, mutta se lienee ainakin 1800-luvulta. Muut talousrakennukset ovat uudehkoja. Aittoja oli alun perin enemmän ja sauna sijaitsi etelämpänä Virkalintien paikkeilla.

historia:

Pahikkala on Kalajoen ja Pohjankylän vanhimpia taloja, ja ilmeisesti perustettu keskiajalla. 1540-luvulla tila oli jaettu neljäksi taloksi. Nykyisen päärakennuksen kivijalassa on vuosiluku 1810. Pihapiirissä on ollut myös toinen 1800-luvun asuinrakennus, Rantala, joka on purettu.

Kuistin on tehnyt 1800-luvun lopulla Anton Lankila rakennusmestari A.G. Östmanin suunnitelmien mukaan. Pihapiirissä on ollut myös toinen, vuonna 1989 purettu asuinrakennus, Rantalan talo, jonka kivijalassa oli vuosiluku 1878. Santaholman suvun historia liittyy Pahikkalan taloon, sillä talo on Santaholma Oy:n perustajan Antti Pahikkalan (myöh. Antti Santaholman kotitalo). Pahikkalassa on toiminut kestikievari.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, S

lähteet:

Haarala, Seija. 1996. Kalajoki, Pohjankylä – Kanta-alueen, Plassin sekä Merenjoen osa-alueitten rakennuskaavan muutos, Rakennuskulttuuriselvitys. Kalajoen kunta, kaavoitustoimi, Kalajoki.

Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt 1993

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet 3. 1993. Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu

Sauli Saari, haastateltu 12.6.2013

kohteen nimi: **Rahkola**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 208-406-53-52
kylä/k.osa: Pohjankylä
tyyppi: sairaanhoito ja sosiaalihuolto
ajoitus: 1918-1944
ajoitusselite: 1920-luku
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Ilmeeltään ja mittasuhteiltaan poikkeuksellisen komea 1920-luvun klassismin aiheita omaava entinen kunnalliskodin rakennus. Kokonaisuuteen kuuluu lisäksi piharakennus ja suurikokoinen säterikattoinen sementtitiilinavetta.

Pohjankylän pohjoispuolella entisillä Rahkolan mailla Lankilantien varressa männikössä sijaitsee Kalajoen entinen vanhainkoti. Pihapiiri on kalustettu ja aidattu päiväkodin käyttöön. Pihassa kasvaa suuria mäntyjä ja pensaita. Vanhan kunnalliskodin rakennuksen länsipuolelle on myöhemmin 1900-luvun lopulla toteutettu suurikokoinen arkkitehtuuriltaan moni-ilmeinen vanhainkoti.

Mittasuhteiltaan ja arkkitehtuuriltaan 1920-luvun klassismia edustava komea vanha kunnalliskodin rakennus on nykyään päiväkodin käytössä. 1-kerroksiseen hyvin pitkään ja syvärunkoiseen aumakattoiseen rakennukseen liittyy keskeinen korkeampi 2-kerroksinen poikkipääty, jossa on satulakatto. Korkeampi keskeisosassa on korostettu levein pilasteriaihein. Nykyinen keltaiseksi maalattu pystypaneelivuoraus on myöhemmältä ajalta, myös kaikki ikkunat on uusittu 1960-luvun tyyliin. Alkuperäiset ikkunat olivat suurikokoisia 6-ruutuisia ikkunoita, keskeisosassa oli suuremmat ikkunakentät. Myöhempiä lisäyksiä ja muutoksia ovat metalliset poistumistieportaat. Muilta osin on rakennus varsin hyvin säilyttänyt alkuperäisen ilmeensä, ja se muodostaa poikkeuksellisen komean esimerkin aikakautensa kunnallisesta rakentamisesta.

Pihan satulakattoinen talousrakennus lieenee myös 1920-luvulta. Rakennuksessa on keltainen lomautavuoraus, pohjoispuolella on koko julkisivulla sisäänvedetty suojaisan katos. Ovet ja ikkunat on korostettu ristiin menevillä muotoiluilla vuorilaudoilla.

Pihapiirin pohjoispuolella on suurikokoinen tilaan liittyvä säterikattoinen sementtitiilirakenteinen navetta samalta aikakaudelta.

historia:

Kunnalliskodin alkuna Santaholma Oy lahjoitti Kalajoen kunnalle yhtiön omistaman Rahkolan perintötilan sosiaaliin tarkoituksiin. Tila oli pidettävä kokonaisena, ja siihen sai lahjakirjan mukaan rakentaa kunnallis- tai vanhainkodin, työtuvan, orpokodin, sairaalan tms. sekä tilaa näiden tarpeisiin. Kunnalliskodin rakennustyöt aloitettiin 1919 ja työt annettiin rakennusmestari K.K. Myllylälle. Talo valmistui seuraavana vuonna.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, S

lähteet:

Kalajoen kaupunki. 2013. Rakennetun kulttuuriympäristön selvitys. Selvitys osana Kalajoen keskustan osayleiskaavaa. Stadionark.

kohteen nimi: **Ventelä**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 208-406-7-22
kylä/k.osa: Pohjankylä
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1809-1863
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Näkyvällä paikalla sijaitseva 1800-luvun rakennusryhmä, johon kuuluvat ilmeeltään ja yksityiskohdiltaan hyvin säilyneet kaksi asuinrakennusta ja talousrakennus. Rakennukset muodostavat yhdessä viereisen tilan rakennusten kanssa Kalajoentien ympäristössä vanhinta säilynyttä kulttuurikerrostumaa edustavan ja ilmeeltään poikkeuksellisen hyvin säilyneen kokonaisuuden.

Ventelän tila on Kalajoentien varressa näkyvällä paikalla sijaitseva 1800-luvun rakennusryhmä, johon kuuluvat ilmeeltään ja yksityiskohdiltaan hyvin säilyneet kaksi asuinrakennusta ja talousrakennus. Kaikki pihapiirin rakennukset näkyvät jo vuoden 1869 isojaon täydennykseen liittyvällä kartalla, ja ovat ilmeisesti tätä edeltävältä ajalta.

Ventelän piha muodostaa paitsi parin Naatuksen tilan kanssa Kalajoentien varteen, myös yhdeltä sivultaan auki olevan tiiviin lähes umpeen rakennetun neliöpihan. Pihapiirin rakennukset sijoittuvat aivan kapean Venteläntien reunaan ja rajaavat tiiviisti katutilaa viereisen Naatuksen rakennusten kanssa.

1½ kerroksinen satulakattoinen hirsirunkoinen päärakennus sijoittuu hieman vinosti Kalajoentien varteen. Rakennuksella on luonnonkivijalka, julkisivuissa on valkea puolileveä vaakapaneeli, ja viereisen Naatuksen talon kanssa lähes identtiset rustika-aiheiset kissanpenkeillä varustetut nurkkapilasterit. 6-ruutuisen ikkunoiden yläkehysessä on peililaihe ja profiloitu otsalauta. Katteena on sementtitiili, ja siihen liittyy profiloitu umpiräystä. Pihan puolella on umpikuisti jossa pystyrimavuoraus. Siihen liittyy vanha erityisen kauniisti detaljoitu 3-peilinen matala peiliövi.

Pihapiirin kaakkaisreunaa rajaa toinen 1½ kerroksinen pitkänurkkainen 3-osainen asuinrakennus, johon liittyy hieman matalampi laajennusosa. Rakennuksella on luonnonkivijalka, sementtitiilikate ja kaksi savupiippua. Julkisivuissa on leveähkö pystypanelointi. Ikkunavuorauksissa on vastaavat yksityiskohdat kuin toisessa asuinrakennuksessa. Pihan puolella on pieni satulakattoinen umpikuisti, jossa koristeelliset vinoruutujakoisin ikkunoin ja yläikkunalla varustetut pari-peiliövet. Laajennusosassa on pystysuuntainen lautavuoraus ja huopakate. Pihapiirin koillisreunaa rajaa pitkänurkkainen punamullattu 1½ kerroksinen piharakennus. Hirsirunko on 4-osainen, katteena on sementtitiili. Osassa rakennusta on 6-ruutuiset muiden asuinrakennusten tapaan detaljoituneet ikkunat, osassa rakennusta on yläikkunoin varustetut lautaovet, joissa on takorautasaranat. Julkisivuissa on pystylautavuoraus puskusaumalla.

historia:

Ventelän tila on mahdollisesti syntynyt eränkävijöiden asutuksen myötä keskiajalla. 1500-luvulla tila on jo ollut olemassa ja sen asukkaat, Ventelät, ovat olleet ns. maakauppiaita eli talonpoikia, jotka olivat myös kauppamiehiä. 1500- ja 1600-lukujen taitteessa tila oli peltoalaltaan pitäjän suurimpia. Kun Ruotsin valtakunnan postilaitos ylsi Pohjanmaalle vuonna 1638, posti kulki Ventelän kautta. Postitalonpojat vapautettiin osasta muita rasituksia. Myöhemmin, 1800-luvulla, talo toimi kyytitalona ja kieverina.

Antti Santaholman, kalajokisen Santaholman kauppia- ja teollisuustoiminnan perustajan, suku on lähtöisin Ventelästä.

arviointi:

MRKY 15: H, R, M, S

lähteet:

Haarala, Seija. 1996. Kalajoki, Pohjankylä – Kanta-alueen, Plassin sekä Merenajan osa-alueitten rakennuskaavan muutos, Rakennuskulttuuriselvitys. Kalajoen kunta, kaavoitustoimi, Kalajoki.

Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuurihistorialliset ympäristöt 1993

Rakennetun kulttuuriympäristön selvitys. Selvitys osana Kalajoen keskustan osayleiskaavaa. Kalajoen kaupunki 2013. Stadionark.

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet 3. 1993. Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu

kohteen nimi: **Alajoki**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 208-407-3-49,-73,-72
kylä/k.osa: Rahja
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1809-1863
ajoitusselite: vanha asuinrakennus 1800-luvun alkupuoli, puojiliiteri 1900-luvun alku, navetta 1929, talli 1800-luk
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Rahjan vanhimpiin kuuluva edustava pihapiiri 1800-luvun asuinrakennuksineen ja muine vanhoine rakennuksineen. Erittäin hyvin säilynyt kulttuurimaisema jokilaaksoineen, kivikkoisine mäkinen ja viljelys- ja hakamaineen. Sijaitsee valtakunnallisesti merkittävän rakennetun kulttuuriympäristön, tilan nimen mukaan nimetyn Alajoentien, varrella.

historia:

Alajoki on 1500-luvun ensimmäisen kymmenensuettelon perusteella perustettu jo keskiajalla. Talonpaikka on alkuaan sijainnut lähempänä jokea (isojakokartassa 1761) ja vasta myöhemmin siirretty nykyiselle mäelle. Viereinen Ylitallonmäki (ennen Vähä-Alajoki) on erottu Alajoesta 1600-luvulla. Näillä mäeillä (17-14 m merenpinnan yläpuolella) on näkyvillä vielä toisiaan vastapäätä olevat vanhat haminanpaikat. Ne ovat siis alkuaan olleet saaria/kalastustukikohtia. Jokirantapelloilta on löytenyt kvartsi-iskoksia, rahoja 1600-luvulta ja runsaasti mm. kruunuleimoin varustettuja liitupiipun kappaleita (Museoviraston lausunto). Himankajoki on ennen tunnettu Alajokena (mm. Suomenmaa 1925 mainitsee: "...pohjoisin pitäjän joista on Himangan- eli Alajoki..."). Talo on ollut nykyisen suvun hallussa v. 1769 lähtien

Nykyisin valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi nimetyn Vanhan rantamaantien varrella (Alajoentie) sijaitseva Alajoki toimi majatalona vuoteen 1675 ja postitalona vuoteen 1681 saakka.

Alajoki on ollut alkuaan neljältä sivulta suljettu piha, missä edelleen on jäljellä kaksi vanhaa asuinrakennusta. Toinen on 1800-luvun alkupuolelta ja sitä on kunnostettu 1980-luvun lopulla. Sitä vastapäätä on punainen puoji/liiterirakennus 1900-luvun alusta, jonka toisessa päädyssä on asuttu. Talon pohjoispuolella on harmaantunut, hirsinen vuoraamaton "kämpä", jossa on sekä asuttu että työskennelty. Pihapiiriin istuva keltainen uudisrakennus on valmistunut 1990. Paikalla oli aiemmin mäen vanhin asuinrakennus. Eteläsivulla ollut talli/luhti on purettu pois sotia edeltävinä vuosina. "Alapihalla", kahdelta sivulta umpinaisella karjapihalla on 1929 valmistunut navetta, jossa on ollut kylän ensimmäiset betoniparret, ja 1800-luvulta peräisin oleva talli. Tallin kanssa samassa rivissä on 1960-luvulla rakennetut puuliiteri ja vilja-aitta ja näiden vieressä sauna.

arviointi:

MRKY2015: R,M

kohteen nimi: **Joensuu**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 208-407-32-2
kylä/k.osa: Rahja
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1809-1863
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Lähiympäristönsä ainoita säilyneitä pihapiirejä ja on toiminut innoittajana kirjan miljöölle historiallisena tapahtumapaikkana.

Eheä pihapiiri sijaitsee Siiponjoen rannalla, Satamatien varrella. Talo on tyypillinen pohjalaistalo kauniine profiloituine räystäineen. Takajulkisivulla on avokuisti, edessä on koristeellisin ikkunoin varustettu umpikuisti. Talossa on tehty peruskorjaus 1988-90, myös ikkunat on uusittu. Takajulkisivun kuisti on uusi, samoin vanhaa jäljittelevä julkisivun kuisti, joka tosin on edeltäjänsä matalampi.

historia:

Joensuun tilan perusti Matti Markuksenpoika 1675. Nykyisen omistajasuvun haltuun tila tuli, kun Kälviältä tulleet Matti ja Marja Pietilä ostivat tilan v. 1865. 1960 tilan metsämaasta myytiin Kalajoen kunnalle 3,75 ha satama-alueeksi.

Naapuri, Tyni, on alkujaan samaa taloa, mutta erotettu Joensuun kantatilasta 1922. Rakennus on tiettävästi tuotu Tyngältä ja sitä on jatkettu tienpuolipäästään 1912, myrskyssä kaatuneilla hirsillä. Rakennus on peruskorjattu 1990, jolloin sisätilat on uusittu täysin sekä laitettu myös yläkerta asuttavaksi. Myös huonejakoa on muutettu joiltain osin.

Pihalla on jäljellä vanha tallirakennus, rakennusten takana on kolme aittaa, joista arvokkain on pieni kammillinen aitta; kuningatar Silvia oli ilmoittanut Uuno Joensuulle unessa aitan rakennusvuodeksi 1711. Siipojen omistama aitta on nuorin, vuodelta 1912. Satamatien varrella on myös taloille kuulunut kuivaamorakennus.

Talossa on 1800-luvun lopulla ja 1900-alussa majoittunut tukkilaisia Siiponjoen uittojen vuoksi. Tukkilaiden käytössä ollut hirsirakennus on purettu kuitenkin pois. Teuvo Pakkala on kirjoittanut talossa näytelmänsä Tukkijoella.

arviointi:

MRKY 15: H.M.

lähteet:

Inventointiaineisto. Vanhat rakennukset -projekti. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2003. Alajoki, Sari.

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

kohteen nimi: **Juusolanmäki**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 208-407-54-4
kylä/k.osa: Rahja
tyyppi: asuinrakentaminen
ajotus: 1722-1808
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Poikkeuksellisen hieno ja kerroksellinen kokoelma vanhoja koulurakennuksia sekä maatilan päärakennuksia. Vanhalle kivikoululle ei löydy vertaista seudulta.

Rakennusryhmä sijaitsee aivan valtatie tuntumassa lähellä nuorisoseuran taloa. Pohjoispuolella on Anneli Juusolan omistama edustava 1970-luvun tyylinen punatiilitalo, joka on säilyttänyt alkuperäisyytensä sekä ulkoarkkitehtuurin että isoin osin myös sisustuksen osalta. Iäkkäät puut määrittävät pihapiirin tunnelmaa tieltä tultaessa. Tien vieressä pikku metsikössä on satoja vuosia vanha monihaarainen mänty, joka on suojeltu edesmenneen Alpo Juusolan toivomuksesta. Pihan perällä kookas konesuoja aaltopeltioivineen kertoo aktiivisesta viljelystä. Suhteutettuna vanhoihin rakennuksiin se on kooltaan mittava ja hallitsee pihapiiriä läheisen sijaintinsa takia.

Juusolanmäki käsittää neljä vanhaa rakennusta. Juusola perustettiin 1750 kruununuudistilaksi. Kaksi rakennuksista on entisiä Rahjan kansakoulun rakennuksia.

Pohjoisimpana pihassa sijaitsevan asuinrakennuksen on arveltu olevan jo 1700-luvun puolelta. Se on ollut pärevuorattu. Se on perusteellisesti remontoitu ja laajennettu 1970-luvun lopulla. Vieressä oleva pienempi asuinrakennus on hienosti alkuperäisyytensä säilyttänyt, toisesta päästä jatkettu hirs-/rankorakenteinen talo. Talossa on luonnonkiviperustainen multapenkkiapohja ja alkuperäinen kiinteä sisustus. Talossa on kaunis kuisti. Yksityiskohtana mm. Friisien Kalajoen konepajan uuni- ja hellanluukut. Tämänkin rakennuksen arvellaan olevan 1700-luvun puolivälistä.

Pihan eteläpuolella sijaitsevat vanhat koulurakennukset. Suurempi vinkkelirakennus on alkuaan ollut Juusolan talo, jota on laajennettu 1899 ja joka myöhemmin lunastettiin kouluksi. Klassistinen kivikoulu valmistui 1937 ja se rakennettiin Kalajoen kotiteollisuuskoulun toimesta. Myös kivikoulu on säilyttänyt hienosti alkuperäisen julkisivutyylinsä, myös ikkunat. Puukouluun on uusittu ikkunat ja tehty uusi kuistirakennelma. Pihalla on paikallaan entinen käymälät, puuvaraston ja saunan käsittänyt, nytemmin saneerattu rakennus. Nytemmin kivikoulussa sijaitsee pitopalvelun keittiö ja puisessa vinkkelikoulussa matkailutilan juhlasali.

arviointi:

MRKY: R, H, M, S

lähteet:

Inventointiaineisto. Vanhat rakennukset -projekti. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2003. Alajoki, Sari.

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

kohteen nimi: **Jätkälä**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus:
kylä/k.osa: Rahja
tyyppi: merenkulku
ajoitus: moniperiodinen
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Rahjan vanha satama, jonka näkymää hallitsevat rapistumassa olevat kivi- ja hirsirakenteiset möljät. Kokonaisuuteen kuuluu muutamia sataman toimintaan liittyviä pienimuotoisia rakennuksia.

arviointi:

MRKY 15: H

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

kohteen nimi: **Kurikkala**
 kunta: Kalajoki
 kiinteistötunnus: mm. 208-407-11-3
 kylä/k.osa: Rahja
 tyyppi: asuinrakentaminen
 ajoitus: 1722-1808
 arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: Ala-Kurikkala; Kurikkala; Kurikkalan vanha koulu;

kuvaus:

Talot sijaitsevat Siiponjoen varrella vieretysten. Molemmat talot näkyvät selvästi Kurikkalantietä ajettaessa. Taloryhmä on harvoja Kurikkalassa säilyneitä vanhoja pihapiirejä. Joen toisella puolen sijaitsee kylän entinen koulu v. 1925 (K076). Vinkkelimallinen, pienehkö koulurakennus on nykyään kylätalona ja sitä on saneerattu 1980-luvulla. Talossa on kuitenkin jäljellä mm. vanhat ulko-ovet.

Ala-Kurikkalan suhteikkaan kauniin talon ikää ei tiedetä, sen arvellaan olevan 1700-luvun lopulta. Talossa on leveästä höylälaudasta tehty pystyvuoraus, profiloidut hirsiräystäät ja ullakon päädyissä puolikaarenmuotoiset ikkunat sekä ristikoiduin pieniruutuisin ikkunoin koristeltu mutterikuisti. Talossa syntyi Jussi Kurikkala 1912, joka voitti useita maailmanmestaruuksia hiihdossa, ensimmäinen kulta tuli v. 1936. Jussi kuoli 1951. Pihapiirissä on 1970 rakennettu uusi 1970-luvun matala tiiliverhoiltu asuinrakennus.

Viereisessä pihapiirissä sijaitseva Kurikkalan talo on nuorempi. Sitä on perusteellisesti korjattu 1977. Julkisivussa oleva kuisti on myös myöhempää tekoa. Tila on ollut saman suvun omistuksessa vuodesta 1755 lähtien, ja talon on rakennuttanut Juho Matinpoika Kurikkala. Pihassa on kaksi aittaa, pienemmän sivulle on rakennettu kylkiäinen.

historia:

Siiponjoen yläjuoksulle on 1600-luvun alussa syntynyt kaksi taloa, molempien perustaja on ollut Erkki Kurikkala. Kurikkalan talo on alkujaan kuulunut Lohtajan pitäjään, mutta rajankäyntien seurauksena liitetty Kalajokeen 1600-luvulla.

Ala-Kurikkala on maailmanmestaruushiihtäjän Jussi Kurikkalan kotitalo.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M

lähteet:

Inventointiaineisto. Vanhat rakennukset -projekti. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2003. Alajoki, Sari.

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

kohteen nimi: **Piekkon Aukkon mökki**

kunta: Kalajoki

kiinteistötunnus: 208-407-4-125

kylä/k.osa: Rahja

tyyppi: kalastus

ajoitus: 1864-1917

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Edustaa jo harvinaistuvaa vanhaan kalastuskulttuuriin kuuluvaa rakennusperinnettä. Paikkaan liittyy myös paikallishistoriallista merkitystä siinä asuneen epätavallisen persoonallisuuden myötä.

Mökki sijaitsee laakealla, hiekkaisella paikalla merenrannan tuntumassa. Ympärillä oleva puusto ja muu kasvillisuus on rehevää, osin lehtomaista sekametsää. Paikka on vanhoissa valokuvissa paljaampi, myös vesiraja on lähempänä. Näkymiä Piekkosta on maalannut mm. taiteilija Toivo Jyrinki. Myös vanhoja valokuvia Piekkosta ja Aukosta on useilla.

Mökki on rakennettu 1800-luvulla. Eteisen peräkamarin ovenpielessä on osittain näkyvissä vuosiluku, joka saattaisi olla 1885. Alun perin mökki lienee ollut yksihuoneinen hirsirakennus, johon on lisätty lautarakenteinen eteinen päätyyn ja sen taakse eteiskamari. Toiseen päätyyn on varustettu makuuhuone, jota on kutsuttu ns. Märsellin kamariksi. Taloa on myös levennetty lautarakenteisesti; rakennuksen takana on varasto, jossa on ollut mm. hevostalli. Sisäseiniä on lämpöeristetty ja pintaverhousta uusittu. Tuvassa on kuitenkin mm. vanha palkkikatto tallella. Ulkoseinissä on maalaamaton peiterimavuoraus, hirsipääty on vuoraamaton.

Pihapiirissä on kaksi verkko- ja venelatoa, lähimpänä päärakennusta ollut lato on maastoutunut paikalleen. Tietävästi pihassa on ollut myös pieni karjasuoja.

Mökin läheisyyteen on rakennettu 2010-luvun lomarakentamista edustava pyöröhirrestä tehty mökki piharakennuksineen.

historia:

Piekkonniemessä sijaitseva Piekkon on vanha kalastusmökki, joka aiemmin on ollut Siipon suvun omistuksessa. Mökissä on asunut luontaistaloudesta elantonsa saanut, erakkona tunnettu Aukusti Isokääntä (1846-1928), "Piekkon Aukko". Aukko eli pääasiassa kalastuksellaan, ja häneen liittyy paljon tarinoita ja kansanperinnettä. Tietävästi hän muutti Rahjaan rippikouluikässään ja asui ensin riihessä, myöhemmin kalamajoissa. Aukkolla oli perunamaa mökin nurkalla, jossa hän kasvatti "piekon muikkuja" (puikulaa), jonka siemenet hän oli saanut jostakin laivasta. Nykyisin pihapiirin omistaa Aimo Siironen ja Inkeri Lounatjoki.

arviointi:

MRKY 15: H, M, I

lähteet:

Inventointiaineisto. Vanhat rakennukset -projekti. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2003. Alajoki, Sari.

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

kohteen nimi: **Siiponkosken mylly**
 kunta: Kalajoki
 kiinteistötunnus: 208-407-4-33
 kylä/k.osa: Rahja
 tyyppi: teollisuus
 ajoitus: 1864-1917
 arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Hyvin alkuperäisen 1920-luvun asunsa säilyttänyt myllyrakennus. Myös sisäosiltaan alkuperäinen myllykoneistoineen. Rakennus on yksi harvoja säilyneitä myllyrakennuksia Kalajoella. Sijaitsee keskeisellä ja näkyvällä paikalla. Maakunnallisesti merkittävä harvinainen rakennustyyppiä hyvin edustava kohde. Ilmentää ruoantuotannon esiteollisia vaiheita, osuuskuntatoimintaa sekä jokien valjastusta sähköntuottoon ja viljan jauhatukseen.

Rakennus sijaitsee Siiponkosken rannalla, Siiponjoen ylittävän sillan kupeessa, maantie 8 varrella. Pihapiirissä olleet vanhat asuin- ja talousrakennukset on purettu uuden asuinrakennuksen tieltä 1960-luvun lopussa/1970-luvulla. Vastapäätä myllyä, maantien toisella puolen on Jyringin 1900-luvun alun peruskorjattu päärakennus. Myllystä n. 100 m alaspäin sijaitsi tamppauspaikka, johon tuotiin kankaita hyvinkin kaukaa. Samalla kohdalla olevaa peltoaukeata kutsutaan "Tamppivainioksi".

Rankorakenteinen myllyrakennus on kooltaan noin 6,5X16,5. Siinä on mansardikatto, joka alkuaan on ollut katettu päreillä, ja myöhemmin varustettu huopakatteella. Vanhan valokuvan mukaan räystäät on päädyissä varustettu "kissanpenkeillä", joita ei enää ole. Rakennus on perustettu korkealle porakiviperustalle. Vanhassa valokuvassa näkyvä, katon alalapeessa oleva muuntajakoppi on poistettu, samoin piiput. Sisällä on säilynyt mm. myllykoneistoa, kotitarvesähköä mylly on tuottanut vielä jokin aika sitten. Samalle omistajalle kuuluu myös Myllyniementien varrella oleva vanha pajarakennus.

historia:

Mylly on Rahjankylän mylly-, sähkö- ja sahaosuuskunnan (perustettu 1920) 1920-luvulla rakennuttama taitekattoinen rakennus Siiponjoen rannalla. Paikalla on jo aiemmin toiminut Siipon talon vesimylly, joka tuhoutui palossa. Myllyosuuskunta sahasi alkuaikoina tukkeja jopa kahdessa vuorossa ja myi puutavaran eteenpäin Santaholman sahalle. Sähköä mylly tuotti aikanaan aina Himankakylälle saakka. Myöhempi omistaja, ylivieskalainen Emil Märkel myi kolmella myllynkivellä varustetun myllyn Aarne Alajoelle 1940-luvun lopulla, joka sitten toimi myllärinä vuoteen 1979 saakka. Myllyrakennuksen kaakkoispuolella on ollut matalampi saharakennus, jonka varustuksiin kuului yksi raami ja yksi kanttisirkkeli sekä pärehöylä. Sahaosa on purettu pois 1980-luvulla. Sähköä tuotettiin kahdesta turbiinista, joihin vesi ohjattiin sihtien läpi padon avulla. Rakennus oli varustettu lämmitettävällä myllykamarilla, missä jauhatukseen tulleet saattoivat yöpyä. Myllyn pihalla on lisäksi ollut mm. talli talollisten hevosille.

Nykyinen omistaja on Rahjankylän mylly-, sähkö- ja sahaosuuskunnan perillisiä. Pariskunta lämmittää 1980-luvulla rakennetun talonsa edelleen myllyn tuottamalla sähköllä.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, S

lähteet:

Inventointiaineisto. Vanhat rakennukset -projekti. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2003. Alajoki, Sari.

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

kohteen nimi: **Siirasan kalamökki**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 208-407-31-12
kylä/k.osa: Rahja
tyyppi: kalastus
ajoitus: 1864-1917
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Kalamökki talousrakennuksineen on edustava esimerkki Rahjan saariston ja rannikon kalastuskulttuurista ja siihen liittyvästä rakennustavasta, joka suurimmaksi osaksi on jo hävinnyt.

Mökki sijaitsee suojaisassa lahdenpoukamassa saaren etelärannalla. Nykyinen kalamökki on peräisin 1900-luvun alusta, sitä edeltänyt rakennus on palanut. Rakennus on yksihuoneinen hirsimökki, jota on jatkettu lautarakenteisella eteiseillä. Rakennus sijaitsee rinteessä, minkä vuoksi luonnonkivinen perustus on etupuolelta huomattavan korkea. Perustus jatkuu korkeina kiviportaina lautarakenteisen kuistin sisään. Rakennuksessa on peltikatto ja se on vuorattu osittain uusitulla, kauniisti harmaantuneella lomalaudoituksella. Avokuisti on myös myöhempi lisä. Uusitut ikkunat ovat jääneet hieman kuoppaan lisäeristykseen seurauksena. Sisustus noudattaa perinteistä kalakämpän sisustusta; uudelleen muurattu takka on entisellä paikalla, muu kalustus koostuu kerrossängystä, parista pöydästä ja istuimista.

Lähempänä rantaa, rakennuksen länsipuolella, on kaksi otsallista verkko- ja kala-aittaa todennäköisesti 1800-luvulta. Itäpuolella ovat vene- ja varastoladot. Rakennuksissa on sisällä paljon perinteiseen kalastuskulttuuriin liittyvää esineistöä.

historia:

Rahjan saaristo siirtyi valtion omistukseen isojaon yhteydessä 1700-luvun lopulla. Rahjankylän jakokunnan osakaat luovuttivat kiistanalaiset 25 saarta valtiolle 1801, mistä lähtien valtio on valvonut saarten ja niiden vesialueiden käyttöä. Valvontaa valtio toteutti vuokraamalla saaria korkeimman tarjouksen tehneelle. Ensimmäinen vuokrasopimus solmittiin 1842 Jaakko Matinpoika Juusolan kanssa kalastuksen harjoittamista varten. Jokainen saari hinnoiteltiin erikseen, Kainutkarin (vanhoissa asiakirjoissa nimi tässä muodossa) vuosisuokra oli 1,50 ruplaa, Pöllä hinnoiteltiin 0,10 ruplan arvoiseksi. Seuraavina vuosina vuokraajia oli jo useita (Tuomi-Nikula). Saarten vuokraajalla oli lupa rakentaa tarpeelliset rakennukset saarille, kuten kalamökin. Tapa vuokrata saaret samoille taloille johtui pääasiassa saarille rakennetuista kalatuvista ja muista rakennuksista. Koska ne olivat yksityisomaisuutta, ne merkittiin myös perukirjoihin.

Benjamin Ståhlbergin kartassa v. 1839 myös Kainussa näkyy rakennuksia; aivan rannassa isompi ja niemen nokassa kaksi pienempää, samoin Pöllässä. Samoilla taloilla näkyy olleen tapana vuokrata samoja saaria, esim. Kainu pysyi Kurikkalan talon hallinnassa toiseen maailmansotaan saakka. Tämän jälkeen saari siirtyi Siironen talolle. Perukirjassa v. 1901 Kurikkala omisti Kainussa ½ tuvasta, ladosta ja kaksi puotia, Siironen 1925 ¼ majasta. Saari näyttää olleen sopivin kalastukseen, koska sen ympärillä oli peräti neljä rysäpaikkaa ja lähellä hyvä silakkamatalikko (Tuomi-Nikula).

1800-luvun lopulla loheta ja siit myytiin mm. Pöllässä toimineelle Joensuun talon perustamalle lohikellarille, jonka yhteydessä toimi myös Rahjankylän ensimmäinen sekatavarakauppa. Vuoden 1916 ja 1923 perukirjojen mukaan Joensuun talo omisti Pöllässä kalastusaseman ja 1/3 kalamajasta. Metsän arvon nousu muutti tilannetta saaristossa. Puuston lisäksi valtiota kiinnosti saaristo puutavaran säilytys- ja varastopaikkana sekä satama-alueena. Saaristo vuokrattiin 1919-1922 metsähallitukselle. Tämän jälkeen saaristo jaettiin kalastus-, orilaidun- ja lauttausalueisiin. Kainu jäi edelleen kalastusalueeksi, mutta Pöllän lohijuonipaikat menetettiin (Tuomi-Nikula). Kainussa tavattiin pitää kalajuhlia vielä sotia seuranneinkin vuosikymmeninä.

Esimerkiksi Poukkulan huvila siirtyi metsähallituksen johtaja Ennevaaralle. Myös Joensuut ovat omistaneet Pöllässä mökin. Pöllän mökit jouduttiin purkamaan sataman laajennettua toimintojaan saarelle. Syväsataman perustamista Mansikkaniemeen ehdotettiin jo 1870-luvulla. Kuitenkin vasta 1960-luvun alussa satamatoiminnan painopiste siirtyi Ryöppästä Kainuun satamaan, jolloin nykyisen sataman rakennustyöt aloitettiin. Valtio ja Kalajoen kunta tekivät 1976 aluevaihtosopimuksen, jonka mukaan valtio luovutti Kalajoen kunnalle Rahjan saaristosta noin 65 h määräalaa, johon kuului rasitteena mm. kalastaja Leander Siiroselle vuokraoikeus kalamajatonttiin Kainussa.

Tänä päivänä Pöllä ja Kainu ovat osa mannerta. Pöllä on osa sataman lautatarha-alueita, Kainussa on vielä jäljellä kaksi mökkiä, Matti Siironen omistama Siironen kalamökki ja Eino Siironen 1972 valmistunut kesämökki kaupungin vuokramaalla.

arviointi:

MRKY 15: H, M, S, Ht

lähteet:

Inventointiaineisto. Vanhat rakennukset -projekti. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2003-2004. Alajoki, Sari.

kohteen nimi: **Ala-Typpö**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 208-415-13-46
kylä/k.osa: Rautio
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1722-1808
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Edustava pihapiiri rakennuksineen luonnonkauniilla paikalla liittyy Raution maanviljelysnäkyymiin ja muodostaa osan kylän kulkemisen historiaa renkkusillan historiallisen paikan vuoksi. Kivinavetta on myös säilyneenä esimerkki arvokas hyvin paikallisesta rakennustavasta.

Taloryhmä sijaitsee Vääräjoen rannalla, luonnonkauniilla paikalla. Talolle johtaa tie Alatyppöntieltä, josta pääsee myös naapurin, (Ainalin) Uusitalon pihapiiriin. Taloryhmä näkyy joen yli Rautiontielle.

Pihapiirissä on jäljellä vielä monta rakennusta, vaikka useita on hävinnyt aikojen kuluessa. Läkästä pääarakennusta on korjailtu useita kertoja, viimeksi 1970-luvulla. Sisätiloissa huonejako on säilynyt lähes ennallaan, vaikka rakennuksen keskelle on rakennettu sauna ja pesutilat. Talon eteläpäässä on suuri tupa, jossa on säilynyt suuri avotakka. 1970-luvulla on uusittu myös kuisti, ikkunat ja ulkovuoraus.

Luonnonkivistä rakennetun vanhan navetan hirsiosa on uusittu ja rakennus on katettu profiloidulla kivilevyllä. Talon pohjoispäässä on aitta, jossa on taidokkaita konsoliveistoksia. Vanha sauna on muutettu myöhemmin autotalliksi. Talolle johtavan tulotien varrella on hirsirakenteiset lato ja pitkäkhö liiteri.

historia:

Alatyppön suku on yksi Raution vanhimpia, tila on 1600-luvun lopulta lähtien pysynyt saman suvun omistuksessa. Tilan rakennukset sijaitsevat Vääräjoen rannalla korkealla töyräällä, päärakennuksen olisi perimätiedon mukaan rakentanut Mikko Matinpoika. Hänen pojastaan Juhosta tuli Raution lukkari 1847, jonka vuoksi tilaa on kutsuttu myös Lukkariksi. Pihan läpi on aikoinaan kulkenut tie Kärkiskylään, tiehen kuului joen yli menevä kahluupaikka, hieman lännempää on joen ylittänyt renkkusilta.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, S

lähteet:

Inventointiaineisto. Vanhat rakennukset -projekti. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2003. Alajoki, Sari.

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

kohteen nimi: **Haapamäki**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 208-415-6-23
kylä/k.osa: Rautio
tyyppi: käsi- ja pienteollisuus
ajoitus: 1918-1944
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Rakennus edustaa jo katoamassa olevaa 1900-luvun alun meijerirakennustyyppiä. Se sijaitsee joen rannalla, Kevarintien varrella, joka on osa vanhaa maantietä. Tien varrella on säilynyt poikkeuksellisen arvokasta rakennuskantaa; vastapäätä meijeriä on nykyisin asuinkäytössä oleva vanha Osuusliikkeen kaupparakennus, entinen suojeluskunta-/kunnantalo ja kestikievarinakin toiminut vanha pihapiiri.

Nykyisin meijeri on yksityisessä vapaa-ajanasuntokäytössä. Puiseen, alkuaan maalattaiseen puosaan on tehty asuinhuoneet myöhemmin, ehkä 1950-luvulla. Rapattu tiiliosa on pääosin varastokäytössä. Koneistoja rakennuksessa ei enää ole. Yläkerran meijerskän asuinhuoneet ovat alkuperäisessä asussa. Pihalla on myös erillinen saunarakennus.

historia:

Rakennus on entinen Raution Ylipään Osuusmeijeri. Rautiolaiset perustivat oman osuusmeijerinsä 1920-luvun alussa. Vuonna 1923 valmistunut meijerirakennus oli pääosiltaan puurakenteinen, vain höyrykoneen sijoituspaikka eli konehuone oli valettu betonista. 1937-38 laajoissa uudistustöissä puurakenteita muutettiin sementtitiilirakenteisiksi. Meijeri oli toiminnassa vuoteen 1953 saakka.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, Ht

lähteet:

Inventointiaineisto. Vanhat rakennukset -projekti. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2003. Alajoki, Sari.

kohteen nimi: **Raution entinen pappila (Koivumaa)**

kunta: Kalajoki

kiinteistötunnus: 208-415-37-6

kylä/k.osa: Rautio

tyyppi: uskonnon harjoittaminen

ajoitus: 1722-1808

ajoitusselite: 1803

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Entinen kappalaisen ja kirkkoherran virkatalo, arkkitehtuuriltaan edustava ja perushahmoltaan hyvin säilynyt.

Rakennukset sijaitsevat hieman edempänä Rautiontiestä, ne ovat mahdollisesti aiemmin näkyneet päätielle saakka. Pappilan päärakennus renkitupineen, navettoineen ja konesuojineen muodostaa neliöpihan.

Asuinrakennuksessa on korkea porakiviperustus ja saumapeltikatto. Siinä on pitkänomainen, nurkistaan viistetty verantamainen kuisti, jossa on erittäin hienopiirteiset pikkuruutuikkunat. Sisällä on säilynyt vanhaa kiinteää sisustusta, mm. ovia ja kattorosetteja. Navetta on osittain sementtitiilinen ja sen vanhoja ovia ja ikkunoita on tallella.

historia:

1803 seurakuntalaiset olivat luvanneet saattaa päätökseen kappalaisen virkatalon kunnostuksen kuuden vuoden kuluessa. Ensimmäinen valmistui 19 kyynärän päärakennus, joka käsitti salin, kolme kamaria, keittiön ja eteisen. Myöhemmin rakennettiin pakaritupa, navetta, rehulato, talli, kaksi riittä ja aittaa, sauna, halko- ja rekiliiteri, kärryliiteri ja käymälä. Rakennus laudoitettiin myöhemmin empiren henkeen. Pappilaa korjattiin uudelleen 1870. 1874 päärakennuksessa korjattiin lattiat ja varustettiin sali ja välikamari kaakeliuuneilla. Julkisivuun on myös myöhemmin rakennettu suuri kaksisisäänkäyntinen veranta pienine lasiruudukkoikkunoineen.

Pappilassa pidettiin aluksi myös kuntakokoukset. Raution kunnan ensimmäinen kuntakokous pidettiin 4.8.1866 pappilassa. Kokouksia pidettiin siellä myöhemminkin ja esim. "kirkonarkku", jossa kunnan asiakirjoja ja rahavaroja säilytettiin, oli siellä.

1896 korjattiin päärakennusta, joka sai asfalttikaton, uudet lattiat ja seinäpaperit. Samalla korjattiin myös renkitupa, ruokapuoli, mankelitupa, kellari, tallirakennus, saunanavetta, sikahuone, maki, kalustuhuone, riihi, jyvääntä ja sauna.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, S

lähteet:

Inventointiaineisto. Vanhat rakennukset -projekti. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2003. Alajoki, Sari.

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

kohteen nimi: **Entinen Yli-Tyngän kansakoulu**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 208-409-26-
kylä/k.osa: Tyngänkylä
tyyppi: opetus ja koulutus
ajoitus: 1918-1944
ajoitusselite: 1920
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

historia:

Ensimmäinen sivukylän koulu Kalajoella oli Tyngällä (nykyinen Tavastin koulu). Kansakoulu aloitti 28. syyskuuta 1891. Kirkolla tyttö- ja poikakoulut muodostivat "yhteiskoulun". Vasankarissa kansakoulu aloitti toimintansa v. 1898, Rahjassa 1899, Metsäkylässä 1900 ja Pitkäsenkylällä 1914. Muut kunnan kansakoulut aloittivat 1920-luvulla tai sen jälkeen. Tyngän kansakoulu (Ylityngällä) pääsi alkamaan 1920, Käännän ja Vuorenkallion 1921, Etelänkylän 1923, Kurikkalan 1925, Jokisuun 1927, Rahkon koulu 1932 ja Jylkän koulu 1949. Koulutialstojen mukaan Kalajoella oli vuosina 1890-1891 7-16-vuotiaita lapsia yhteensä 987. Näistä kävi kansakoulua 66, kiertokoulua 692, kaupungin silloista oppikoulua 4 ja kotona oli 225.

lähteet:

<http://kalajoenhistoria.blogspot.fi/2009/01/kansakoulun-perustaminen-kalajoelle.html> (14.1.2016)

kohteen nimi: **Kalajoen Osuuskaupan viljamakasiini**

kunta: Kalajoki

kiinteistötunnus: 208-409-12-10

kylä/k.osa: Tyngänkylä

tyyppi: käsi- ja pienteollisuus

ajoitus: 1918-1944

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Kaksikerroksinen poikkipäädylinen Osuuskaupan viljamakasiini sijoittuu keskeiselle paikalle Tyngän kylämaisemaan. Rakennus on pitkältä sivultaan kiinni Etelänkyläntiessä, sen vastapäätä sijaitsee 1950-luvun kyläkauppa ja vieressä Tyngän vanha koulurakennus.

Rakennus on näyttävä. Sen alin kerros on hirttä ja ylemmät osat sekä laajennukset lautavuorattu. Pitkä lastauslaituri katoksineen hallitsee koko tienpuoleista sivua. Kähdeksanruutuisista vaakasuuntaisista ikkunoista ja kolmesta pariovesta pääosin koostuva julkisivusommitelma on symmetrinen.

Rakennus liittyy tyyliillisesti samaan pienteollisuusrakennusten ryhmään 1920-luvun myllyrakennusten kanssa ja muodostaa parin joen vastarannalla sijaitsevalle Tyngän myllylle.

arviointi:

MRKY 15: H, R, M, S

kohteen nimi: **Keski-Simi ja Simintien asutus**

kunta: Kalajoki

kiinteistötunnus: mm. 208-409-9-89

kylä/k.osa: Tyngänkylä

tyyppi: maa- ja metsätalous

ajoitus: 1864-1917

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: Keski-Jaakola; Keski-Simi; Maantie-Jaakola; Metsäsiimi; Simi;

kuvaus:

Tyngällä Simintien tienoo Vääräjoen alajuoksun varrella on kylän vanhimpia asuinpaikkoja ja tien varteen on keskittynyt joukko säilyneitä vanhoja rakennuksia. Alue on maakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta.

Simintien alkupäässä on Simin hirsinen asuinrakennus vuodelta 1932. Talo on tehty vanhasta riihestä. Se on kaunis klassinen rakennus. Seuraavana on Metsäsimin rakennus. Rakennuksessa on tehty aukkomuutoksia, mutta ikkunoiden ylälistojen nikkarityyliset koristeet ovat vielä paikallaan. Vieressä on Keski-Jaakolan pihapiiri, jonka rankorakenteinen asuinrakennus on vuodelta 1932. Tila on lohkaistu Jaakolan perintömaasta. Seuraavaksi tulee Maantie-Jaakolan asuinrakennus. Pihalla on myös vanha aitta. Keski-Simin asuinrakennus on tien varren kohteista edustavin. Rakennus on vuodelta 1880. Se on tyyppilinen korkeahko, ½ -kerroksinen pohjalaistalo komeine lasikuisteineen. Tila on ollut suvun hallussa v. 1892. Siminsillan kohdalla on vielä 1800-luvulla rakennettu mutta huomattavia muutoksia kokenut Uusitalon päärakennus. Simin sillan jälkeen on vielä kaksi vanha pihapiiriä, koulunakin toiminut Kuusela ja Ahtela.

historia:

Simintie Vääräjoen alajuoksulla on kylän vanhinta asuttua aluetta. Vuonna 1547 Tyngällä oli viisi taloa ja ne raunustivat Vääräjoen vartta sen suulta ylöspäin: alimpana Tygän talot, joista toinen sai nimen Similä ja toinen Perhe.

arviointi:

MRKY 15: H, M, S

lähteet:

Alajoki, Sari. 2002-2004. Vanhat rakennukset –projekti. Pohjois-Pohjanmaan TE-keskus.

Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt 1993

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet 3. 1993. Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu.

kohteen nimi: **Kiviojan savipaja**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 208-409-13-6
kylä/k.osa: Tyngänkylä
tyyppi: käsi- ja pienteollisuus
ajoitus: 1864-1917
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Savenvalajan paja sijaitsee Kiviojan pihapiirissä, jossa on myös Karkkipaja. Pieni hirsirakennus sijaitsee pellon laidassa. Rakennus on rapattu ja sen alla on kellari. Pajassa on pystylaudoitettu laajennus.

Museokäytössä olevassa savenvalajan pajassa voi tutustua ennen käytössä olleisiin valajan työvälineisiin ja pajassa valmistettuihin esineisiin.

historia:

Savenvalajan paja on Suomen vanhin savipaja. Pajan hirsirunko on siirretty vuoden 1890 tienoissa Rautiosta Tyngälle. Savipajassa on tehty käyttöastioita, kaakeliuunin kaakeleita ja taide-esineitä.

arviointi:

MRKY 15: Ht, H, R

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet 3. 1993. Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu.

Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt 1993

Tyngän kyläkeskuksen asemakaava, kaavaselostus. 2009. Kalajoen kaupunki

kohteen nimi: **Peltola**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 8-40
kylä/k.osa: Tyngänkylä
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1864-1917
ajoitusselite: 1897
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Rakennus on kookas pohjalaistalo lähellä jokirantaa. Se sijaitsee lähellä Etelänselän ja Simintien risteystä, näkyvällä paikalla joen puolella.
Rakennusta on peruskorjattu 1970-luvulla, mm. sisälle on varustettu sauna ja pesutilat. Kuisti on siirretty nykyiselle paikalle sotien jälkeen. Käynti on ollut kummaltakin puolelta. Vanhan kuistin pikkuruutuiset ikkunat on siirretty tähän, samoin lunetti-ikkuna. Talon joenpuoleista päätyä ei käytetä asuintiloina. Pihalla on joukko talousrakennuksia.

arviointi:

MRKY 15: R, M

lähteet:

Inventointiaineisto. Vanhat rakennukset -projekti. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2003-2004. Alajoki, Sari.

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet 3. 1993. Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu.

kohteen nimi: **Rantatalo**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 208-409-6-192
kylä/k.osa: Tyngänkylä
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1864-1917
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Rantatalo pihapiireineen sijaitsee maisemallisesti merkittävällä paikalla aivan joen rannalla pääty joelle päin. Talo näkyy myös joen toiselle puolen Etelänkyläntielle sekä Ylivieskan tielle. Hihnalandien varrella on vanha osin hirsinen, osin lautarakenteinen kuivaamorakennus sekä lähempänä Rantataloa kookas riipi. Rantatalon Sakari Hihnala omistaa myös Kalajoentien varrella, Hihnalandien ja Rautiontien risteyksessä olevan keltaisen pienen mökin, joka on vanha Rukalan Antin talo. Joen pohjoisrannalla sijaitsee myös Rantatalon joenrantalaidun, joka on luokiteltu maakunnallisesti arvokkaaksi perinnemaisemaksi.

1900-luvun alussa rakennettu kookas asuinrakennus sijaitsee aivan joen rannalla. Ulkoasu noudattaa vuosisadan alulle tyypillistä kertaustyylistä linjaa: rakennuksessa on pysty- ja vaakakenttiin jaettu vuoraus sekä nikkarityylliset ikkunankehukset. Talo on hirsinen ja perustus on porakiveä.

Pihapiiriin kuuluu mm. 1811 rakennettu yksittäisaitta ja joukko eri-ikäisiä puurakenteisia talous- ja piharakennuksia. Hieman kauempana pihasta on säilynyt vanha pajarakennus. Tulotien varrella on vanha kuivaamorakennus.

Lähellä Rantataloa on Setti Hihnalan omistama pihapiiri, joka käsittää hirsisen päärakennuksen, aitan, tiilinaivan ja muutamia liiterirakennuksia. Talo on kuulunut samalle suvulle.

historia:

Antti Vedenoja on muuttanut paikalle 1880 Käännänkylän Vetenojalta. Sukunimi muutettiin 1920-luvulla Hihnalaaksi. Tila on siirtynyt Antin pojalta nykyiselle omistajalle.

Päärakennus on rakennettu 1903. Pihapiirin vanhin rakennus on hirsinen päältä lautaverhottu vilja-aitta, joka on vuodelta 1811. Navetta on vuodelta 1959 ja sen takana on uusi sauna. Varastorakennus on tehty vuonna 1962. Pihassa on myös puuvaja ja toinen varastorakennus.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M

lähteet:

Alajoki, Sari. 2002-2004. Vanhat rakennukset –projekti. Pohjois-Pohjanmaan TE-keskus.

Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt 1993

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet 3. 1993. Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu.

Sakari Hihnalan haastattelu 12.6.13

kohteen nimi: **Siminsilta**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus:
kylä/k.osa: Tyngänkylä
tyyppi: kulkuväylät
ajoitus: 1864-1917
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Kalajoen ensimmäisen kirkon perustamispaikka, nykyisellään muistomerkki ja Siminsilta sijaitsevat Vääräjoen varrella, paikassa jossa lähietäisyydellä on havaittavissa lähinnä uudempaa asutusta. Siminsilta yhdistää kuitenkin Simintien ja Tavastin, kaksi Tyngän arvokasta rakennettua ympäristöä.

historia:

Siminsilta on Kalajoen vanhimpia siltoja ja joen ylityspaikkoja. Jo vanhastaan tie emäkirkolta lähti joen eteläpuolta ylöspäin ja ylitti Vääräjoen Simin talojen kohdalla ja haarautui sitten kahdeksi. Vuonna 1880 kuntakokous päätti toteuttaa Siminsillan ja Isonsillan yhteisen rakentamisen. Siltojen mestariksi tuli Anton Lankila. Siminsillasta mainitaan 1887, että se jäi edelleen pitäjän yhteisesti ylläpidettäväksi Isonsillan ohessa. Tänä päivänä järeistä porakivistä rakennettu, puukantinen Siminsilta on kevyen liikenteen käytössä.

Simin sillan kupeessa Vääräjoen itäpuolella on Kalliolan asuinrakennus, jossa on asunut taidemaalari Vilho Niemi. Tilalla on Kalajoen ensimmäisen kirkon muistomerkki, joka on pystytetty paikalle 1957. Kirkko sijaitsi paikalla olevalla mäellä 1500-luvun alussa. Alueelta on löytynyt vesi- ja viemäritöiden yhteydessä maalöytöjä, mm. tiilimuurauksen jälkiä.

arviointi:

MRKY 15: Ht, H, M

lähteet:

Inventointiaineisto. Vanhat rakennukset -projekti. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2003. Alajoki, Sari.

kohteen nimi: **Tavasti (Tynkä)**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 208-409-13-106
kylä/k.osa: Tyngänkylä
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1809-1863
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Kalajoen rannalla ja peltojen ympäröimänä sijaitsee Tavastin tila, jonka pihapiirissä on pitkä, vaalea päärakennus. Talo on hirttä ja siinä on porakiviperustus, kuten navetassakin. Uusi tiilinen asuintalo on rakennettu lähes kiinni vanhan talon kuistiin. Talojen eteen muodostuu piha, jota rajaavat navetta ja tien puolelta aitat. Vanhimmat aitoista on 1800-luvulta. Yksi aitoista, vilja-aitta, on pärevuorattu. Vanhassa vajassa on nyt kanala. Vanhan vajan ja päreaitan välissä on uusi autotalli. Pihassa on myös maakellari. Jauhoaitta ja rautapuoji ovat vierekkäin. Jauhoaitta on kookkaampi. Navetta on hyvin vanha, mutta siinä on uusia osia.

Päärakennuksen arvioidaan olevan 1800-luvun puolivälistä. Se koostuu kahdesta yhtä pitkästä, eri korkuisesta noin 18 metrin pituisesta osasta. Korkeammassa osassa on lähes koko julkisivun mittainen kuisti 1900-luvun alusta. Kuistin ikkuna-aukotus on kohdannut muutoksia. Matalammassa osassa on säilynyt renkitupa ja pakari, jonka kaksikerroksiseen uuniin on mahtunut 40 leipää kerrallaan. Päärakennuksen toinen osa jätetty alkuperäiseen asuun, toinen uudistettu.

historia:

Tavastin (alun perin Tavastvik) nimi on lähtöisin perimätiedon mukaan Tyngän kirkon kirkkoherra Mikael Tavastiuksen surmasta. Surma olisi tapahtunut Tavastin yläpuolella, ja keskellä Kalajokea on Papinkiveksi nimetty kivi.

Talossa ovat asuneet lääninmaanmittari J.J. Garvoli ja hänen vaimonsa, kirkkoherrantytär Margareta Johanna Simelius. Myöhemmin Garvolin vävy, maanmittariapulainen K. F. Basilier (1810-1872) asui talossa. Hänestä tuli lääninmaanmittari. Hänen tyttärensä Ida asui lapsuudessaan talossa. Hän oli kuuluisa suomalainen oopperalaulajatar, Tavastin laululintu.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, S

lähteet:

Alajoki, Sari. 2002-2004. Vanhat rakennukset –projekti. Pohjois-Pohjanmaan TE-keskus.

Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt 1993

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet 3. 1993. Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu.

Irma Tavastin haastattelu 12.6.13

kohteen nimi: **Tavastin koulu**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 208-408-13-11
kylä/k.osa: Tyngänkylä
tyyppi: opetus ja koulutus
ajoitus: 1918-1944
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Tyngän kylän ytimessä. Ylivieskantien ja Etelänkyläntien risteyksen tuntumassa, sijaitsevat kaksi koulurakennusta määrittävät kylänäkymää yhdessä vastapäisen Tavastin tilan sekä viereisen makasiinirakennuksen kanssa.

Keltaiseksi maalatut koulurakennukset ovat kokeneet kuistimuutoksia, mutta omaavat yhä 1900-luvun taitteelle ominaisen hahmon, ikkuna-aukotuksineen sekä eri suuntaisine panelointikenttineen. Etelänkyläntien suuntaisesti sijoittuvan uudemman koulurakennuksen haukkaikkunat on koristeltu nikkarityylisin otsalaudoin. Koristeaihe voi myös olla myöhempiä lisäyksiä.

arviointi:

MRKY 15: H, M

kohteen nimi: **Tyngän kyläkauppa**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 208-409-11-10
kylä/k.osa: Tyngänkylä
tyyppi: liike-elämä ja kaupankäynti
ajoitus: 1945-1974
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Tyngän kyläkauppa on hyvin säilynyt vanhalla tiilikatteella ja matalalla varastosiivellä varustettu vaakapaneloitu jälleenrakennuskauden asuin- liikerakennus.

arviointi:

MRKY 15: H, M

kohteen nimi: **Hirsikarin verkkovajat**

kunta: Kalajoki

kiinteistötunnus: 208-410-878-11

kylä/k.osa: Vasankari

tyyppi: kalastus

ajoitus: moniperiodinen

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Vanhojen kala- ja verkkovajojen tiivis ryhmä sijoittuu kasvistoltaan karun mutta luonnonkauniin niemekkeen kärkeen, jota ympäröi kivikkoiset hietikkorannat. Ympäristö on herkkää ja vajoihin lomittuu eri aikakausien hyvin pienimittakaavaista harmaantunutta ja punamultamaalattua mökkirakentamista.

Joukossa on ainakin yksi hyvin vanha hirsinen kalastajamaja, jossa tilaa ainoastaan pienelle tulisijalle sekä alimittaiselle vuoteelle. Poikkeuksellinen ja harvinainen säilynyt esimerkki.

arviointi:

MRKY: Ht, H, M

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

kohteen nimi: **Manninen**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 208-410-4-62
kylä/k.osa: Vasankari
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1809-1863
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Mannisen päärakennus sijaitsee aivan valtatie vieressä näkyvällä paikalla. Mannisentien muut asuinrakennukset ovat hieman kauempana tietä eteenpäin ajettaessa peltoaukeiden laitamilla. Myös Vainion piha näkyy hyvin valtatielle. Pihapiiriin luoteispuolella valtatiehen rajoittuen Myllyjojan varrella on Vainion haka, joka on luetteloitu maakunnallisesti arvokkaaksi perinnebiotoopiksi.

Mannisentiellä sijaitsee useita vanhoja ja arvokkaita pohjalaistaloja. Edustavimpia kohteista on Mannisen päärakennus valtatie varressa. Rakennus lienee noin 1800-luvun alkupuolella valmistunut, myöhemmin siihen on lisätty edustava vinoruutuikkunainen mutterikuisti. Sisätilat ovat säilyneet lähes ennallaan, kiinteästä sisutuksesta mainittakoon esim. ruskeaksi ootratut peiliovet ja kaakeliuuni, leveät lattiakankut ja alkuperäinen tuvan katto. Tilavalla ullakolla on päätykamarit ja vanhoja lehtisaranaisia ovia. Ullakolle on myös varastoitu puretun uunin kaakelit, jossa on koristeelliset spiraali-aiheiset ornamentit. Talossa on toiminut aikoinaan kestikievari. Piha on ollut vanhojen valokuvien mukaan suljettu ja tielinjaus on mennyt talon pihan poikki. Pihan ulkopuolella on säilynyt aitta 1700-luvulta. Talo on korjattu 2000-luvun alussa asianmukaisesti, mm. ulkomaalattu, katettu uudelleen tiilellä ja korjattu kuisti.

Mannisentiä eteenpäin mentäessä ensin tulee Erkkilän 1900-luvun alun hirsirakennus. Tila on erotettu Mannisen tilasta. Hirsirunkoinen talo on vuorattu 1931 ja ikkunoiden jugend-vaikutteisiin kehyksiin on malli saatu todennäköisesti seurantaloista. Talossa on myös korkea kuisti. Pihapiirissä on ollut kylän ensimmäinen koulu, joka on palanut. Tilalla on säilynyt myös vanha riihi pellolla.

Naapurissa on Mannisen vanha, arviolta 1700-luvulta peräisin oleva asuinrakennus. Talon puretusta aitasta oli löytynyt vuosiluku 1765. Tämäkin talo on toiminut kestikievarina 1800-luvulla. Sota-aikana taloon majoitettiin evakkoja. Taloa on peruskorjattu 1975, jolloin on tehty mm. aukkomuutoksia.

Ouluntien varrella, hieman keltaisesta Mannisesta etelään on Vainion pihapiiri. Asuinrakennus on siirretty paikalle Mannisen pihapiiristä 1949, samoin tiettävästi pakarinakin toiminut luhtirivi. Pihassa on myös kookas yksittäisaitta.

arviointi:

MRKY 15: R, M, S

lähteet:

Inventointiaineisto. Vanhat rakennukset -projekti. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2003. Alajoki, Sari.

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

kohteen nimi: **Puskala**
kunta: Kalajoki
kiinteistötunnus: 208-410-7-61
kylä/k.osa: Vasankari
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1809-1863
ajoitussele: asuinrakennus 1900-luvun alku
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Puskala sijaitsee valtatieltä merenrantaan vievän Puskanokantien varrella. Ympäriällä on metsikköä ja peltoaukeita. Puskalan pihapiiri muodostuu peltoaukean laitaan pitkäksi neliöpihaksi kahdesta päärakennuksen muodostamasta kantista, yhdellä sivulla rivissä sijaitsevista aitoista sekä liiteristä ja toiseen pätyyn rakennetusta vinkkelinmuotoisesta navetasta.

Pihapiirissä on säilynyt aitoja, joiden arvellaan olevan 1800-luvun alusta. Yksi aitoista on otsallinen, ja yhden aitan ovessa on kaunis salmiakkikuviainen panelointi ja hieno sepän takoma lukkokilpi. Asuinrakennus on nuorempi, 1900-luvun alusta, ja sitä on jatkettu 1946-47 eteläpäästä kahdella kamarilla; lisärakennus ulkonee pihajulkisivulle. Päärakennuksen kuitissa on Kalajoelle tyypillinen puolikaarenmuotoinen ristikoitu ikkuna. Pihaan kuuluu lisäksi rankorakenteinen liiterirakennus ja uusi asuinrakennus vuodelta 1983.

historia:

Puskala on yksi Vasankarin vanhimpia tiloja, lienee perustettu ainakin jo 1500-luvulla. Nykyinen omistajasuku on tullut paikalle 1800-luvun alussa Kaustisen seuduilta.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, S

lähteet:

Inventointiaineisto. Vanhat rakennukset -projekti. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2003. Alajoki, Sari.

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

kohteen nimi: **Vasankarin nuorisoseurantalo**

kunta: Kalajoki

kiinteistötunnus: 208-410-4-45

kylä/k.osa: Vasankari

tyyppi: kulttuuri

ajotus: 1918-1944

ajotusselite: 1925

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Edustava esimerkki aikansa yhdistystalorakentamisesta. Vanhin kolmesta Kalajoella säilyneestä yhdistysrakennuksesta.

Rakennus sijaitsee näkyvällä paikalla, aivan valtatie 8:n varrella, maantien ja merenrantaan johtavan Hirsikarintien kulmassa. Kookkaiden puiden ympäröimällä tontilla seurantalonsa takana on uudempiä ulkoavaruusrakennuksia.

Talon ulkoasu on pääpiirteittäin säilynyt ennallaan itäpuolen lisäsiipeä lukuunottamatta. Alkuperäiset ikkunat on myös säilytetty. Sisätiloissa juhlasali on muuntunut pääasiassa liikuntakäyttöön, jota myös lähellä sijaitseva ala-asteen koulu on käyttänyt liikuntatilana. Eteistila on ennallaan, keittiö, WC ja suihkut on sijoitettu lisäsiipeen. Sisäverhoilu, mm. panelointi on myöhemmin laitettu, saliin johtava pariovi eteisenovi ja ullakonovi sekä -portaikko ovat alkuperäiset.

historia:

Vasankarin nuorisoseura perustettiin tammikuussa 1922 ja parin vuoden kuluttua toimintaa varten ryhdyttiin suunnittelemaan omaa taloa. Hanke käynnistyi puiden keruulla; hirret kerättiin Kaakkurin kalliolle, jossa ne veistettiin, ja johon talo piti alkuun pystyttää. Talo rakennettiin kuitenkin maanviljelijä A. L. Mannisen lahjoittamalle tontille, eli nykyiselle paikalle valtatie 8:n varteen. Luovutuskirjalla vahvistettiin tontin omistus 1943. Kivijalan tekoon päästiin kerättyihin lahjoitusvaroin. Alavieskalaiset Jutilan veljekset urakoivat perustuksen 2000 markan summalla ja se valmistui 1924. Lainan varmistuttua teetettiin rakennuspiirustukset pyhäjokisella Aapeli Romppaisella, joka hyväksyttiin myös rakennusmestariksi 6,50 markan tuntipalkalla. Rakennustyöt alkoivat keväällä 1925 ja kyläläiset tekivät talkoilla kaiken minkä pystyivät. Rakennustavara tuotiin paikalliselta sahayrittäjältä A. Santaholmalla Oy:ltä.

Toivola vihittiin käyttöön samana syksynä 5.-6.9. 1925. Velkaa oli 40 000 markkaa, ja tuhat markkaa tarvittiin vielä Tyngän sahan sahauslaskuihin. Talosta tuli edustava, ajan tyylin mukainen rakennus, jossa oli poikkipäädyt julkisivun molemmiin puoliin. Korkeat ikkunat oli jugendvaikutteisesti jaettu ylä- ja alaosiin pikkuruutuihin. Talon pohjoispäätyyn tuli juhlasali näyttämöineen, eteläpäädyssä oli eteinen ja buffetti, sekä käynti ullakolle. Sisäpuolella on ollut tapetti, koska asiakirjalähteiden mukaan se on tapetoitu ainakin kolmasti. Ulkomaalaus tehtiin sitten kesällä 1926. Talo oli tuolloin vielä hirsikertaan asti laudoittamaton. Taloa jouduttiin oikaisemaan jo ensimmäisellä vuosikymmenellä. Myös portaat on uusittu useita kertoja. Katto katettiin alkuun päreillä ja se uusittiin täysin 1946. Huopakate asennettiin sitten 1968. Lattia uusittiin 1941 Santaholmalla ostetuilla mäntylankuilla.

Toiminta taantui täälläkin 1970-luvulla ja talo pääsi välillä ränsistymään. Toiminta alkoi uudelleen 1980, jolloin päätettiin kunnostaa nuorisoseurantalo jälleen käyttökuntoon. Länsijulkisivulle rakennettiin sosiaalitilat käsittävä matala lisärakennus. Myös viemärinti-, sähkö ja lämpötyöt saatettiin loppuun. Juhlasali muutettiin liikuntasaliksi, jolloin näyttämö poistettiin.

Alkuun talo palveli iltama- ja tanssitoimintaa. Opintokerhoja pidettiin aina 1960-luvulle saakka, samoin erilaisia vuosittaisia tapahtumia. 1980-luvulta lähtien talolla on pidetty paitsi juhlia, myös urheilukilpailuja, tansseja, tapahtumia yms. tilaisuuksia. Salissa pidetään myös kansalaisopiston jumppapirejä ja jo mainittuja koulun liikuntatunteja. Talo on koko kylän toiminnan keskus. Talossa harrastetaan talvisaikaan lähes päivittäin ja 2000-luvulla talossa on toiminut kesäkahvila-kioski.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, Ht

lähteet:

Inventointiaineisto. Vanhat rakennukset -projekti. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2003. Alajoki, Sari.

Sari Alajoki, Kirkoilta kareille. Ylivieskan seutukunnan kulttuuriympäristöstä. Pohjois-Pohjanmaan TE-keskuksen julkaisuja 22, 2005.

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

